

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ.,
ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 1944

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Δ. Συμβούλιο Συλλόγου Ποντίων Χαιρετισμός σελ. 209
 Της Διεύθυνσης Στο Λαό μας > 210

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Μαρίκας Κ. Φιλιππίδη Σελίδες από την Ιστορία της οικογενείας Ύψηλάντη > 211

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

N. Ανδριώτη	Ή ανάγκη ενός λεξικού της ποντιακής διαλέκτου	> 212
N. Κομνηνοῦ	Σελίδες ἀπ' τῆ χωρική ζωῆ τοῦ Α. Πόντου	> 213
I. T. Παμπούκη	Δημοτικά τραγούδια Θινῆς	> 217
Ἡλ. Α. Τσιρινιῖδη	Σταυρὶ	> 119
(Δ.Κ.Π.) Σταυριώτη	Δίστιχα περιοχῆς Σταυρὶ	> 220
I. Ἀβραμάντη	Ἀνέκδοτα Τσίτης	> 224
Γ. Ζερζεελίδη	Ματσούκας	> 226
N. Σαββαντίδη	Σταυρὶ	> 227
Π. Β. Ὑψηλάντη	Χαλδίας (Ἀργυρόπολης)	> 229
I. Μανουσάρη	Κοτυφῶν	> 229
Ξ. Ξενίτα	Ποντιακὴ μουσικὴ	> 230

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Χαρ. Χρ. Λεμονόπουλου Ὁ Γιώρ' ἀγῶς (συνέχεια καὶ τέλος) > 232

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

-Γιὰ τὴν ἱστορία μας	> 239
-Τὰ παιδικὰ συσσίτια τοῦ Συλλόγου μας	> 240
-Νέα καθήκοντα	> 240
-Ἐκτακτὲς συνεισφορῆς	> 240
-Νέα βράβευση τοῦ Ζυμαριῶν	> 240
-Ἡ τιμὴ τοῦ περιοδικοῦ μας	> 240
-Τυπογραφικὲς ἀβλεψίαι στὸ 9ο τεύχος	> 240

Προφορὰ τῶν συμβατικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου.

α = (πολὺ ἀνοιχτὸ ε) φθόγγος ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα ε καὶ α. ρ = ὅπως τὸ γαλλικὸ eu. ζ = ὅπως τὸ γαλλικὸ j. κ = ὅταν εἶναι μπροστὰ σὲ α, ε καὶ i, ὅπως τὸ γαλλικὸ q στὶς λέξεις quelle ἢ qui, δηλαδὴ μὲ δασιὰ προφορὰ. Ὅταν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ α, ο καὶ ου, ὅπως τὸ γαλλικὸ c στὶς λέξεις carte, contre, coudre. ξ = ὅπως τὸ γαλλικὸ kch. π = τὸ δασὺ π, ὅπως τὸ γερμανικὸ p. δ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. τ = τὸ δασὺ τ, ὅπως τὸ γερμανικὸ t. χ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. ψ = ὅπως τὸ γαλλικὸ rch. γ = ὅπως στὴ συλλαβὴ γα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. κ = ὅπως τὸ γαλλικὸ g στὴ λέξη guerre. π = ὅπως τὸ γαλλικὸ b. τ = ὅπως τὸ γαλλικὸ d. χ = τραχιὰ προφορὰ ὅπως στὸ ἄχ, ἔστω κι ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. Ἡ ρηματικὴ κατάληξη -αύ, -εὐ' προφέρεται ἀβ, ἐβ καὶ ὄχι ἀφ, ἐφ. Τὸ ἄτονο i σὲ νεοελληνικὸ δίφθογγο προφέρεται σὺν ἡμίφωνο' λ.χ. ξαί, ναίλοι, ἐφτάει, κρούει. Τὸ i σὲ τούρκικες λέξεις προφέρεται βαθῦ, ἀνάμεσα στὸ φθόγγο i καὶ ου.

Σημείωση. Τὰ παραπάνω συμβατικὰ γράμματα γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς προφορᾶς, γιὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν μπόρουν νὰ παρουσιάσουν ὁμοιομορφία. Ἡ ἔλλειψη αὐτῆ θὰ τακτοποιηθεῖ μόνις τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὰ συμβατικὰ γράμματα ἀπεδίνονται μόνις μὲ στοιχεῖα τῶν 10.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
 ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΗΝΗΟΙ",

ΧΡΟΝΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ 10 ΙΟΥΝΙΟΣ 1944
 ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛ. 29.193

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
 ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΧ. 50

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΞΕΝ. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ
 (ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ)
 ΤΑΜΙΑΣ
 ΑΛΚ. ΚΟΓΚΑΛΙΔΗΣ
 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
 ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
 καὶ σὺν πρῶτα ἀντρεπωμένη
 χαιρε, ὦ χαιρε ἐλευθερία.

Στὴ θεὰ ἔλευθερία ἀπευθύνομε τὸν πρῶτο μας χαιρετισμὸ μὲ τοὺς ἀπαράμιλλους στίχους τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητῆ

Μὲ χαρὰ καὶ δίκαιη ὑπερηφάνεια χαιρετίζομε μαζί καὶ τὸν ἐλεύθερο πιά Ποντιακὸ λαὸ Ἀθηνῶν Πειραιῶς καὶ περιχώρων καὶ στέλνομε ἐγκάρδιο χαιρετισμὸ σ' ὅλες τὶς λοιπὲς ποντιακὲς ὀργανώσεις καὶ τοὺς συμπατριῶτες μας ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Στὸ διάστημα τῆς τετραετίας ποὺ περάσαμε, ὁ λαός μας ἔδειξε πὼς εἶναι ἀντάξιος τῶν παραδόσεών του, τῆς ἱστορίας του, τοῦ τιμημένου ὀνόματός του. Ἐνσωματωμένος στερεὰ στὸν ὅλο ἔθνικὸ ὀργανισμὸ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδας, πάλεψε σκληρὰ, ἀδελφωμένος μὲ ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ, γιὰ τὶς πανανθρώπινες ὑψηλὲς ἰδέες τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, κατέναντι στὴν ὀμὴ βία τοῦ φασισμοῦ καὶ τοῦ χιτλερισμοῦ. Ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ του δὲν ὑποτάχθηκε, δὲ λύγισε οὔτε μιά στιγμὴ μπροστὰ στὶς σιδερόφραχτες μὴ χανοκίνητες ὀρδὲς τῶν νεοβάρβαρων ἐπιδρομέων. Στὴν Ἀλβανία καὶ στὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας ἔδωκε δειγματοειδῶς ἀφθαστοῦ ἠρώσιμου καὶ αὐτοθυσίας. Καὶ μετὰ τὴ μοιραία εἰσβολὴ τ' ἀντρεπωμένα παληκάρια τῶν συνοικισμῶν μας καὶ τῶν χωριῶν μας τῆς ὑπαίθρου, ἐσυνέχισαν κ' ἐδῶ τοὺς

θρύλους ποὺ ἔγραψαν οἱ Πόντιοι ἀκρίτες πέρα στὰ δοξασμένα βουνὰ τῆς μακρινῆς μας πατρίδας.

Κλῖνομε εὐλαβικὸ τὸ γόνυ μπροστὰ στὴν ἱερὴ μνήμη ὄλων τῶν ἠρώων καὶ τῶν μαρτύρων ποὺ μὲ τὸ τίμιο αἷμα τους καθάρισαν τὴ νέα ἔθνη μας παλιγγενεσία. Οἱ μαρτυρικὲς μορφὲς τους θ' ἀποτελέσουν τὸ νέο πάνθεο ποὺ θὰ καταλάβει ἐξέχουσα θέση στὰ ἔθνη μας μουσεια καὶ στὶς καρδιὲς ὄλων τῶν σύγχρονων καὶ τῶν ἐπερχόμενων γενεῶν. Τὸ παράδειγμά τους θὰ σταθεῖ σὰ φάρος ὀλόφωτος ποὺ θὰ δείχνει διὰ πλάτα τὴ λεωφόρο τοῦ ὕψιστου πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς συνανθρώπους καθήκοντος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λαός μας ποὺ δὲ στρατεύθηκε, ἔδειξε, στὶς πικρὲς καὶ χαλεπὲς γιὰ ὄλο τὸ ἔθνος περιστάσεις τῆς δυστυχίας καὶ τῶν στερήσεων, ἀκέραιες τὶς ἀρετὲς ποὺ κληρονόμησε ἀπὸ τὶς ὀραῖες προγονικὲς μας παραδόσεις. Ἐνίσχυσε μὲ προθυμία τὸ Σύνλογό μας στὸ δύσκολο ἔργο του γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἀπορων συμπατριωτῶν μας καὶ ἰδιαίτερα τῶν παιδιῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴ μελλοντικὴ ἐλπίδα τοῦ ἔθνους. Εἶναι γνωστὴ ἤδη ἡ ὄλη ἐργασία ποὺ συντελέστηκε καὶ στὴν κατεῦθυνση αὐτῆ. Κι ἀκόμα ἡ πολὺτιμη συμβολὴ καὶ προσφορὰ τοῦ ποντιακοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση, ὡς ἕνα σημεῖο, τῶν ἐπιστιτιστικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας.

Δικαιούμαστε λοιπὸν νὰ εἶμαστε τὴν ὄρα αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ ὄλοι χαρὰ

ΣΤΟ ΛΑΟ ΜΑΣ

Ἡ Πατρίδα τῆς Λευτεριάς εἶναι λεύτερη.

Τριάμισον χρόνια κατοχή ἀπὸ ἕνα σκληροτράχηλο στρατό, γέννημα καὶ φρέμμα νεοβάρβαρων ἀρχηγῶν λαοῦ μὲ ἄβουλο, ἄψυχο καὶ ἀκαρῶ μηχανικὸ πολιτισμὸ διαμορφωμένο ἀπὸ ἕνα τὸ περίπου χρονῶν δεσποτικὴ ἐπιρροή τοῦ Γερμανικοῦ Ἐπιτελείου, δὲ στάθηκε ἱκανὴ νὰ λυγίσει τὴν ψυχὴ τῆς.

Ὁ λαὸς μας, γαλουχημένος μὲ τὶς ὠραίες μας ἐθνικὲς παραδόσεις, δὲν ὑποτάχθηκε οὔτε μιὰ στιγμή στὴν ἀπάνθρωπη βία τοῦ ἀιγυπτίου τοῦ ἀδυσώπητου ἐπιδρομέα.

Τὸ ἄφθονο αἷμα ποὺ ἔχυσε σὶ ἄλβανικὰ βουνά, γιὰ νὰ γράψει, μὲ δριμύνη ἀναλογίαι, τὴν μεγαλύτερη ἐποποιία τοῦ τελευταίου πολέμου, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐκούρασε μὰ καὶ τοῦ ἔδωκε νέα δύναμη, σφριγηλότερη ἀλκή, πῶς ἀκαμπτη ἀποφασιστικότητα καὶ ἀντοχή. Καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν λευτερίαν τοῦ «τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν».

Πολέμησε σκληρὰ τὸν ἐχθρὸ παντοῦ :
Στὰ ὄχρα τῆς Μακεδονίας καὶ στὴν Κρήτη στὴν ἀρχή, γενναῖα καὶ παληκαρῖσια. Καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴ παντοῦ ὅπου πάτησε τὸ ἀνόσιο ποδάρι του : Ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ ὡς τὸν Ἐβρο καὶ ἀπὸ τ' Ἀκροκεραύνια, τὸ Καϊμακτσαλὰν καὶ τὴ Ροδόπη, ὡς τὸ

Ταίναρο καὶ σ' ὅλα τὰ νησιά μας. Σ' ὅλα τὰ βουνά μας τὰ πολυτραγουδισμένα καὶ σ' ὅλα τὰ λαγκάδια μας τὰ ὄμορφα. Σ' ὅλα τὰ γραφικὰ χωριά μας σ' ὅλες τὶς μαρτυρικὲς πολιτεῖες μας Μὲς ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ πεινασμένου λαοῦ μας ξεπετάχτηκαν οἱ ἀντάρτες μας, ποὺ ξαναζωντάνεψαν τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ ὄλους τοὺς ἀγωνιστὲς τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας.

Κι ἀκόμα στὸ Ἑλ' Ἀλαμείν καὶ στὸ Ἑλ' Ἀγκέιλα, στὴ Σικελία καὶ στὴ Γαλλία στὸ Ρίμινι καὶ στὸ Ρουβίκωνα ὁ στρατὸς μας, ὁ στόλος καὶ ἡ ἀεροπορία μας ἐσυνέχισαν, μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη πατρίδα, τὸ ἔπος τῆς Ἀλβανίας.

Πάλεψε ἀκόμα ὁ λαὸς μας γιὰ τὴν λευτερίαν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας κατέναντι στὶς σκοτεινὲς δυνάμεις τῆς βίας καὶ τοῦ φασισμοῦ καὶ σὲ ὅλες τὶς θάλασσες μὲ τὰ καράβια του τὰ ποντοπόρα.

Σὰν πολῦτιμο δῶρο ἀπ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς ἐπικοὺς αἱματηροὺς ἀγῶνες πρόβαλε πανώρια καὶ ὀλόλαμπρη ἡ γνώριμη θεὰ τῆς Ἑλλάδας μας, ἡ Λευτεριά.

Δόξα καὶ τιμὴ σὲ ὄλους ποὺ θυσίασαν τὴ ζωὴ τους τόσο πρόθυμα γιὰ ἕνα τόσο ὑψηλὸ πανανθρώπινο σκοπὸ.

Δόξα καὶ τιμὴ σὲ ὄλους τοὺς ἐργάτες

καὶ εὐλογία ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ λαὸ μας, ποὺ τόσα ἔχει προσφέρει στοὺς ἀγῶνες τοὺς ἐθνικοὺς καὶ στὸ στίβο τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Χρέος μας εἶναι στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἐξάρουμε τὴν πολῦτιμη ἐνίσχυση ποὺ μᾶς ἔδωκε ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς μὲ τὰ τρόφιμα ποὺ χορηγοῦσε γιὰ τὰ παιδικὰ μας συσσίτια καὶ νὰ ἐκφράσομε τὶς εὐχαριστίες καὶ τὴ βαθιὰ μας εὐγνωμοσύνη.

Μὰ τὸ ἔργο δὲν ἔτελείωσε. Χρειάζεται ἀκόμα ἐργασία πολλὴ ποὺ ἔχει νὰ προσφέρει ὁ λαὸς μας χέρι μὲ χέ-

ρι μὲ ὄλο τὸν ἑλληνικὸ λαὸ, γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση καὶ τὴν ἀναγέννηση τῆς σκληρὰ δοκιμασμένης χώρας μας. Ἐχομε ὥστόσο τὴν πεποίθηση τὴν ἀκράδαντη πῶς ὅλοι οἱ συμπατριῶτες μας θὰ φανοῦν καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ συνεπεῖς πρὸς τὸ παρελθόν τους καὶ κοντὰ στὴν γενικὴ ἐθνικὴ προσπάθεια, θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐνισχύουν καὶ τὸ Σύλλογόν τους, γιὰ τὴν εὐδῶση τῶν ζητημάτων ποὺ ἀφοροῦν ἰδιαίτερα τὴν ποντιακὴ ὀλότητα.

Ὁ Πρόεδρος
Ι. ΠΕΡΒΑΝΙΔΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Γ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗ

[Ἡ γνωστὴ Ποντιαὶ λογία καὶ ποιήτρια Μαρίκα Κ. Φιλιππίδη μᾶς ἐστειλε ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῆς παλαιῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τὸ παρακάτω ἔγγραφο, ποὺ ἀφορᾷ τὴν οἰκογενεῖα Ὑψηλάντη, ἔσθηκται ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Τὰ Πάτρια» τῆς 8 Ἰανουαρίου 1905 καὶ ποὺ εὐχαρίστως ἀναδημοσιεύομαι].

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ ἀγωνιστὴς Δημήτριος Ὑψηλάντης κατήγετο ἐκ μεγάλου καὶ ἀρχαίου Τραπεζοῦντιοῦ οἴκου, ὅτι πρόπαππὸς τῆς αὐτοῦ, Κωνσταντῖνος ὄνομαζόμενος, εἶχε νυμφεῦθι τὴν θυγατέρα τοῦ αυτοκράτορος τῆς ἐν Τραπεζοῦντι αυτοκρατορίας Ἐμμανουὴλ τοῦ Γ' τῷ 1390, ὅτι ὁ πάππος τοῦ Δημητρίου Ἀλέξανδρος καὶ ὁ πατήρ Κωνσταντῖνος ἔγιναν ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ προστάται ἐν Βουκουρεστίῳ τῶν λογίων Ἑλλήνων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Ρήγα Φεραίου, ὅτι βραδύτερον ὁ πάππος αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἐφανεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος παρήτησε βαθμοῦς καὶ ἀξιώματα, ὅσα εἶχεν ὡς ὑπασιπότης τοῦ Σουλτάνου, ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχομένου μεγάλου ὑπερῶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ὡς Γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς· ὅτι ἐπολέμησε γενναίως ἐν Δραγασιναίῳ, ὅτι ἠτύχησε καὶ σὺλληφθεὶς ὑπὸ τῶν μισελευθέρων Ἀυστριακῶν ἐκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μούγκατς, ὅθεν ἐξῆλθε συντετριμμένος τὴν ὑγίαν καὶ ταχέως ἀπέθανεν. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἀείμνητος Δημήτριος ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῇ 20

Ἰουνίου 1821 ὡς Ἀφέντης, δηλ. ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι ἤξισσε μὲν νὰ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ γενικὴ ἀρχηγία τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὅτε εἶδεν ὅτι δὲν ἔσπευγε εἰς τοῦτο οἱ διάφοροι καπεταναῖοι, ἀπῆκε μὲν πᾶσαν τοιαύτην ἀξίωσιν, ἔμεινε δὲ κατ' ὄλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος μαχόμενος γενναίως πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἠτύχησε νὰ σώσῃ τοὺς Μύλους τὸν Ἰούνιον τοῦ 1825 καὶ μετ' αὐτῶν τὸ Ναύπλιον καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους ὑπὸ τὸν Ἀσάμπενν εἰς τὴν τελευταίαν μάχην τοῦ ἀγῶνος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1829· ἐτελεύτησεν δὲ ἐν Ναυπλίῳ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1832 ὡς μέλος τῆς Διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἡ προσφιλεστὴ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνήγγειλε δι' ἐπισήμων γραμμάτων τὸν θάνατον αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα του Ἐλισάβετ, ἡ ὁποία καθὼς καὶ ἡ ἀδερφή του Μαρία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου ὄχι μόνον ὅσα εἶχον χρήματα ἀλλὰ καὶ τὰ πολῦτιμα αὐτῶν κοσμήματα προσέφερον ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἔργου. Πρὸς τὰ ἐπίσημα γράμματα τῆς Κυβερνήσεως ἔγραψεν ἡ μητὴρ αὐτοῦ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν :

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον πρόεδρον τῆς Δ' κατὰ συνέχίαν ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων συνελεύσεως κύριον Πανοῦτσον Νοταρὰν. Ἡ πατριῶτις Ἐλισάβετ Κωνσταντινοῦ Ὑψηλάντη. 1833 Ἰανουαρίου 24 ἐν τῇ παρὰ τὸν Νίστρον Μεγάλῃ Κοσμητρῷ. Ὅταν ἡ πάσχουσα πατρίς ἐπροσκά-

ἐνὸς τόσο ὑπέροχου ἐθνικοῦ μεγαλείου.

* *

Εὐλογο εἶναι, ἀνασκοπώντας τὰ γεγονότα τῆς τελευταίας τετραετίας νὰ διερωτηθῶμε :

Καλά. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὴν ἀρῶστικὴ ὁ λαὸς μας τὴν τόση ψυχικὴ ὑγεία, τὴν τόση εὐφροσύνη, τὴν τόση ἀλκή, τὸ τόσο σθένος γιὰ ἕνα τόσο φωτοβόλο, γιὰ ἕνα τόσο λαμπερὸ ξεφάντωμα ;

Ἡ ἀπάντησις ἔρχεται μονάχη τῆς ἀπλῆ καὶ σύντομη : Στὶς ἔμφυτες ἀρετὲς τῆς Φυλῆς, στὴ γνώση τῆς ἱστορίας καὶ στὶς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας, ποὺ περισώθησαν καὶ περισώζονται μὲ τὴν λαογραφία του, σ' αὐτὲς πρέπει ν' ἀνατρέξομε γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἀλάδνητη ἐξήγησιν γιὰ τὸ θαῦμα τοῦτο, ποὺ δάμπωσε τὰ μάτια ὄλου τοῦ κόσμου.

Ἔτσι, μᾶς δίνεται καὶ πάλι ἡ εὐκαιρία νὰ τονίσωμε τὴν ἀξία ποὺ ἔχει ἡ λαογραφία μας καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ πολλαπλασιάσωμε τὶς προσπάθειές μας γιὰ τὴν δολοκληρωτικὴ περισώσῃ τῆς, τῶρα ποὺ θάχομε πῶς μὲ τὸν καιρὸ ὅλα τὰ μέσα καὶ ὅλη τὴν ἀνεση.

Ἄς μὴ βρεθῆι κανεὶς νὰ παραγγυώσει καὶ ν' ἀμφιβάλῃ γιὰ τὴν παραπάνω ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὴν ἀξία τῆς λαογραφίας μας. Σὲ κάθε σκεπτικιστῇ καὶ σὲ κάθε ἀρηνητῇ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀλήθειας, δίνεται ἡ ἀπάντησις ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν λαὸ μὲ τὸ ἐπιγραμματικὸ του δίστιχο :

Ποτέ σου μὴ καταφρονᾷς τὰ κάτω σκαλοπάδια
Γιατ' ἐκεῖνὰ πρωτοπατῆς καὶ βγαίνει
[στὰ παλάδια.]

Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΟΣ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

Η έρευνα της ιστορίας, της λαογραφίας και της γλώσσας των Ελλήνων του Πόντου έκανε μετά την Ανταλλαγή και επάνω στο έδαφος της ελεύθερης πατρίδας μεγάλα βήματα προόδου. Όπως έγινε με τους πρόσφυγες και άλλων χωρών, όπως λ. χ. της Θράκης, έτσι και οι Πόντιοι φιλοτιμήθηκαν να μαζέψουν με θρησκευτική ευλάβεια τις ιερές πνευματικές παρακαταθήκες του ιστορικού τους παρελθόντος και να τις αποθησαυρίσουν οι ίδιοι, ώστε να μείνουν κτήμα των ερχόμενων γενεών.

Έτσι συγκεντρώθηκαν χρόνια τώρα στις σελίδες των ποντιακών περιοδικών, όπως το Άρχαίον Πόντου, τα Ποντιακά φύλλα, τα Χρονικά του Πόντου και σε βιβλία, όπως τα Λαογραφικά Κοτυώρων του Ξ. Ακογλου, πλουσιώτατο υλικό κάθε λογής, που η μεγάλη αξία του θα εκτιμηθεί αργότερα, όταν σβήση πιά η γενιά των Ποντίων που το έφερε μαζί της από την ευτυχισμένη πατρίδα της γη.

Αλλά, όπως ξέρουμε, η συγκέντρωση υλικού δεν είναι το τέρμα παρά η αρχή του έργου. Τελικός σκοπός είναι οι συν-

θετικές ιστορικές, λαογραφικές κλπ. μελέτες, που θα γραφούν στηριγμένες στο υλικό αυτό. Οι μελέτες αυτές φυσικά δεν πρέπει ούτε πρόωρες να είναι, πριν δηλ. συγκεντρωθεί το υλικό με το οποίο θα χτιστούν, αλλά ούτε και πολύ καθυστερημένες. Και νομίζω πως για όρισμένους κλάδους τουλάχιστο, όπως η γλωσσική έρευνα του Πόντου, ή περίοδος της συλλογής έχει πιά ξεπεραστεί. Χωρίς να διακοπή ή συμπληρωματική συλλογή, είναι καιρός ν' αρχίσουμε να συναρμολογούμε τα ξεσχα αυτά ψηφιά που θα μας επιτρέψουν να γνωρίσουμε άκέρια τη φυσιογνωμία του ποντιακού ελληνισμού, όπως εκδηλώνεται στο πνευματικότερο φανέρωμά του, στη γλώσσα του.

Το πρώτο από τα συνθετικά έργα που νομίζω πως είναι καιρός να χαρούμε, ύστερα από την πλήρη Γραμματική της ποντιακής διαλέκτου του Δειμνήστου Δ. Οικονομίδα που εκδίδει η 'Ακαδημία Αθηνών, πρέπει να είναι ένα πλήρες Λεξικό της ποντιακής διαλέκτου. Το λεξιλόγιο των Ελλήνων του Πόντου είναι, όπως ξέρουμε, ή κιβωτός που διασώζει τα περισσότερα μεσαιωνικά και

τους σημειωμένης, πρό ενός δε μόλις μηνός περιελθούσα εις χειράς μου επιστολή σας βεβαιώσαά με, ότι ή αποβίωσις του φιλάτου μου Δημητρίου επέσπασε την γενικήν συμπάθειαν του έθνους. Ειθέ καν ή εκατόμβη αυτή των πρώτων μελών της οικογενείας μου και τώτων άνδρεών δημογενών, γενομένη δεκτη εις τον θρόνον του υπερτάτου όντος, να φέρη την παύσιν των παρελθόντων δεινών και αρχήν άκαταπαύστου ευδαιμονίας της κοινής μητρος. Δι' αυτήν χρωστούν και τα λοιπά μέλη της οικογενείας μου να θυσιάσωσιν την εσχάτην ρανίδα του αίματός των.

Υμείς δέ, Κύριε δεχόμενος την αίσθητικωτάτην εύγνωμοσύνην μου δι' όσα παραμυθητικά και πιστοποιητικά της αγαθής του έθνους διαθέσεως μ' έγράψατε, εκφράσετε αυτήν και εις εκείνο εκ μέρους όλης της οικογενείας μου και ιδίως της υποσημειωμένης πατριώτιδος

Ελισάβετ Υψηλάντη

[Έκ της άνεκδότου συλλογής κολλών του άγιανος έγγραφον Άνδρέου Μάμουκα].

ΜΑΡΙΚΑ Κ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

αρχαία στοιχεία της γλωσσικής μας ιστορίας. Μόλις μπορεί στο ζήτημα αυτό να συγκριθεί μαζί του το λεξιλόγιο των Κυπρίων και των Γακκώνων. Τα πολλά τουρκικά στοιχεία, που μετά την κατάλυση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας άρχισαν να εισδύουν στην ποντιακή διάλεκτο, δε στάθηκαν ίκανά να παραμορφώσουν τη βυζαντινή-αρχαϊκή φυσιογνωμία της. Μαζί με τόσους γραμματικούς αρχαϊσμούς, όπως ή προφορά του η ως ε, τα άσυνίζητα σε ία, τα άπαρέμφατα κ. ά., διασώζει πλήθος λέξεις αρχαίες, που στην κοινή Νεοελληνική χάθηκαν, όπως τα ούσιαστικά *αΐθα* (αΐθια), *έρι* (έρις), *έκος* (έλκος), *(ι)χώρ(ιν)* (ιχώρ), *κοτύλα*, *κοήνη*, *κόμη*, *λαγμός* (ύλαγμός), *λιμός*, *λώμαν*, *νάπος*, *ρύμη*, *σίδη*, *σικύος*, *στέας* (στέαρ), *σάκιν* (σάαξ), *τάλαντον*, *τέμνος* (τέμενος), *ύλέε* (ύλη, δάσος) *χοινίξ*, *ψύχος*, *ώλένα*, *ότιν*, τα επίθετα *άβρωτος*, *άοικος*, *άπροθίγγαστος* (άθικτος), *άσαλγος* (άσελγής), *άσινός* (άσινής), *άβλαβής*, *άτάσταλος*, *άχιράπελος* (εύτράπελος), *λίπαρός*, *μειζέτερος* (μειζών), *χαλεπός*, τα ρήματα *αΐχτριάζω* (αΐθριάζω), *άρθεύω*, *γ(ι)νώσκω*, *δάκ(ι)νω*, *ερίζω*, *ζεικάζω*, *κνήθω*, *όμνω*, *πενητιώ*, *ποιώ*, *ψαλαφώ*, *ώράζω*, άλλες λέξεις καθώς *κι* (ουκί, όχι), *νύ* (νύν), *έτερος*, *έμέτερον* κλπ.

Το υλικό που θα άπαρτίση το Λεξικό της ποντιακής διαλέκτου είναι κατά μέγα μέρος έτοιμο στα ποντιακά γλωσσάρια που δημοσίεψαν κατά καιρούς οι Ι. Βαλαβάνης της Κερασούνας, Εύφρ. Σιδηροπούλου των Κοτυώρων, Ε. Κούσης της Τραπεζούντας, Α. Φωστηρόπουλος της Ίμερας κ. ά θα συμπληρωθεί με άποδελτίωση του υλικού που βρισκεται στις συλλογές παροιμιών των Α. Α. Παπαδοπούλου και Δ. Κ. Παπαδοπούλου (Σταυριώτη) στις συλλογές δημοτικών τραγουδιών

των Π. Μελανοφρύδη, Δ. Κουτσογιαννοπούλου, Δ. Κ. Παπαδοπούλου στις συλλογές παραμυθιών του Ι. Βαλαβάνη, Δ. Φωστηροπούλου κ. ά και τέλος στην πλούσια ποικίλη συλλογή του Ξ. Ακογλου, Λαογραφικά Κοτυώρων. Χρήσιμο θα είναι, άν ήταν δυνατόν, να χρησιμοποιηθούν και οι χειρόγραφες συλλογές του Ιστορικού Λεξικού της 'Ακαδημίας Αθηνών.

Είναι ευτύχημα που για την πραγματοποίηση του άραίου αυτού άθλου δεν ύπάρχει ανάγκη να άπασχοληθούν έλλαδικοί έπιστήμονες, άφου οι ίδιοι οι Πόντιοι διαθέτουν έξαιρετικούς φιλόλογους και γλωσσολόγους, καθώς οι κ. κ. Α. Α. Παπαδόπουλος, Γ. Σουμειλδης, Χ. Μυρίδης, Ι. Γ. Παμπούκης, που όλοι γνωρίζουν και τα μητρικά τους ποντιακά ιδιώματα, και την Τουρκική, ή όποια βοηθεί πολύ στην έορηνεία ποντιακών λέξεων. Μιά έπιτροπή των άρμοδιώτερων άπ' αυτούθς θα μπορούσε, με την καθοδήγηση του διευθυντή του Ιστορικού Λεξικού της 'Ακαδημίας κ. Α. Α. Παπαδοπούλου που έχει μοναδική λεξικογραφική πείρα, ν' άρχιση κιόλας τις προκαταρκτικές εργασίες για τη σύνταξη του Λεξικού.

Το Λεξικό ίσως δεν είναι ανάγκη να είναι και έτυμολογικό, όχι μόνο για τις δυσκολίες που θα παρουσιάση ή έτυμολόγηση όλων των ποντιακών λέξεων, αλλά και γιατί την εργασία αυτή, ή όποια άλλωστε και δε βιάζει καθόλου και λίγους ένδιαφέρει, τη θέτει ως σκοπό του το μεγάλο Ιστορικό Λεξικό της 'Ακαδημίας, που περιλαμβάνει όλες τις διαλέκτους. Μας άρκει λοιπόν ένα καλό έρμηνευτικό, σημασιολογικό Λεξικό. Και σάν τέτοιο θα είναι, με τους θησαυρούς που θα περιλάβη, από πατριωτική άποψη μνημείο άθάνατο της έθνικής δυναμικότητας και άντοχής του άποικιακού ελληνισμού, και έκπο έπιστημονική άποψη βοήθημα πολύτιμο για τη σπουδή της ποντιακής διαλέκτου και γενικώτερα της ελληνικής γλώσσας.

Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΧΩΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ Α. ΠΟΝΤΟΥ

Κιθάρα και Άργαλι. — Οικόσιτη άγελαδοτροφία. — Βοσκές και βοσκοτόπια. — Μάντρες.

Δεν είμαι από τους μύστες της Λαογραφίας. Όστόσο μία που και ή παραμυθητική συμβολή στο λαογραφικό έργο των <Χρονικών του Πόντου> μπορεί να παίξη το ρόλο μιας ψηφίδας στο μεγάλο Ποντιακό ψηφιδωτό δε διστάζω να του προσφέρω το μικρό αυτό λαογραφικό σημείωμα. Ξέρω πως είναι άτελέστατο. Πως μόνο μία μικρούλα άκρη μόρσεσε ν' άνασηκώση από τον ειδικιακό πέπλο

που πίσω του κρύβεται ή βουκολική ζωή του τόπου μας. Πως ή έρευνά του έντοπιζεται σ' ένα μόνο τοπικό σημείο, σ' ένα δυό χωριά από τα <σιμωχόρες> της μελαγχολικής πρωτεύουσας των Κορνητών. Ξέρω ώστόσο—άν δε γελιέμαι φυσικά—πως έξόν από μερικά όνειροπαρέμνα τραγουδία για παρχάρια, ρομάνες και παρχαρούμενες ή μερικές σκόρπιες έδω κι εκεί γραμμές, ή βουκολική ζωή

λεσε τα άληθη τέκνα της, οι υιοί μου κατά χρέος έτρεξαν άμέσως προς την φωνή της. Χαίρουσα εις τα πατριωτικά των φρονήματα, τους έπρόπεμψα με τας εύχάς των αρχαίων Έλληνιδων. Εφύλαξαν τον λόγον των. Η τύχη του πολέμου έσεβάσθη τον πατριωτισμόν των, άλλ' έπέπρωτο εις τους κόλπους της ειρήνης να στερηθώ πρό.ερον τον πρωτότοκόν μου Άλέξανδρον, τώρα πρό όλίγου τον Δημήτριόν μου, όστις κατά το έστάθη ευτυχέστερος, δι' έϊδε στεφάνωμένους τους άγώνάς του με την τελείαν άνεξαρτησίαν της φίλης πατρίδος και έτάφη εις αυτήν, διά την όποιαν δεν έφείσθη το αίμά του, από τους συναγωνιστάς δημογενείς του.

Αυτό μόνον ήμπόρεσε να επιθέση μάλαμα εις την πληγήν των μητρικών σπλάγγνων μου, πληγήν βαθυτάτην μ' όλην την προς την γλυκυτάτην πατρίδα άφωσίωσίν μου. Εϊσθε, κύριε, πατήρ τέκνων, και έλπίζω να μη με καταδικάσετε. Ετι μάλλον συνεισέφευρεν εις άνταύφισιν της καταδύνου ψυχής μου ή άπό το 21 Αύγουστου του παρελθόντος έ-

μας δὲν ἐρευνήθηκε συστηματικά. Κι ἂν ἐρευνήθηκε καὶ κατατάχθηκε τὸ σχετικὸ ὕλικό, πάλι δὲ θὰ δημοσιεύθηκε σ' ἄλλου του τῆν ἐκταση, γιατί δὲ φαίνεται νὰ ἔγινε πουθενὰ πλατὺς λόγος γιὰ στάνες καὶ γιὰ βοσκοτόπια, γιὰ τυροκομική καὶ βουτυροκομική καὶ γενικά γιὰ τὰ γαλακτοκομικά μας προϊόντα, γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀντίστοιχων σκευῶν με τὶς ὀνομασίες τους, γιὰ τὰ τραγούδια ἀκόμα ποὺ συνοδεύουν συχνὰ τὸ ἄλμεγμα καὶ τὸ «*δουβάνισμα*», γιὰ τὰ γένη τῶν γαλατοπαραγωγῶν ζώων, ἀρνιών, γελαδιῶν, γιδιών, ἢ ἀκόμα καὶ τῶν κρεατοπαραγωγῶν ζώων, γιὰ τὴ μορφή τῆς κτηνοτροφίας μας κατὰ τὶς διάφορες τοπικὲς περιφέρειες, οἰκίσθη δηλαδὴ ἢ κοπαδιακή, καθὼς καὶ γενικά γιὰ ἅλα ὅσα συνδέονται με τὶς ζωοκομικὲς ἀσχολίες στὶς γεωργικὲς καὶ κτηνοτροφικὲς περιοχές, στὰ κεφαλοχώρια, στὰ χωριά, στὰ χωριουδάκια.

Πιστεύω πὼς τὸ ὕλικό αὐτὸ θὰ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ὄχι μονάχα ἀπὸ τὴ λαογραφικὴ του ἄποψη, μ' ἀκόμα κι ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν βιολογικὴ καὶ τὴν οἰκονομικὴ. Πόσο πλοῦσιο μάλιστα πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ὕλικό καὶ πόσο πολὺπλευρο καὶ ποικίλο, κι αὐτὸ ἐπίσης τὸ ὑποψιάζομαι, παίρνοντας ὅπ' ὄψη τὶς κλιματικές, ἔδαφικές, οἰκονομικὲς κι ἔθιμικὲς ἰδιορρυθμίες κι ἀντιθέσεις ἀκόμα ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς παραλιακὲς ζώνες, τὴ γειτονικὴ ἡμισοειρὴ καὶ ὄρεινὴ ἐνδόχωρα, τὴν ἐσωτερικώτερη ἐναλλασσόμενη ὄρεινὴ καὶ πεδινὴ γεωγραφικὴ ζώνη, πέρα καὶ δῶθε ἀπὸ τὶς ὄρουσιόστας καὶ τὰ μεγάλια ὄρεινὰ καὶ ὄροπεδιακὰ συγκροτήματα. Τὸ ἴδιο ἀξιόλογος κι ἀξιοπρόσχετες φαντάζομαι νὰ εἶναι κι οἱ διαφορὲς στὴ βουκολικὴ ζωὴ τῶν διάφορων γεωγραφικῶν τομέων, ἀνάμεσα δηλαδὴ στὴν ποιμενικὴ ζωὴ τῆς παραλιακῆς ζώνης, ποὺ γειτονεῦει με τὶς πολιτείες καὶ θὰ εἶναι ἐπηρεασμένη ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἀσιατικὴ ζωὴ, καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ, με τὴ σχεδὸν μόνιμη ἀπομόνωσή της ἐξαιτίας τῶν συγκοινωνιακῶν ὄρων ποὺ ὁ σύνδεσμός της με τὴν παλιά παράδοση θὰ εἶναι πιὸ στενός, πιὸ ἀγνός, πιὸ εἰδωλιακός.

**

Τὸ μικρὸ αὐτὸ σημεῖωμα στήριζεται πάνω στὶς παιδικὲς καὶ τὶς νεανικὲς μου ἀναμνήσεις, ὅπως τὶς φυλάγω ὀλοζώντανες στὴ μνήμη μου. Ἀστὸς, δὲ γιὰ ὅσα βαθιά τὸ χωριὸ καὶ τὴ ζωὴ του, παρὰ μόνον φευγαλέα κι ἐπιφανειακά στὰ σύντομα χρονικά διαστήματα μερικῶν καλοκαιριῶν. Ἐτσι ὁ μεγάλος πλοῦτος κι ὁ ὄγκος τῆς ἀγροτικῆς καὶ τῆς ποιμενικῆς ζωῆς τοῦ Πόντου μοῦ εἶναι ξένος, ἐξὸν ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ κομμάτια ποὺ ἀποτελοῦν τὸ θέμα τοῦ σημειώματός μου καὶ ποὺ τὰ γνώρισα ἀπὸ κοντὰ με τὴν πραγ-

ματικὴ, τὴ γνήσιά τους ὄψη.

Κάνω αὐτὴ τὴ διασάφηση γιὰ δυὸ κυρίως λόγους. Πρῶτα γιὰ νὰ προλάβω τὴν ἐπικριτικὴ μεμψιμοιρία γιὰ τὴ μονομέρεια τοῦ σημειώματός μου κι ἔπειτα γιὰ νὰ τονίσω—πιστεύω δικαίως καὶ σωστά— πὼς ὁ καθένας μπορεί νὰ κάνει τὸ ἴδιο ἄφοβα καὶ δίχως δισταγμούς, παρὰ τὴν ὀποιεσδήποτε ἀντίρρηση. Οἱ ὀλοκληρωμένες λαογραφικὲς μελέτες εἶναι δύσκολες ὄχι μονάχα γιὰ μᾶς τοὺς ἀνεργάστους μὰ καὶ γιὰ τοὺς μυημένους ἀκόμα στὴ Λαογραφία μιά ποὺ οἱ συλλεκτικὲς ἐργασίες δὲν μπόρσαν ἀκόμα ν' ἀγκαλιάσουν ὅλο τὸ ὄγκῶδες ὕλικό. Ἐνῶ οἱ μικρὲς καὶ εἰδικώτερες, ὅπως καλὴ ὄρα τὸ παρὸν σημείωμα, κι εὐκολές καὶ προσίτες στὸν καθέναν εἶναι κι ἔχουν καὶ γνήσια τὴ λαογραφικὴ τους σφραγίδα. Με τὴ σκέψη αὐτὴ—κι εἶμαι βέβαιος πὼς πολλοί, πάρα πολλοί, θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ δισταζοῦν ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀτέλειας, τῆς μονομέρειας, τῆς ἀνολοκλήρωτης ἐργασίας— δίνω τὸ σημεῖμά μου αὐτὸ γιὰ δημοσίεψή. ἂν φυσικὰ καὶ ἡ Διεύθυνση τοῦ ρυθμίζει τὴ λαογραφικὴ ἐργασία τοῦ περιοδικοῦ τὴν κρίνει σωστὴ καὶ τελεσφόρα ὅπως ἐγώ.

**

Τὸ κομματάκι αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀγροτοβουκολικὴ ζωὴ τοῦ Πόντου ἐντοπίζεται στὴ δυάδα τῶν χωριῶν *Κιθάραινα*—*Ἀργαλιῆ*, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ χαριτωμένα, πολυύδρα καὶ δροσόλουστα «*οἰουχώρια*» τῆς Τραπεζούντας. Ὁ δρόμος τῶν χωριῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὴ δυτικὴ παρυφὴ τῆς πόλεως, ὅπου ἕνας αἰωνόβιος πλάτανος καὶ μιά πετρόχτιστη βρύση μ' ὀλόδροσο νερὸ χαράζουν τὸ σύνορο τῆς πολιτείας... Ἐνα τέταρτο τῆς ὄρας πεζοπορία—τὸ περισσότερο ἀνάμεσα ἀπὸ τούρκικες συνοικίες γεμάτες σκόνη, καφάσια κι ἀλητόπαιδα, ἔκτος ἀπὸ ἕνα μικρὸ τμήμα, τὸ Καβάκ-Μεϊντάν, με ἀνοιχτὴ θέα κι εὐπρόσωπα κάπως δημόσια κτίρια— εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ γραφικὸ αὐτὸ σύνορο. Ἐκεῖ, στὴ βρύση, γίνεται ὁ πρῶτος καθιερωμένος ὀλιγόλεπτος σταθμός, σὰν ἕνας ἀποχαριτισμός στὴ μουντόχρωμη πολιτεία με τὴν ἀφθονὴ σκόνη καὶ τὴν ἀφόρητη ζέστη. Στὸ δροσερὸ νερὸ τῆς μουσκεύονται καὶ τρώγουνται με ὄρεξη οἱ κατάλευκες γαλέτες ποὺ ἀφθονὲς φιλοξενοῦνται στὸν ὄδοιπορικὸ σάκκο.

Ἐστερα ἀπὸ ὀλιγόλεπτη πορεία σ' ἕναν ἀκανόνιστο πετρόσπαρτο δρόμο ἀρχίζουν ἑλαφρὲς ἀνηφοριές, πλαισιωμένες ἀπὸ σύσκιες δεινροστοιχίες καὶ τούρκικα χωριατόσπιτα, κρυμμένα πίσω ἀπὸ τοὺς πέτρινους φράχτες καὶ τὶς πυκνὲς φυλλωσιές. Ἀπορεῖς με τὴν ἀφθονία καὶ τὴν ποικιλία τῶν δέντρων. Ἴτιές, λεύκες, πλατάνια, βαλανιδιές, φιλλῶνες, ἄγριες κι ἡμερες συκιές, βατόμουρα καὶ οἱ ἰδιότυ-

πες *ροδαφινιές*, με τὰ σαρκώδη βαθιοπράσινα σκαθωτά φύλλα καὶ τ' ἄρια κατὰμαυρα τσαμπιά, σὲ παραστῆκουν στὴν πορεία σου σὲ διπλοὺς στοίχους, ἀπλῶνοντας τοὺς ἡσικίους τῶν στὸ στενὸ δρόμο καὶ πάνω ἀπὸ τὶς ρηχὲς ρεματιές ποὺ πλαισιῶνουν τὸ δρόμο κι ἀπ' τὶς δυὸ πλευρές του. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ φυλλάματά τους ξεχωρίζεις τὰ σπαρμένα χωράφια, τὰ χαμηλὰ ἀγροτικά στίβια με τὶς ἰδιορρυθμὲς σκεπὲς ἀπὸ «*χαρτώματα*», τ' ἀνᾶρα καὶ γραφικὰ «*ξεραντζέρια*» με τὶς σουβλερὲς σκεπὲς καὶ τοὺς πλεχτοὺς τοίχους ποὺ θυμίζουν γιαπωνέζικα περίπτερα, χαμένα ἀνάμεσα σὲ δεινροσουστάδες ἀπὸ καρπερὰ δέντρα Μυρουδιῆς ἀκαθόριστες σου ἀγγίζουν τὴ μύτη κράμα ἀπὸ εὐωδιῆς λουλουδιῶν, ἀπόπνοιας στάβλων, καπνοῦς τζακιῶν.

Ἐξ ἑχιλιόμετρα τραβᾶει σὲ μᾶκρος ἢ στενὴ, πετρόσπαρη, ἀκανόνιστη καὶ κατὰσκια αὐτὴ κορδέλα τοῦ δρόμου, ποὺ μαζί με τὴν ποικιλία τῶν τοπίων σοῦ προσφέρει καὶ μίαν ἄλλη πρακτικὴ ἐξουσία— πέντε ὀλιγόλεπτους σταθμούς στὰ εἰδικὰ πεζούλια ποὺ πλαισιῶνουν τὶς ἰσορήθιμες βρύσες με τὰ γάργαρα νερά, ποὺ ἢ γενναιοδωρῆα μερικῶν καλλιεργημένων χωρικῶν, ἀπὸ παλιὸ ἔθιμο, ὕψωσε μνημεῖα εὐγλωττα ἀνθρώπινης φιλαλληλίας.

Στὸ 50 χιλιόμετρο τὸ τοπίο ἀπτόμα ἀλλάζει ὄψη. Κόβονται οἱ δεινροστοιχίες κι ἐξαφανίζονται οἱ σκιές. Ἐδῶ, εἶναι τὸ κατὰφλι τοῦ χωριοῦ, σὲ ψήλωμα, καὶ γραμμὴ στενὴ τὸ μονοπάτι, ἄδεντρο, φωτλουσμένο, ποὺ τελειώνει στὴν πραγματικὴ εἰσοδο τοῦ χωριοῦ, ὅπου κάτι μουρμυρίζει πάντα μιά λευκὰ ἀσημοσθήβω πλάι σ' ἕνα «*ἀγροστέρι*», τὸ μόνον μαγαζάκι ποὺ πουλάει ἄσπρο ψωμί, πετρέλαιο, κερὰ καὶ σιγαρόχαρτα.

Ἐνας πελώριος, γεμάτος φῶς, ἀέρα, χρώματα, μαγευτικὸς πίνακας ἐξανοίγεται μπροστὰ σου, πίνακας ποὺ εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ ὄλων τῶν πλησιόχρων τῆς Τραπεζούντας. Δεξιὰ σου ὄψωνονται χαμηλοὶ γραφικοὶ βουνόλοφοι, πρσιανωποὶ, γεμάτοι βατουριές, με ἄρια βραχύκορμα ἀγριόδεντρα, προσβάσεις σὲ ἀλυσίδες ἄλλες ἀπὸ βουνὰ ποὺ ἀνεβαίνουνε κλιμακωτὰ καὶ χάνονται στὸ ἀχνοπράσινο βάθος. Ἄγιο πιὸ πέρα, σὰν προστάτης ἄγιος τοῦ χωριοῦ, ὕψωνεται ἕνας ἀπαλόγραμμος μικροσκοπικός Ἰμνητός, ὁ Ἄηλιός, ἀδεντρος καὶ πετρωμένος, μὰ γεμάτος εὐωδιῆς ἀπὸ τὸ θυμάρι, τὴ λεβάντα καὶ τὸ πλῆθος τ' ἀγριολούλουδα ποὺ με ἔξχωρη χάρη καὶ λαχτάρα τὸν ζώνουν ἀπὸ παντοῦ κι ἐνώνουν τὴν εὐωδιὰ τους με τὸ λιβανωτὸ ποὺ ἢ ἐπᾶνωμῆ ἐκκλησοῦλα τῆς βουνοκορφῆς ἀπὸ παλαιὰ χρόνια σκερπάει εὐλαβικά στὸν ἄ

έρα. (1) Ἀριστέρω κι ἀγνάντια σου ἀπλώνεται τὸ δυτικὸ τμήμα τοῦ χωριοῦ *Κιθάραινας*, με τὰ χαμηλὰ τοῦ στίβια, πετρόχιστα με ξύλινες μαυρισμένες σκεπὲς ἀπὸ «*χαρτώματα*», χαμένες μέσα σὲ πλῆθος κερασσιές, συκιές, κορομηλιές, κελώριες καρυδιές, ροδακινιές καὶ κληματαριές καὶ κατάσπαρτα χωράφια, ποὺ τὰ σπαρτὰ τους κυματίζουν κάτω ἀπὸ τὰ χλιαρὰ χάδια ποὺ οἱ ἀνοιξιότικες πνοὲς τοὺς χαρίζουν με τὴν ἀνεξάντλητὴ τους γενναιοδωρῆα. Πιὸ κέρα, πιὸ ψηλά, σὲ κυματοειδῆ λοφοπέδια, πράσινα καὶ δεινροσμένα, ὕψωνει τὴ λεβέντικὴ τοῦ σιλουέττα τὸ βουνόλοφο χωριὸ *Ἀργαλιῆ*, με τὰ λευκάζοντα κονάκια τοῦ Μολλά μπέη, τῆς τραπεζουτιακῆς οἰκογένειας Στυρίδωνος Μαρμάνη καὶ τῶν Ἀρναούτογλου, σὲ χαρακτηριστικὰ ἀποπτα τοπία. Κάτω στὰ πόδια χάσκει μιά βαθεῖα χαράδρα, ποὺ πιάνει ὄλο τὸ μᾶκρος τοῦ στενοῦ ψηλοῦ μονοπατιοῦ καὶ ποὺ ἢ νεροσυρμὴ τῆς κάτω χαμηλὰ ἀσπρογαλιάζει σὰν ἀσημένιο φίδι με χίλα δυὸ λυγίσματα ἀνάμεσα σὲ βότανα λογιῆς λογιῆς.

Στοὺς βουνόλοφους ποὺ κόβει δεξιὰ τὸ μονοπάτι καὶ εἰδικὰ στὰ κυματοειδῆ τους λοφοπέδια ἔχουν οἱ χωρικοὶ τὰ βοσκοτόπια τους. Ἀπλώνονται στὰ ριζὰ τοῦ Ἀηλιῶ καὶ εἶναι ἀριοδεντροσμένα μ' ἀγριόδεντρα καὶ βατουριές καὶ ἀφθονο γρασιδι («*τσαῖρ*» κατὰ τὴν τούρκικη ὀνομασία του). Σ' αὐτὰ τὰ βοσκοτόπια μοῦ ἄρεζε νὰ σκαρφαλώνω μαζί με τὸ πολύχρωμο σμάρι ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν γιὰ συνοδεία στὰ γελάδια καὶ τὰ μωσαχάρια. Ἦτανε γραφικώτατο τὸ θέαμα τῶν νεαρῶν τσοπάνηδων. Ἐυπόλυτοι κι ἀναμαλλιάρηδες, με μιά «*κουκούλα*» κακοδεμένη στὰ πλάγια τοῦ κεφαλιοῦ, τ' ἀγόρια, με μιά ὑποτυπώδη ξέθωρη μαντήλα ποὺ κάποτε θὰ εἶχε ζωηρὸ κίτρινο χρώμα καὶ μαῦρα κλαδωτὰ σχέδια καὶ με ἀκαθόριστου χρώματος μπλοῦζες καὶ φοῦστες, τὰ κορίτσια, ποὺ ἔκαναν χτυπητὴ ἀντίθεση με τὶς «*καρσάβνες*» τὶς σκουρόχρωμες τῶν ἀγοριῶν, καὶ ποὺ ἀεροκυμᾶν κάτω ἀπὸ τὸν καυτερόν ἥλιο. Οἱ δυὸ ζωηρότεροι ἦτανε ὁ *Στάθιον* κι ἡ *Δισάφ*, πρωτοπορία, με λεπτὲς βεργίτσες στὸ χέρι, κι οἱ ἄλλοι με ξυπὰ καὶ πονηρὰ μαζί μουτράκια, καμιά δεκαριά. Ὅλο αὐτὸ τὸ τοσοῦρο ζῶων καὶ παιδιῶν προχωροῦσε στὸ στενὸ μονοπάτι με τὸ βραδύτατο ρυθμὸ τῶν γελαδιῶν, ποὺ μῆτε τὰ γέλια κι οἱ φωνές, μῆτε οἱ προτροπὲς καὶ τὰ στριγγλίσματα τῶν παιδιῶν ἦτανε ἱκανὰ νὰ ταράξουν τὴν ὀλύμπια γαλήνη τῆς ράτσας

(1) Τὴν ἐκκλησοῦλα αὐτὴ, ποὺ τὸ πανηγύρι της ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ ἐκκεντρωμένα τῆς περιοχῆς καὶ ποὺ συνεκέντρωνε πλῆθος χριστιανῶν καὶ τούρκους συνεργαστές, τὴ γχομίση τὸν καιρὸ τοῦ Παγκόσμιου πολέμου ὁ Μολλά-μπέης, ἕνας φανατικὸς πλῆσιος χωρικός τοῦ Ἀργαλιῆ, γιὰ νὰ χτίσῃ στὴ θέση ἐκαὶνὴν τὸ κονάκι του.

τους. Από μία πολύχρωμη εγχώρια τσάντα είχαν ο καθένας κρεμασμένη στον ώμο τους. Ήταν κι αυτή ίδια ξεθωριασμένη, με κυρίαρχο χρώμα το βυσσινί, κι οι μουντόχρωμες από τα γεραιά γυάλινες χάντρες τους μόλις παιχιδιζαν με τις ήλιοαχτίδες. Παρά την ξεπεσμένη από τη μεγαλώσουν τους δεν ήθελαν να κρύψουν από τα μάτια σου το περιεχόμενό τους: ένα κομμάτι «λαζουδέν ψωμί», μιά φέτα «καϊμάκ» και μερικά κρεμμύδια.

Όλη η μέρα περνούσε στη βοσκή, πάνω σ' αυτά τα λοφοπέδια: Γελάδια και μοσχάρια σκορπισμένα ανάμεσα στις βατουριές και τ' αγριόδεντρα βόσκοντας το παχύ χορτάρι κι οι τσιπάνηδες παιζόντας και πηδώντας ή φτιάνοντας «σαΐτες» και «τεξάρτα» από έναν εδύγιστο και γερό θάμνο που δέ θυμούμαι τ' όνομά του.

Η θέα από κεί ψηλά ήτανε πλούσια σε ποικιλία, σε χρώματα, σε αποχρώσεις. Ένας πλατύτατος όριζοντας αγκάλιαζε δλα γύρω, θάλασσα, δάση, αλυσίδες βουνών, χωριά και χωριουδάκια, μουντόχρωμες βουνοκορφές, μέσα σ' έναν κατακλυσμό από φως, σκιές κι αντιφωγίσματα. Άριστέρα στο βραδός, μέσα στη γαλήνια άπλοχωριά της θάλασσας, το τεράστιο βέλος του Ίερού Ακρωτήριου, του Γέρος Μπουρνού, με τη γερασμένη πλάτη και στα πόδια του ή γραφική σπαθιά του λιμανιού των Πλατάνων, που σε χρόνια περασμένα άκουγε στο όνομα *Ερμιόνασσα*, με την άμφιθεατρική πολιτεία λευκάζουσα πάνω σε μουντό καστανοπράσινο φόντο. Μπροστά, συμπλέγματα χωριών σαν παρπλανημένα κοπάδια πυκνόμαλλων άρνιων σε κατάπρασινες βουνοπλαγιές, κυκλωμένα από τα σύδεντρα κι από τις άκαρπες άπλάδες των σπαρμένων χωραφιών, καρπούς της *ξακουσμένης ποντιακής έργατικότητας*. Από πάνω τους, κυρίαρχος δεσπότης, ύψώνει το μελανωπό του μεγαλείο, σά γίγαντας μ' ένα λευκό σκουφί, ο «*Τιμισοταυρος*», όρθόψηλο και μυτερό βουνό με μιά μισοσειρωμένη άσπρη φερώνυμη έκκλησούλα, έρμαιο των ανέμων και των καταγίδων και της μισαλλοδοξίας των φανατικών Μουσουλμάνων της περιοχής. Δεξιά, στα κράσπεδα της Μαύρης θάλασσας, σά χαύνη δβαλλοκη, άναπαύεται πάνω στα ντιβάνια της άγέρα στην δόξα της ή χλωμή και μελαγχολική Τραπεζούντα με το βαθύ κεραμιδόχρωμο μεγαλείο των κάστρων της, το έναρμόνιο ανάκταμα των τρούλλων και των μινιάρων, το δρεπανωτό λιμάνι της, την άμφιθεατρική κορμιοστασιά της, μέσα στη θερμή περίπτυξη του «*Μπός-Τεπέ*, του «*Φαιού Λόφου*», που τη στεφανώνει με την ήρεμη, άδεντη κι άπαλό γραμμη μεγαλώσουν του. Κάτω στα πόδια κι όσο έφτανε το μάτι, ως πέρα στις πολυκυματούσες πλαγές, άγριολούλουδα

και χόρτα, με τ' άπεριγγραπτό όργιο των χρωματισμών τους, δέν κουράζονται να κάνουν τις τρισχαριτωμένες ύποκλίσεις τους στο βασιλιά Άέρα, που περνάει άνάμεσα σ' αυτούς τους παρδαλόχρωμους ύπηκόους του με ήγεμονική μεγαλοπρέπεια σκορπώντας τους άνάλαφα χάρδια κι άνάερους άσπασμούς.

Κάπου κάπου ή άπαλή φωνή ενός θηλυκού τσοπάνη σκίζει το μυρωμένο άέρα:

— Έλα. Κελόνα μ' έλα, έλα, έλασα...

Κι ή άπάντηση άντιλαλάει βαθιά και ύποβλητικά:

— Μιάσααά!...

— Κουρμπάν' σην λαλία σ', π' έπεμνες, ναί, κορμενόχρονη, και 'κι φαίνεσαι, έλα, κουρμπάν' τσ' έλα, έλα!...

— Μιάσααά!...

Ο ήλιος γέρνει. Τ' άπόγεμα προχωρεί. Οι πρώτες σκιές κατσουφιάζουν το τοπίο. Ώρα γυρισμού. Γελάδια και κοπάδια μαζεύονται κι ή συνοδεία τραβάει πίσω στο χωριό, χαρούμενη και πηδηχτή. Ο κύκλος της ήμέρας έκλεισε. Καλή άρχη άύριο, μεθαύριο κι όλες τις μέρες του γλυκού κακοκαίριου.

* *

Αυτή ή άνάμνηση από ειρηνικούς καιρούς στάθηκε το κίνητρο αυτού του σημειώματος κι όσων θ' άκολουθήσουν σε παρόμοιες εικόνες χωριάτικων σκηνών. Αν ό πρόλογός του σάς φαίνεται λιγάκι περισσότερο μακρύς, μη σάς ξαφνιάσει. Κάθε λαογραφικό θέμα ξεπηδάει μέσα από δλάκερη ζωή, κλείνει μέσα του το ζωντανό παλμό της, είναι άντικαθρέφτισμα μιάς περασμένης έποχής, που δέν μπορεί να ένονηθδ δίχως το περιβάλλον της και που δέν πρέπει να δίνεται λιπόσαρκη, ντυμένη με το μαντύα της στεγνής θεματογραφίας.

Τό είδος των γεαδιών που έχω ύπ' όψη μου στα δυό παραπάνω χωριά άνήκει σ' έγχώριο μικρόσωμο γένος, με μικρή γαλακτοπαραγωγική άπόδοση. Η παραγωγή σε γάλα κυμαίνεται σε 7-9 δκάδες την ήμέρα. Το άλμεγμα γίνεται δυό φορές, το πρώι και το βράδι, κατά το καλοκαίρι και την άνοιξη, και μιά φορά το χειμώνα. Το άλμεγόμενο γάλα χρησιμοποιείται το περισσότερο για την οικιακή κατανάλωση, είτε αυτόσιο είτε ως βούτυρο, τυρί και καϊμάκι (!). Μικρό μονάχα μέρος του πουλιέται στην πολιτεία ή στους παραθεριστές.

Η τροφή ποικίλλει κατά την έποχή. Άνοιξη και καλοκαίρι κύρια τροφή είναι το χλωρό χορτάρι της βοσκής. Όλη την ήμέρα τα ζώα βόσκουν ελεύθερα στα βοσκοτόπια. Όταν κατά το σούρου-

1. Τα σχετικά με τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τ' άντίστοιχα σκευή άλμεγματος κτλ. κι όλες οι άλλες λεπτομέρειες θα δοθούν σε άλλο σημείωμα.

πο γυρίσουν στα μαντριά τους δίνεται ως συμπληρωματική τροφή το λεγόμενο «*πλιμίν*», είδος χλιαρής πηχτής σούπας από διάφορα χόρτα βρασμένα, σε άρκετη ποσότητα. Κατά τους μήνες του χειμώνα, όπου δέν βγαίνουν σχεδόν καθόλου για βοσκή, για τροφή δίνονται ξερά χόρτα και διπλή ποσότητα «*πλιμίν*». Γενικά ή περιποίηση της αγελάδας γίνεται μ' έξαιρετική φροντίδα και από την άποψη της τροφής και από την άποψη της κατοικίας και από την άποψη της καθαριότητας. Ειδικά χτένια χρησιμοποιούν για τον καθαρισμό του σώματος.

Τό «*μαντρίν*» είναι συνήθως πετρόχτιστο. Κατέχει ένα είδος ήμιύπογειου διαμερίσματος κάτω από το β' διαμέρισμα του σπιτιού, κάτω από τα έσωτερικά δωμάτια (!). Είναι στρωμένο με «*πλακία*» και αύλακώνεται από ειδικό αύλακι που συνεχίζεται και έξω από αυτό στην ύπόστεγη αύλη που δημιουργεί ό μεγάλος έξώστης του σπιτιού, που άπλώνεται σε όλο του το πλάτος. Το αύλακι αυτό έκβάλλει στη λεγόμενη «*κοπροθέκαν*», ειδικό τετραγωνικό βύθισμα, όπου συγκεντώνεται ή κοπριά για να χρησιμοποιηθδ ως λίπασμα. Το χειμώνα ή έπικοινωνία με το μαντρίν γίνεται από το έσωτερικό του σπιτιού, από ένα είδος καταπακτής, τον «*καταρράχτην*».

Ένα άλλο αξιοπρόσεχτο συμπληρωματικό σημείο της μικρής αυτής άγροτικής εικόνας είναι τα όνόματα των γεαδιών, που έχων έξέ άλλου και σημαντική γλωσσολογική σημασία. Από τα τέτοια όνόματα συγκράτησα στη μνήμη μου τα παρακάτω. Οχ' ύπάρχουν φυσικά κι άλλα πολλά, ένδιαφέροντα από γλωσσολογική άποψη, που άλλοι πιο γνώριμοι της άγροτικής ζωής πιστεύω πως θα θελήσουν να στείλουνε στο περιοδικό.

1. *Ήρα*. Το όνομα αυτό το άκουσα να δίδεται σε βώδια άλετριού, λευκά και εύσωμα σαν την αρχαία φερώνυμη θεά. Πιστεύω πως είναι μακρινή άπήχηση από πανάρχαιη ζωολατρική προελληνική ή

1. Σχετικά με τ' άγροτικά στίγια των πλησιόχρον της Τραπεζούντας και με την ιδιόρρυθμη άρχαϊκοτική της θα μιλήσουμε σε άλλο μας σημείωμα.

έλληνική παράδοση, άφου είναι γνωστό πως ή Ήρα στο Άργος λατρευότανε ως προστάτις της γεωργίας και σ' αυτήν καθιερώθηκαν τα πρώτα βώδια άλετριού (Ζευξίδια). Ίερό της ζωο άλλωστε ήταν το βώδι, λευκό κατά προτίμηση. Κι ό Όμηρος της δίνει το έπίθετο *βοώπις*=βοιδοπρόσωπη ή βοϊδομάτα.

2. *Γαλαφόρ*. Η έτυμολογία της είναι φανερή = γαλακτοφόρος. Κολακευτική προσωνυμία (Με το όνομα αυτό είναι γνωστό και ένα είδος πουλιού, συνηθέστατο στα χωριά αυτά).

3. *Πληθύνα*. Όνομασία έξεμνητική της γονιμότητας.

4. *Σημαδία* ή *Σουμαδία*. Όνομασία διδομένη κυρίως σε γελάδια με διάστιχτο το δέρμα από άλλόχρωμα νησάκια (άσπρα σε ξανθό φόντο ή άντίστροφα, μαύρα στο άσπρο, στο σταχτί κτλ.).

5. *Κεχειμύρα*. Προσωνυμία όφειλόμενη μάλλον στο χρώμα το άνοιχτόξανθο, κιτρινωπό, χρυσιζόν σαν του ήλεκτρου.

6. *Θυλάσσα*. Για τα θαλασσιά μάτια.

7. *Κελαϊδία*. Εύφημισμός για τα μουγκανίσματα της.

8. *Ξανθούλα*. Για το ξανθωπότης χρώμα.

9. *Μεταξία*. Για το άπαλό γυαλιστερό μεταξοειδές τρίχωμα.

10. *Καστάνα*. Για το καστανωπό μουντό χρώμα.

11. *Περιστέρα*. Χαϊδευτική προσωνυμία.

12. *Κρουτάλλω*, *Χρύσα*. Μάλλον άπήχηση από μακρινή έλληνική παράδοση.

13. *Γκιζέλα*. Από το τουρκικό *güzel*=Όμορφούλα.

14. *Ελάφα*. Για τα θρεμμένα κέρατα και τη συνακόλουθη όμορφία.

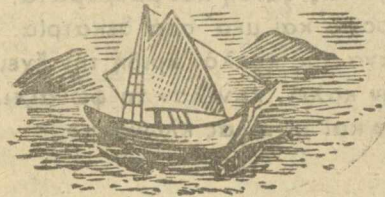
15. *Χελιδόνα*. Κολακευτική προσωνυμία.

16. *Χαμαϊλα*. Κατ' επέκταση από τα στολίδια (χαϊμαλιά), δηλαδή ματοζίνιχα κτλ. με τα όποια κοσμούν το λαιμό της ή τα κέρατά της ή το μέτωπό της.

17. *Τρανταφύλλα*, *Μεγαλόζα*, *Βενέτα*, *Κελόνα*, *Πεγάσα*, *Κιμιόνα* κ. ά. κ. όνομασίες όφειλόμενες σε παρόμοιους λόγους.

Έδω κλείνει το α' μέρος του σημειώματος.

N. ΚΟΜΝΗΝΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΟΙΝΗΣ

5.

Μωρή μάνα μου, μάνα, μανούλα μου
μικρή με πάντρεψες και μ' ἄρραβώνιασες,
ἴδωκες με ἔς σά μακρά, μακρά ἔς σὴν ξενητιά.
ἴδωκες μ' ἕνα γαμπρὸ σαρανταδυὸ χρονῶ,

- 5 εἶχα πεθερὸ σάν τὸ βασιλικό,
εἶχα πεθερὰ σάν τὴν τρανταφυλλιά.
Εἶχ' ἀντράδελφια σὰ βασιλόπουλα,
τὸ μικρότερο, τὸ διαβολόπουλο,
πάντα μ' ἔλεγε, πάντα διαρμένευε:
- 10 «Μωρή νύφε μου, νύφε, νυφούλα μου,
σὴκ' ἀνάλλαξε, κοντά μου πλάγιασε,
φόρει τὰ χρυσὰ νὰ πᾶμ' ἔς σὴν ἐγκλεδιά
κι ἄπαρ' τὴ ρόκα σου κ' ἔβγα ἔς σὴν πόρτα σου,
νὰ σὲ ἰδοῦν οἱ γειτόνοι νὰ μαραίνονται.»

6.

Κάτου σὴν ἄσπρη πέτρα και στὸ κρυὸ νερὸ
σκοτώσαν τὸ Γιαννάκη τὸ μοναχὸν τὸ γυιό.
«Γιαννάκη μ', νὰ ἔχες μάνα, νὰ ἔχες κι ἀδελφή,
νὰ ἔχες καλὴ γυναῖκα και νὰ κλαίεινε σε».

- 5 Νὰ κ' ἡ καλὴ γυναῖκα κλαίει κ' ἔρκεται,
τὰ δυὸ παιδιὰ στὸ χέρι, τ' ἄλλο σὴν ἀγκαλιά.
«Κ' εἶπα σε, πρὲ Γιαννάκη, μὴ καυκίδεσαι :»
«Κι ὁγὼ κι ἂν ἐκαυκίστα, ψέμαν κ' ἦτονε.
Θέλεις, καλὴ μου, κάτσε, θέλεις πάντρεψε,
10 θέλεις καλόγρια γένου κ' ἔμπα στὸ κελλι.»

7.

Κόρην ἀγαπῶ ξανθὴ και μαυρομάτα,
δῶδεκα χρονῶ κι ὁ ἥλιος δὲν τὴν εἶδε.
Κ' ἡ μανούλα της πολλὰ κριβὴ τὴν ἔχει,
μόσκον τὴν καλεῖ, κανέλαν τὴ φωνάζει,

- 5 κανελόριζο και κανέλας κλωνάρι.
Πέφτω κι ἀρρωστῶ σὲ κίντυνο μεγάλο,
κράζω τὸ γιατρὸ τὸν πόνο μου νὰ γιάνει.
«Γιάνε με, γιατρέ, κ' ἐγὼ νὰ σὲ πλερώσω
'ξήντα δυὸ φλουριά κ' ἕναν κωσταντινιάτο».
- 10 Λέει μ' ὁ γιατρός: «Ἐσὺ ἀρρωστειά δὲν ἔχεις.
Κόρην ἀγαπᾶς ξανθὴ και μαυρομάτα,
δῶδεκα χρονῶ και μέσ' στὰ δεκατρία.
Μόν' ἡ μάνα της πολλὰ κριβὴ τὴν ἔχει,
μόσκον τὴν καλεῖ, κανέλαν τὴ φωνάζει,
15 κανελόριζο και κανέλας κλωνάρι.»

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ κ. ΗΛ. Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗ
(Ἀφήγηση κ. ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ)

6.

Κοράδον ἐκουρφεύκουτον: «Τὸν χάρον ἔκι φοοῦμαι
γιατὶ τ' ὀσπίτα μ' εἶν' ψηλά τ' αὐλόνας-ι-μ' πλατέα
γιατὶ και τὰ-ν-ἀδέλφα μου ἄξια παληκάρᾶ».
Χάρος σὴν πόρταν ἔστεκεν στὸ παραθύρ' ἀφοκράτον.

- 5 «Ἐλα, κόρ', ἄς παλεύομε στὸ χάλκενον τ' ἄλωνι σ'.
ἔσὺ και ἂν παλεύ'ς ἐμὲν νὰ σάν τ' ἔσὰ τ' ἀδέλφα
κ' ἐγὼ και ἂν παλεύω ἴσὲν νὰ σάν τ' ἐμὸν τὴ μάναν».
Ἐπήγαν και-ν-ἐπάλεψαν, κόραδον ἐνικέθεν.
«Στρῶσο με, μάνα μ', στρῶσο με, θανατικὸν κρεβάτιν
10 νὰ ἔν' μακρὸν νὰ ἔν' πλατὺν νὰ ἔχωρῶ και κείμαι,
χάλασον και σὴν τῶπη μου κ' ἔπαρ' τ' ἀνοιγαριτῶα,
ἀνοιξον τὸ σουντούκι μου τὸ κατακλειδωμένον
κ' ἔβγαλ', μάνα μ', τὰ ρουχα μου τὰ καταδιπλωμένα,
μάνα μ' ντ'. ἐφόρ'να τὴ Χριστοῦ, ντ' ἐνέλλαζα τὰ Φῶτα
15 και ντὸ ἐφόρ'να τὴν Λαμπρὴν και τὸ Χριστὸς Ἀνέστη».

7.

Μικρὴ νυφίτσα φούμιζεν ἀπὸ τὰ πεθερ'κά της
κ' ἐπέρεν τὸ γιαλὸν γιαλὸν κι ὄλον τὸ περιγιάλι
κ' εὐρὶκ' λαλάτ'ζα πλουμιστά, κάθεται κά και παίζει.
Σίτ' ἐπαιζεν, σίτ' ἐκλαιεν, σίτ' ἐφιλοτραβῶδ'νεν:

- 5 «Χριστέ μου, κι ἄς ἐβούρτ'ιζεν ἀπὸ τὴν Πόλ' καράβιν,
ἄς εἶχεν χρυσὰ ἄρματα και πράσινα γιολκῶνα,
ἄς εἶχεν και τὸν ξένο μου ἀπέσ' караβοκύρη».
Τὸν λόγον ἀτ'ς ἔκ' ἐπλέρωσεν, καράβ' ἐφανερῶθεν
και εἶχεν χρυσὰ ἄρματα και πράσινα γιολκῶνα
10 και εἶχεν και τὸν ξένον ἀτ'ς ἀπέσ' караβοκύρη
και ἔρθεν και-ν-ἀγκύρωσεν σὴ θάλασσας τὴν ἄκραν.
«Ἐσὺ ἀδὰ πὸυ κάθεσαι και τίναν ἀναμένεις :».
«Ἐγὼ ἀδὰ πὸυ κάθομαι τὸν ξένο μ' ἀναμένω».

8.

Ἐναν πιρνὶν πιρνιτίδικον και Κερεκὴν ἡμέραν
ὁ κύρ'ς ἀτ'ς πάει σὴν ἐγκληθῶ κ' ἡ μάνα τ'ς πάει σὸν γάμον
κ' ἐγὼ ἔπεντρόπ'σα κ' εἶπα τον: «Κορτσόπον, ἀγαπῶ σε».

- Κι ἀτὲ ἐκλώστηεν εἶπε με:
5 «Ντ' ἐντρέπεσαι, ναὶ παληκάρ', κ' ἐγὼ πάλ' ἀγαπῶ σε'
ἂν ἀγαπᾶς με ἔλά παρ'με, προξενητὴν μὴ στείλεις.
Προξενητὴς ταραχτετὴς, ταραζ' κ' ἐμὲν κ' ἐσέναν».

9.

Γιὰ τέρ', μάνα μ', ντὸ λεγ'νε με τὴ χώρας τὰ παιδιὰ
λεγ'νε με, μάνα μ', λεγ'νε με κάτ' ἀποθάντς και χάσαι.
«Τὰ χῶματα μ' σ' ὀμμάτ'α τουν, γιατί νὰ ἀποθάνης :».
Λεγ'νε με, μάνα μ', λεγ'νε με, λεγ'νε με πολλὰ λόγια,
5 λέγ'νε με μῆλον κόκκινον, κυδῶν' σκουτουλιγμένον.
«Ἄν λεγ'νε, κόρ', ἄς λέγ'νε σε, ἀλήθ'α μῆλον εἶσαι
εἶσαι μῆλόπον κόκκινον, κυδῶν' σκουτουλιγμένον».

ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογή κ. (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

- 167 'Ανάθεμα και τὸ ρακάν' ὀθειγέσ' πὰς θερίζεις
καί με τὰ τραβωδίας-ι-σ', τὴν κάρδα μ' τυραννίζεις.
- 8 'Ανάθεμα και τὸ ρακίν με τὴν διῶν ἐντάμαν
ἐποῖκε με κ' ἐρρώστεσα, ἐγέμ'ν βελόν' και ράμμαν.
- 9 'Ανάθεμα, κορ'τζόπο μου, τ' ἐσόν τὴν δεξαμέντσαν
'κ' ἐφέκε με νὰ παίρω σε, νὰ ἐν' καταραμένα.
- 170 'Ανάθεμα ντὸ ἔταξες κι ἀνάθεμα ντ' ἐδῶκες
σὴ τουῶσμανίων τὰ χῆρα, τὴν ψῆ μ' ἐπαρεδῶκες.
- 1 'Ανάθεμα σε γουρουχιτζῆ, ντὸ χοβλαεῦς ἀπάν'ι μ' ;
ὁ κόσμος νὰ χαλάεται, 'κὶ δίγω τὸ καγάνι μ
- 2 'Ανάθεμα σε [Ζύγανα] κ' ἐσὺ ψηλὸν ραχόπον
π' ἔρχουνταν και δαβαίν νε σε, ἔχ'νε βαρὺν καρδόπον.
- 3 'Ανάθεμα σε κοσσάρα, π' ἐτάραξες τ' αὐλάκια μ'
και εὐκαιρα και ναφιλάν, ἐπήγανε τ' ἀμάκια μ'.
- 4 'Ανάθεμα σε [νέπουτση] γιάμ ἔφαες φαρμάκι ;
ἐσέναν θὰ τρώη τὸ φαρμάκ' κ' ἐμέναν τὸ μεράκι ;
- 175 'Ανάθεμα σε [νέκουτῆ], ἐλέπ'ς ρακίν 'κὶ πίνω
παῖκ' ἐγεννέθα γιά τ' ἐσέν, πάντα δάκρα νὰ ξύνω ;
- 6 'Ανάθεμά σε [νέκουτῆ], θαρεις εἶσ' ἀποκάμι
πῶς ἐγροί'σες κ' ἐγρίβωσες σὴ παιδὰ τὴν γιαχάν-ι ;
- 7 'Ανάθεμα σε [νέπουτση] και διπλανῆθεμά σε
τ' ἐσόν ἀγάπ' ἐποῖκε με ζαντόν και δαιμονέαν
και σὰ ραχία λάσκουμαι και σὰ κοιλάδα μένω
κι ὄθεν παραβραδάσκουμαι, κόρη σὸν κόλφε σ' μένω.
- 8 'Ανάθεμα σε [νέπουτση], ντ' ἐποῖκα κ' ἐχολάστες ;
μὴ πολεμῶς νὰ κρύφς ἀτο μαναχῆσσα πιάστες.
- 9 'Ανάθεμα σε [νέκουτῆ], πῶς εἶσαι τελαλῆσσα
μετ' ἐμὲν τὸν μωμόερον, ἐξέβες σεβταλῆσσα.
- 180 'Ανάθεμα σε νὲ σεβτά, νὰ εἶσ' ἀφωρισμένον !
ἄμον κερόπον ἔλυσε, ἐμέναν τὸν καημένον !
- 1 'Ανάθεμα σε νὲ τζαζού, ποὺ καβαλλ'κεύς πουλούλα,
τὰ τζιριχτά ντὸ ἔφαες νὰ γίν'ντανε γουρζούλα.
- 2 'Ανάθεμα σε ξενιτά, πόσον θὰ τυραννῆς με ;
και 'κὶ κλώθ'ς με ἀγλήγορα και νὰ χαρεντερίης με ;
- 183 'Ανάθεμα σε, πετεινέ, ντὸ κούεις ἀέτισ' παρώρας ;
θὰ σύρω παίρω τὸ κιφάλ' τσ, θὰ φτιλακῆς τρί' ὠρας.
- 4 'Ανάθεμα σε, ὀκύλλ' κουτάβ', γαῖδάρ' γενεμασέαν
ἐμάστες με τὸ φλεμαν και σὴν σκοτεινασέαν.
- 185 'Ανάθεμα σε, ὀκύλλ' κουτάβ', ἐσέν και τὴν θωρέα σ'
ἀδὰ κανεῖς 'κὶ παίρ'νε σε, δέβα σὰ [Μεσαρέας].
- 6 'Ανάθεμα τὴ [Γόδωναν] και ὄλτς τοῖ [Γοδωνίτας]
ἐφέκαν τὸ θυμῶμαν, μυρσκουν ὀκυλλαντίτας.
- 7 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου, ὄς ἐν και ποπαδία
ἐποῖκε με και καλατζῆν, σὴ χώρας τὰ παιδία.
- 8 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου, ὄς ἐν' και ποπαδία
ἐχώρτσε μας ἡ ἄπιστος, νὰ ἔχ' τὴν ἀμαρτίαν.
- 9 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου, ὄς ἐν' και ποπαδία
ὄσα φορὰς τῶατεύ' ἀτεν ἔρται μ' ἀναποδία.
- 190 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου, ἐθαρεῖς ἐν' περή-ι
πολλὰ ἔχ' σὸν νοὺν ἀτ'ς νὰ 'φτάη, ἄμα 'δέν 'κ' ἐπορεῖ-ι.

- 1 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου, τὸν κύρη σ' και τ' ἀδέλφα σ'
τυραννίζ νε τ' ἐμὸν τὴν ψῆν, γιά νὰ εὐτάν τὰ κέφα σ'.
- 2 'Ανάθεμα τὴν θάλασσαν, π' εὐτάει τὴν χωρισίαν
ἔκαψεν και ἐμάντσε με τ' ἐγάπ'ς ἀροθυμία.
- 3 'Ανάθεμα τὴν καλατζῆ σ' και τὴν παρακαλλία σ'
ἡ χώρα πα ἐπέξεψαν ἀσ' σ' ἐσὰ τὰ λαλλας.
- 4 'Ανάθεμα τὴν καλατζῆ σ' 'κ' ἐντρέπεσ' ἄσ' σὸ χάλι σ' ;
πολλ' ἀκομάν θὰ ὑποφέρις, ἐσὺ με τὸ κεφάλι σ'.
- 195 'Ανάθεμα τὴν κεμεντζέ σ', ἀναυα τὸ τοξάρι σ'
πολλὰ γιοσμάν παιδὶν εἶσαι, κοτσὸν ἐν τὸ ποδάρι σ'.
- 6 'Ανάθεμα τὴν κεμεντζέ σ', γιατί 'κὶ παίζ' λιγάρα ;
τὰ πόρτας ὄλ' ἀνοῖγουνταν κὶ θέλου' ἄ οιγάρα.
- 7 'Ανάθεμα τὴν κεμεντζέ σ' τὴ κεμεντζέ σ' τὴ γούλαν
τὸ μερακλίν τὸ παίξιμο σ' βάλλ' σὴν καρδία μ' βρούλαν.
- 8 'Ανάθεμα τὴν κεμεντζέ σ', τὴ κεμεντζέ σ' τὸ πῶμαν
εὐτάει με πάντα τραγωδῶ, 'νεγκάδκεται τὸ στόμα μ'.
- 9 'Ανάθεμα τὴν κεμεντζέ σ', τὴ κεμεντζέ σ' τ' ὠτία
νὰ κόφκουνταν τὰ κὸρδὰς-ι-σ' ν' ἀπομέντς σὴν σκοτίαν.
- 200 'Ανάθεμα τὸ [Κόι-νταγουν] κι ὄλα τὰ ἱστικάμα
ἐκάανε τὰ ξύλα 'τουν κ' ἐπέμ'ναν τ' ἀποκάμα.
- 1 'Ανάθεμα τὸ κορίτζι σ', ἐρροῦξεν ἀποπίσ'ι μ'
ἐπίασεν και σὴ γιαχά μ', ἐτσέρτσεν τὸ καμίσι μ'.
- 2 'Ανάθεμα τὸ [Λαπαζέν], τ' ἀνθεν τὸ παρχαρόπον
σὴν ἀγκάλα σ' ἐτράνυνα κ' ἐγέμ'ν παλληκαρόπον.
- 3 'Ανάθεμα τὸν [Μουσαῆλ] κι ὄλεν τὴν ἐκραπὸν ἀτ'
ὄλα τ' ἀίπα τὴ κοσμί', εἶχεν ἀτα ἀπάν' ἀτ'.
- 4 'Ανάθεμα τὸ νοῦδαλλοῦ σ', τὸν ἀναλον τὸν Κώστην
οἱ [Μαχαλήτ'] ἐντῶκανε κ' ἐποῖκαν ἀτον πόστι.
- 205 'Ανάθεμά 'τον π' ἔγραψεν ἀοῦ τὴν τραβωδίαν
σ' ἔρημον τὸ καρδόπο μου, ἔψεν τρανὸν φωτίαν.
- 6 'Ανάθεμα 'τον π' ἔλεεν γλυκὺν ἐν' ἡ ἀγάπη
'Επήγα ἐδοκίμασα, ἔτον πικρὸν φαρμάκι.
- 7 'Ανάθεμα 'τον π' ἔλεεν τ' ἐμὸν τ' ὄνομαν Γιάγκο
γιά τ' ἔμορφα τὰ κορ'τζόπα θὰ μπαίνω σὸν πιάγκον.
- 8 'Ανάθεμα 'τον π' ἔλεεν τ' ἐμὸν τ' ὄνομαν [Νάνο]
'κὶ σὺρκεταῖ τὸ προσονεῖδ', ἐγὼ ἀτόν θὰ χάνω.
- 9 'Ανάθεμα 'τον π' ἔνοιξεν τὴ ξενιτῆς τὴν πόρταν
ἐχάθεν τὸ κλειδὶν ἐθε κ' ἐπέμ'νεν ἀνοιγμένον.
- 210 'Ανάθεμα 'τον ποὺ θὰ λῆη δύο σεβτάς κὶ γίν'νταν,
τ' ἔναν γλυκὺν, τ' ἄλλο πικρὸν, ὄλτς ἐμουν πα κανεῖνταν.
- 1 'Ανάθεμα 'τον ποὺ θὰ λῆη ἡ σεβτά γιαραεῖ
ἀπέξ' εὐτάει σε και γελῶς, κὶ ἀποπέσ' τογραεῖ.
- 2 'Ανάθεμα 'τον ποὺ θὰ λῆη ἡ σεβτά ἀπὸ καλοῦ ἐν' *
κανεῖς καν'νὰν μὴ γαντουρεῦ', ἀτὸ ἀπὸ Θεοῦ ἐν'.
- 3 'Ανάθεμα 'τον ποὺ θὰ λῆη ἡ σεβτά τιδέν 'κ' ἐν'ι
καίει και μαραίν' τὸ παλληκάρ' κὶ ἄλλο ντὸ θέλτς νὰ ἐν'ι ;
- 4 'Ανάθεμά 'τον ποὺ ὀμνεῖ και λέει «μὰ τὸ σταυρόν-ι»
Θεέ μ', νὰ ποδεδιζω σε, ἀτόναν λάχ' στραβῶνει.
- 215 'Ανάθεμα τὸ χωρίο σ', ὄλ' ἀγαποῦν νὰ κλέφ'νε
ὁ κόσμος ζῆ και καλοζῆ κ' ἐκεῖν' καμμῖαν 'κ' ἔχ'νε.
- 6 'Αν ἀποθάν', ἀρνόπο μου, πῖασον σὸ κανόνι μ'.

- παίρ'νε καὶ πάνε θάφτ'νε με, θ' ἀπομέντς μαναχόν-ι.
- 217 "Αν ἀποθάνω θάψτε με, ἀφκά σ' ἕναν δεντρόπον ρούζ' ἐβόρρα 'θε σὸ ταφί μ' κ' εὐτάει με δενλικόπον.
- 8 "Αν ἀποθάνω θάψτε με καὶ σ' ἄνθεν τὸν Παρχάρη δλ' νά λέπ'νε τὸ μνήμα μου καὶ παίρ'νε τὸ χαπάρι.
- 9 "Αν ἀποθάνω θάψτε με καὶ σὴ Σταυρί' τὸ χῶμαν κ' ἡ κασσέλ' ἄς ἐν' ἀνοιχτόν, μὴ θέκετ' ἄπάν' πῶμαν.
- 220 "Αν ἀποθάνω θάψτε με μὲ τὰ μοιρολοῖας τὰ δάκρρα ντὸ θά ξύουνταν νά γίν'νταν εὐλοῖας.
- 1 "Αν ἀποθάνω θάψτε με σ' ἕναν ποταμί' ἄκραν νά παίρ' τὰ στούδα μ' τὸ ποτάμ' καὶ πάει σά θαλασσάκρρα.
- 2 "Αν ἀποθάνω θάψτε με σὴ θάλασσας τὸ γούμι νά κρούη ἢ θάλασσα ταλγάν καὶ φέρ' με τὸ Σοχούμι.
- 3 "Αν ἀποθάνω θάψτε με σ' ἕναν ψηλὸν βουνόν-ι νά ἐλέπω ἐπεκειαπάν' τ' ἀρνί μ' κάθαν πουρνόν-ι.
- 4 "Αν ἀποθάνω κάλη μου, μ' εὐτάς ὑπομονήν-ι τέρην κ' ἔπαρ' ἄλλον ἄντραν, μὴ σύρτς τὴν καμονήν-ι.
- 225 "Αν ἀποθάνω, μάννα μου, θάψτε με σὴ [Καλλέα] ἀγρεῖμαι ὀλομάναχος, βαλέστε με βαθέα.
- 6 "Αν ἀποθάνω, μάννα μου, θέκ'νε μ' ἄπάν' σὴ σκάλαν ἄν θέλτς κλάψον, ἄν θέλτς 'ματοῦ, ἄν θέλτς τὸν κόσμον χάλα.
- 7 "Αν ἀποθάνω, μάννα μου, θέλω ξαί νά μὴ κλαίς με τὰ τάρτα σ' καὶ τὰ βάσανα σ', μὴ κάθεσαι καὶ λές με.
- 8 "Αν ἀποθάνω, μάννα μου, φόρ' τὸ μαῦρον τὸ τίτι σ' νά δι' σ' ὁ Θεὸς ὑπομονήν, ἐκολλίεν τ' ὀσπίτι σ'.
- 9 "Αν ἀποθάνω ξαί μὴ κλαίς καὶ μὴ τρώς τὴν καρδιά σ' κλάψο μ' ἄτῶρα ζωντανόν καὶ φτούλτσον τὰ μαλλία σ'.
- 230 "Αναράντζ', καταράντζ'—καταήμερον κερὰσ' νά τσακουῖται τὸ κιφάλ'τσ'—καὶ νά γίνεται λαλλάτζ'.
- 231 "Αναστορῶ καὶ τὸ [Σταυρίν], σὸν τόπον ντ' ἐγεννέθα ναῖλλοι ἐμὲν σὴν ξενιτῶν ἐγὼ πῶς ἐτελέθα!
- 2 "Αν εἶπα σε τὸ τάρτι μου κ' ἄς εἶπα σε τὸ χάλι μ' πασκειντο εἶπα σε νά παίρτς, τὸ νοῦ μ' ἄσ' σὸ κιφάλι μ';
- 3 "Αν ἐκακοτραγῶδεσα νά εἶμαι σχωρεμένος τδεχέλ'κον παλληκάρ' εἶμαι καὶ τῆ σεβτῶς καμένος.
- 4 "Αν θέλετε ἄς τραβῶδω κ' ἄν θέλετ' ἄς χορεύω κ' ἄν θέλετε ἀφήστε με, τ' ἀρνί μ' ἄς παρ'γορεύω.
- 235 "Αν θέλετε ἄς τραβῶδω κ' ἄν θέλετε ἄς κλαίω γιὰ κλαίω καὶ γιὰ τραβῶδω πολλὰ καρδόπα καίω.
- 6 "Αν θέλτς σύρον καὶ σκότα με καὶ γλύτα μ' ἄσ' σὰ πόνρα ἐγ' ἄσ' σὴν ψῆ μ' ἐπέζεψα, ἐγέντον δύο χρόνα.
- 7 "Ανοίγω τὸ παράθυρον νά 'λέπω σε στερέα μ' φτύσον κ' ἐσὺ τὸν δάββολον καὶ κλώστ' σ' ἐμὲν μερέαν.
- 8 "Ανοιξον, κόρη, ἄνοιξον, ἄνοιξον ἄς ἐμπαίνω ἐγὼ κομπώνω καὶ φιλῶ καὶ ἀφήνω κ' ἐβγαίνω.
- 9 "Ανοιξον, κόρη, ἄνοιξον, ἄνοιξον μὴ κοιμᾶσαι ἐγὼ θά πάω σὰ μακρὰ κ' ἐμὲν θά ἐνθυμᾶσαι.
- 240 "Ανοιξον τὰ χερόπα σου, ἄνοιξον τὴν καρδιά σ' κ' ἔπαρ' με σ' ἐγκαλόπο σου, καλὸν νά ἐν' σὴν ὕα σ'.
- 1 "Ανοιξον τ' ἐγκαλόπο σου ἄς κεῖμαι καὶ κοιμοῦμαι λάχ' πολλά βαρυπνᾶσκουμαι κ' ὡσα μερῶν' κ' σ'κουμαι.

- 2 "Ανοιξον τὸ παράθυρο σ' καὶ δός με ἕναν μῆλον καὶ ἄνοιξον τὸ πρόσωπο σ', ἄς ἐλέπω τὸν ἦλεν.
- 3 "Ανοιξον τὸ πορτόπο σου, ὀξωκά μὴ σταλῆς με π' ἐλέπ'νε μ' ἄπ' ὀλόερα, ἄραρον κ'ι θέλτς ν' ἀνοίξῃς με.
- 4 "Ανοιξον τὸ ταφόπο σου κ' ἄς ἔξῃς ἀτο χαζίρι τονάτεψον ἀτ' ἐξ' ἀπέσ', ἄσ' σ' ἐμὸν τὸ χατίρι.
- 245 "Ανούνιχτα μὴ καλατζεύ'ς, κόρη, μὴ πεζτουρεύ'ς με καὶ μὲ τὰ παραστράγγαλα σ' θαρεῖς θά γαντουρεύ'ς με;
- 6 "Αντρα σ' ἐδκυλλογέρασεν, ἔχ' γέν' ἄμον φροκάλλα. κάποιος ἄλλος θά κερδαίν', ἀτὰ τ' ἐσὰ τὰ κάλλα.
- 7 "Αοῦ τὰ τραβῶδίας-ι μ', εἶναι τρανὸν φερμάνι ἦντσαν παίρ' καὶ δεβάζ' ἄτα, διγ'ν ἄτονε τερμάνι.
- 248 "Αοῦ τὰ τραβῶδίας-ι μ', ἔχ'νε τρανὸν ἀξίαν, π' ἐξέρ' καὶ τραβῶδει ἄτα, ἐκεῖνος παίρ' οὔσιαν.
- 9 "Αοῦ τὰ τραβῶδίας-ι μ', καίγ'νε νέικα καρδόπα τῆ πεκαριῶν τὸ κρῖμαν. ἄς ἔχ'νε τὰ κορ'τζόπα.
- 250 "Αοῦ τὰ τραγῶδίας-ι μ', ὀλουνοὺς πα κανεῖνταν νύχταν ἡμέραν τραγῶδῶ, καμμίαν κ'ι τελεῖνταν.
- 1 "Αοῦ νά τραγῶδίας-ι μ' ραχῶπα χαμελύν'νε ἀλλωνῶν τάρτα 'λιγοστεύ'ν καὶ ἀλλωνῶν πλεθύν'νε.
- 2 "Αοῦ τὸ κρᾶσιν κ'ι μεθύζ', θαρεῖς ἐν' δολωμένον νερόν π' ἄν ἐν' θά πίν' ἀτο, ἢ κάρδα μ' ἐν' καμένον.
- 3 "Αοῦτα τ' ὀμματόπα μου καὶ ντὸ πολλά δακροῦνε, θά κρούω καὶ στραβῶν' ἄτα, τ' ἔμορφα ντὸ τεροῦνε;
- 4* "Απαγκέσ' σὸ Βαῖτον—ἔτον κ' ἄλλο καλλίον ἐδίν'να σ' ἕναν φίλεμαν—κ' ἐσ' ἐδίν'νες με δύο.
- 255 "Απάν' σὰ τάρτα μ' τὰ πολλά, ἐσέγκα κ' ἄλλα δύο τὸ ἕναν ἐν' ἢ ξενιτῶ καὶ τ' ἄλλ' ἄροθυμία
- 6 "Απάν' σ' ἕναν μικρὸν ὀμάλ', λασκετ' εἶνας περδῖκα νά 'πόρνα κ' ἐγκαλάσκουμ'νε τὰ μέσα τ'ς τὰ λεγνίκα.
- 7 "Απάν' σὴν ποδαρέα σου, ἀρνόπο μ' πάω χάμαι πάντα ἄν θ' φτάς με ἄετ' ἄτῶρα δέβα κ' ἄμε.
- 8 "Απάν' σὴν πόρταν ἔστεκεκ' ἐκοάτ'νες τ' ἀνοιγάρρα τὸ τέρεμα σ' ἐμάτυεν, ὀλα τὰ παλληκάρρα
- 9 "Απάν' σ' ὀμάλ' ὀλᾶνοιχτα χρυσὴ κόρη κοιμᾶται. π' ἐλέπ' ἄτεν ζελεύ' ἄτεν καὶ νά σουμῶν' φοᾶται.
- 260 "Απάν' σ' ὀμάλ' [τ' 'Αεσερί] ἐφίλεσα 'τεν μίαν κ' εἶπε μ' ἄτο ὀλίγον ἐν' φοέθ' τὴν Παναγίαν.
- 1 "Απάν' σ' ὀμάλ' [τ' 'Αεσερί] χορεύ'ν οἱ παιδάντ' σέραν κ' οἱ [Τόνγιαληδες] μὲ τὸ ζόρ, τὸν λυριτζῆν ἐπέραν.
- 2 "Απέσ'-ι μ' ἔχω μᾶστοραν, π' ἐβγάλλ' τὰ μελωδίας κ' εὐρῆκ' καὶ γιτουρεύ' ἄτα, σ' ὀλα τὰ τραβῶδίας.
- 3 "Απέσ' σ' ἔρημον τὸ [Σταυρίν] ἐποῦλ'να ἀγαλούκια κ' ἄσ' τ' ἐξέβα σὴν ξενιτῶν, σύρω περιδανλούκια
- 4 "Απέσ' σὴ [Κρῶμ] τὰ κορ'τζόπα πορπατοῦν γιοσμαλῖα θέκ'νε τὴν τάπλαν ζαρῶτα καὶ ξύν'νε τὰ μαλλία.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΤΣΙΤΗΣ

Ο Σαμοήλτς ο καλόερον.

Συλλογή κ. Ι. ΑΒΡΑΜΑΝΤΗ

Ση 1 ουμερας το μαναστήρ, ση Τσίτες την Παναίαν, να βοηθά, έτον είνας καλόερος άσ' ση Βαρτάντων, ο Σαμοήλτς. Για τ' άτόν έλεαν, δυταν έτον μικρόν παιδίν, έσκότωσεν έναν μουσκάρ' κι άσ' σο φόβον άτ' έπηεν έντον καλόερος. Γράμματα να έμαθάν' νεν 'κ' έπόρεσεν. Πολλά κοιμισμένος και τρανοκέφαλος έτον. Ο Γερμανόν τη Χατζηδαβιτάντων πα πολλά έπολέμεσεν να μαθίζ' άτον, άμαν τιδέν 'κ' έντον. Έναν ήμέραν τη Τσίτες οί ποπάδες και οί καλοέρ' τη μοναστηρί' έπήγαν σο Παλαιχώρ' στή' έναν μνημόσουν και σο μαναστήρ' έπέμ' νεν ο Σαμοήλτς μαναχόν. Έκεινο την ήμέραν, 'κ' έξέρω πώς, έτον ανάγκη να βαφτιεται ση Τσίτεν έναν μωρόν. Άρρωστον μη έτον, γιόκσαμ εγόμωσαν τα όχτώ ήμέρας, 'κι' ξέρω άτό τ' έκα ένέσπαλα το. Έστέιλαν και έγκαν τον Σαμοήλ' να βαφτίζ' το μωρόν. Έκουίζαν και τον ψάλτεν, τη Τσαταλίνας τον Δημήτρ'. Έγκαν την κολυμβήθραν, τα ιεραικά, τα χαρτία κι ούλα τ' έχρέσκουνταν και ο Σαμοήλτς έννοιζεν το εύχολοί κ' έρχίνεσεν να ψάλλ'. «Εύλογητός ο Θεός...» Ο Δημήτρης ξερεν άτον ντό άπελέκετον ζύλον έτον και ούνταν εκλώστεν σο χαρτί κέσ' ντό τερει: ο Σαμοήλτς έννοιζεν την «άκολουθίαν του άρραβώνος». «Στά, να έχωμ' την εύχή σ' λείι άτόν, μίαν άς βαφτιζομ' άτο κ' ύστερα σουμαδεύομ' άτο» και έννοιζεν κ' έδωκεν άτον την άκολουθίαν τη βαφτισματί'. Το πώς έβάφτισεν το κουρεμένον το μωρόν ο Σαμοήλτς και το πώς 'κ' έφούρκ' σεν άτό άπέσ' σην κολυμβήθραν, άμον τ' έσκότωσεν κάποτε το μουσκάρ', άτό έσεις έγροικάτ' άτο. Έγώ έναν πράμαν έξέρω. Έλήασεν άτον ο Θεός, τον άκλερον, και το παικοτσα· στραβά πα αν έβαφτίεν, τιδέν 'κ' έπαθεν. "Αν 'κ' έν' αστήρ' έκέσ' σουμά 'κ' έτον

να έπαίνεν και έντον άλλομιαν κι άλλο καλόερος. Για άσ' ση Παναίτας το ρακάν' θα εκυλιούντον και έσκοτούντονε, για και θα έρουζεν σο ποτάμ' κ' έφουρκιούντον. Έκεινα τα δύο πα σουμά έταν.

Λεξιλόγιο Γιόκσαμ=λ. τ. yoksa, ή, μήπως· άτό τ' έκα=αυτό το κονιά, αυτό το σημείο· ένέσπαλα το=το ξεχασα· έγκαν=έφεραν· τα χαρτία=τα βιβλία· εκλώστεν=γύρισε· σουμαδεύομε=αοραβωνιάζομε· το κουρεμένον=το κακόμοιρο· 'κ' έφούρκ' σεν=δέν έπνιξε· άμον=όπως· έλήασεν=λυπήθηκε· τον άκλερον=τον καημένο· μεράμ=λ. ά. megam· να που, καλά που, σκοπός, επιθυμία, πρόθεσις· αν 'κ' έν'=άλλέως· σουμά=κονιά, σιμά· ρακάν'=ράχη, ύψωμα· θα έρουζεν=θα έπεφτε· έφουρκιούντον=πνιγότανε.

Η Καντσαβα άποσουνάωγος

Σην Τσίτεν και σ' ούλα εκέσ' όλόερα σα χωρία ο κόσμον το κλεψιον πολλά τρανόν άμαρτίαν ελογαρίζεν άτο "Αμαν το σωστόν, εκέσ' πα κάποτε κάποτε άπ' ένας δύο κλεφτάντ' εύριούνταν. Σην Τσίτεν σα παλλά τα χρονίος είχαμ' τον Πάνον. "Υστερία έξέβεν σο μεϊτάν' κι ο Κάβουρας. Τα κλεψίους πα τ' έποίναν, ντό έταν. Γιαμ' έθαρρεϊτε, εκλεφταν, βούδα· χτήνα, άλογα και μουλάρα, κ' έσκότωναν κ' έσέεσαν ανθρώπ'ς άπάν' κέσ' σα ράχια: "Εναν μαναχόν κλεψιον μουλαρί' έξέρω. "Ασ' σην "Αδισαν ο Ποπα· Στυλιανόν, ούνταν έτον λαέτες, κι άσ' σην Τσίτεν ο Τελή· Αννες εκλεψαν άσ' σο Χάσκιοι' τη Βελονά το μουλαρ'. Γιόκ τζάνουμ! "Αοϊκ' κλέφτ' μαναχόν Τουρκάντ' έβγαιναν κ' εκέιν' πα τέκτουκ και τα σεράντα χρόνια μίαν. "Ατοίν εκλεφταν καρτόφα, λάχανα, φασούλα, σεύτελα άσ' σα κεπία πέσ'. Τειμέ εκλεφταν κ' είναν κοσσάραν. "Ο Πάνον έγάπανεν πολλά να κλέφτ' άχράδα, στυπάπα και καρύδα άσ' σα ξένα τα χωρία και ίλαμ άσ' σο Τουρκοχώρ' την Ζερμούδαν. Έκει εί-

χαν πολλά, πολλά. Κι άς έτον ή Ζερμούδα 2-3 ώρας μακρά άσ' σην Τσίτεν. "Ατός έβραδύν' νεν 'κ' έβραδύν' νεν θα επαίρνεν έναν σακκίν σ' ώμίν άτ' και θα έχπάσκουντον κ' επαίνεν. Σύννυχτα σύννυχτα θα εύριούντον ση Ζερμούδαν, θα έβγαινεν άπαν' σι' δέντρα, θα έτίναζεν άτα, θα εγόμωνεν το σακκίν άτ' και συναυα· σύναυα θα έρχούντον σο χωρίον. Κι άέτσ' πα έσταχίζεν το σπιτόπον άτ' άσ' σα τσίρα, άσ' σα πουλουλάπα κι άσ' σα καρύδα για δλεν τον χείμων'κόν, κι' άσ' σ' ούλα τ' ένέας. Για τον Κάβουραν πα, αν έρωτάτε, άτός πα είχεν άλλα χάρ'τα, άσέκωτον. "Ονταν έτον γουρουτζής σ' όρμάν, αν εύρηκεν πρόγατα κ' αι γίδα σ' όρμάν άσ' ση Χαβίνας και άσ' σ' "Αδισαν τον βλον άσ' ση χωρί' άτ' το βιον πολλά φοράς 'κ' εκαταδέκουντονε—θα έρίαζεν και θα εκλεφτεν έναν δύο κιφάλα, θα ένοιεν όπίσ' τα πύρα, θα έσπαζεν άτα και θα έδκέπαζεν άτα σ' όσπίτ'ν άτ'. "Αέτσ' πα εκείνος πα, έσταχίζούντον άσ' σο κουζούμ' κι άσ' ση γαβουρμάν.

Γυναίκα κλέφτρα σην Τσίτεν έτον ή Καντσαβα. Κρίμαν μιστόν γι' γούλην άτουν, ο κόσμον έλεεν για τ' άτέν. Τεά εκλεφτεν άσ' σα κεπία κολογκύθα και ήνταν εύρηκεν. "Αμαν από ποδ' ως ποδ' έπίασεν άτέν μαναχόν άμαρτία 'κι' ξέρω. "Ο Πάνον ο όκοινοκόφτες κι ο Κάβουρας ο Γουρζουλάς ήνταν έποίναν, καλά και σ' χωρεμένα έταν. "Αγκαλέματα ζατη 'κ' έταν. Το πολλά· πολλά ή δημογεροντία αν κάτ' έλεεν, έλεεν κι αν 'κ' έλεεν, τιδέν 'κ' έτον. Ούλα τ' άμαρτίας έλύουνταν άμον άλας και νερόν! "Αμαν ή κουρεμέντσα ή Καντσαβα επλέρωσεν και τη Πάνονος και τη Κάβουρα τ' άμαρτίας, χέρα έτόν κ' έφτωχέσσα με τα τέσερα κοριτζα κ' έναν άγοούρ' παιδίν σην Ρουσίαν και κανεϊναν καλόν σουενόν πα 'κ' είχεν. "Αχ, σουενόν ποι 'κ' έχ' μη λείι, έχ' και Θεόν! "Εθαρρώ άτό θα έτον αίτία κι ο Ποπα· Έρδάμ'ς έφημέριον τη χωρί', έποϊκεν άτεν άποσουνάωγον! Ούφ και ντό κακόν έτον άτό!

"Επέρασαν πολλά χρόνια, έγώ μικρόν παιδίν έμ'νε άτότε, κι άτώρα πα ούνταν κρούει σο νοδ' μ' κάτ' ίνεται ή καρδία μ' "Εναν Κερεκήν ήμέραν άπέσ' σην εγκλεσίαν τη Παπαντής, να βοηθά, άσ' σο Βαγγέλον και ύστερα έπέρεν έναν γραμμένον κόλλαν χαρτί, έστάθεν άπάν' σην "Ωραιαν Πύλην κ' έδέβαζεν, έδέβαζεν άφορισμονήν για την Καντσαβαν, "Εραδίσεον άρας και κατάρας τη Τριάδας και των 318 Θεοφόρων Πατέρων για εκείντες, ποι θα εκαλάτζευσαν την κλέφτραν την Καντσαβαν! "Ατό έτον. "Εντον άποσουνάωγος! "Εξ ήνας κανείς, κανείς σο χωρίον άπέσ' να εμπαινεν, να έβγαινεν ση Καντσαβας και να εκαλάτζευσαν άτεν και ήμ'παν θα επεντήν'ν αντεν άπέφευαν, άπέφευαν. «"Η κατάρα τη ποπαδίων μανέαν έν'! Καίει και βρουλιζ' και μανίζ' ήντιναν πϊάν», έλεεν ο κόσμον.

"Εμορφα, άδκεμα, καλά, κακά έποϊκεν ο Ποπα· Έρδάμ'ς, 'κι' ξέρω άτό άς κρίν' άτο ο Πανάγαθον ο Θεόν.

Λεξιλόγιο: κλεψιον=κλεψιά· κλεφτάντ' =κλέφτες· σο μεϊτάν' =λ. α. meydan, σιή μέση (πλατεία)· γιαμ' =μήπως, μη τυχόν· χτήνα=γελάδες· έσέεσαν=soymak, λησιεύω· άπάν' κέσ' σα ραχία=πάνο στα βοννά· γιόκ τζάνουμ=έκφο. τούρκ. yok canim, όχι ψυχή μου, όχι άδεοπέ· άοϊκ' =τέτοιοι· τέκτουκ =έκφο. τούρκ. tek tuk, σπάνια καρτόφα=πατάτες· σεύτελα=παντζάκια· άσ' σα κεπία 'πέσ' =μέσ' από τους κήπους· τειμέ=λ. τ. deşne, κάποτε· κοσσάρα=κότια· άχράδα=είδος άπιδιών· στυπάπα =είδος άπιδιών· ίλαμ =λ. ά. ille, προπαντός· έβραδύν' νεν 'κ' έβραδύν' νεν=μόλις βράδιαζε· θα έχπάσκουντον=θα ξεμινούσε· έσταχίζεν=γέμιζε· τσίρα=ξηρά μηλα και άχλάδια· πουλουλάπα=είδος άπιδιών· ποδ' τα διατηροούσαν οε πιθάκια για το χείμωνα· ένέας =είδη· χάρ'τα=χάρες, άρετές· άσέκωτον=άσηματος, (άπνευχή· ποδ' να τον πάσ' ή εύχή)· γουρουτζής=λ. τ. kurucu, άγροφύλακας· πύρα=θάμνος—όρεική· έσταχίζούντον = γέμιζε· κουζούμ' =

κρέας γαβουρμάν=λ. τ. kanurma, κα-
βουρμά; γούλα=λαίμος; τεά=λ. τ. di-
ye, δηθεν=κεπία=λαχανόκηποι; ζατῆ
=λ. ἄ. zati, φυνικά (ἐπίο.) κουρεμέν-
τα=καημένη ἕρα=χῆρα; συενός=
συγγενής; θά ἐκαλάτζευαν=θὰ μιλοῦ-
σαν νά=λ. τ. ne, οὔτε ἤμπαν=ὄπουδῆ
ποτε ἐπεντήν' ναν = συναντοῦσαν βρου-
λιζ' = προπολεῖ; μανίζ = κατακαίει καὶ
μαυρίζει.

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

Συλλογή κ. Γ. ΖΕΡΖΕΛΙΔΗ

Ἐγὼ ἔειπα σε,

οὐδ' ἔπι πετρερεύς ἀτο;...

Δύο συννυφάδα πολλά ἀγαπεμένα
'σαν. Τὸ ἔτρωαν μαναχὸν ἐπέ' νεν
χώρα. Ἄμα τὸ σωστόν, ἢ τρανέσσα
του, ἢ Παλλάσα, ἀγαπέσιμος που-
τοσὴ καὶ πολλά πα πονόψυχος ἔτον.
Πάντα καίρευεν τὴν Παρθέναν, τὴν
μικρέσαν τὴ συννύφ'σαν ἀτ'ς, κ' εἴ-
νε πα καμμίαν ἔπι ἐπεχωρίουτον ἀτεν.
Ἐντάμαν σὰ δουλείας, ἐντάμαν σὴν
ἐγκλησίαν, ἐντάμαν σὰ χαράντας,
σ' ἄλα ντάμαν.

Ἄρ' ἄμον τ' ἄλλτς, ἢ Παλλάσα
πα ἀνοιχτομάταινα πουτοσὴ, κισπε-
λήσσα καὶ χόνενα, ἄλα τ' ἀτέτα' ποί-
νεν—ἀσ' σὴ σειράν' κ' ἴθ' ἐγβαίν' νεν;—
ἀσ' ἐντρισεν κιάν', πολλά καιρὸν ἐ-
τον εἶχεν φίλον κι ἀσ' σὴν Παρ-
θέναν πα ἔπι ἐκρυβεν ἀτο. Μίαν ἀλ-
λομίαν—σὸ ξερόν καϊκὰ καίεται καὶ
τὸ ζωγρόν—ἢ Παρθενίτσα, ἢ τσουνί-
τσα πα, ἀσ' σὴν παχουλιαν ἀτ'ς ἢ
κοτύλα τ'ς ἐτσαφίεν, ἕναν ἡμέραν ἐ-
τουῖρτεψεν τὸ λιμόν ἀτ'ς:

—«Τρώω τὴν ψῆ σ', Παλλάσα, πο-
δεδίζω τ' ὀμμάτ' σ', ὁ Πανίκας τσὴ
Λισάφ'ς κιά ἔπι ἐν καλὸν παιδίν: ὄν-
ταν ἐλέπ' ἀτον κάτ' παθάνω, ἢ καρ-
δία μ' λύεται. Πιρνά τὴν Κερεκὴν κα-
νεὶς κ' ἴθ' ἐν' ἀδά, ἄς λέουμ' ἀτον
κ' ἔρται, ἐγὼ κρύφτ' ἀτον σ' ἀχόρων'
κι ὁ Θεὸν πα ἔπι ἐλέπ' ἀτον».

—«Ναί-πουτοσὴ, κιά ντ' ἐξαιρω,
φουοῦμαι κ' πετρερεύς ἀτο», λέει ἀ-
τεν ἢ Παλλάσα.

Τὸν πιρνὸν Κερεκὴ, ἢ πεθερά τουν
ἀσ' σὴν ἐγκλησίαν κ' ὑστερνά ἐχτρά-
τσεν σὴ συντέκνισσας ἀτ'ς τσὴ Γιαν-

νίνας, σ' ἐξαμενία τοῦ σ' χωρεμέν'
τοῦ Γιάνν' τοῦ Σαμάλ', ὁ πεθερός ἀ-
του ἐδέβεν σοῦ χωρλ' τὴν τ'βάν ἀ-
ποπίσ', τὰ παιδία σὴν καγβέν ἐντῶ-
κ'αν κά τὸ σκαμπίλ' κι ὁ Πανίκας πα
ἐγιαδάευν σ' ἐγκάλας τσὴ Παρ-
θένας.

Ἄρ' ἐτσιρμουλιαν, ἐπειτσιρμουλιαν,
ντ' ἐποίκαν πενλίν κ' ἐν'—τὸ κρῆ-
μαν σὴ γούλαν ἀτου—κ' ἐπεκεῖ ἐχ-
πάστεν ἐτον ὁ Πανίκας νὰ τσακὼν
κ'εῖν, μῶ π' ἐπλασε σε! τὰκ, τὰκ,
κρούει σὴν πόρταν τσὴ Παρθένας ἄν-
τρας, ἀγνέστικα ἐξέβεν ἀπὸ πιρνου,
ἔρθεν νὰ τρώη. Ἄχαρος ἢ Παρθενί-
τσα παίρεν ἄψιμον, ἐντῶκ' ἐσέγ-
κεν τὴ χαβέκαν ἀτ'ς, ἐδκεπέεν τὸ
λετδέκ'ν ἀτ'ς ἐζώστεν μεσὰ μεσοῦ τὸ
πλεκαδόπον ἀτ'ς καὶ ντὸ θ' εὐτάη κ' ἴ-
ξαιρ' ἢ χράτ'ς ἐξέυν, ἐμερμηκίασεν
τ' ἀπάν' ἀτ'ς, παδῆαν ἐδαῖρεψεν.
Καὶ μεγερ ὁ Πανίκας, ὁ σεύτελον,
κάτ' καλλίον ἔτον; ἐεῖνος πα ἄμον
τσὴ Σαββούλας τὸ γαρκόν, δεμένον
σὸ τορότο', ἐπάγωσεν καὶ στέκ' ἐ-
κειάν'. Ἡ Παλλάσα μαναχὸν ἀπ' ἀί-
κα ἔπι ἐπαράουτον ἔρπαξεν τὸν
Πανίκαν ἐκρέμ'σεν ἀσ' σὴν καταρ-
ράχτην σὸ μαντρίν, ἔρπαξεν τὸ ξυ-
λάγγ' ἐκύλ'τσεν σὸ μεσοχάμ', ἔρπα-
ξεν ἀλλομίαν τ' ἀθογαλερόν κ' ἐνέ-
γυρεν τ' ἡμ'σὸν τὸ χουλαντὸν σὸ
πάτωμαν σ' ἕναν τῆς ὥρας καὶ μετ'
ἕναν χολῆν ταβίζ' τὴν Παρθέναν:

«Οὐί, νὰ τρώη σ' ὁ γιανίγαρας,
Παρθένα! Ἐγὼ κ' εἶπα σε οὐδ' ἔπι
πετρερεύς ἀτο, κ' ἐσὺ εὐτάς τ' ἴνάτ'
σ'» Ἐπεκεῖ ἐντῶκ' ἐν ἰδμάρ' τὴν ἄλ-
λεν τεά νὰ τοπλάεῦ' τὸ χουλαντὸν
τ' ἐκχῶεν κ' ἐεῖνε ἔτρεξεν σὴν πόρ-
ταν:

—«Ποδεδίζω σ' ἀφέντα, μὴ χολά-
σκεσαι, ἀκόμαν τρεχέλενα ἐν', ἀφέν-
τας ἰμ' ἄς ἐν' καλά».

Λεξιλόγιο: πετρερεύω=λ. τ. beser-
mek, καταφέρνω τ' ἔτρωαν μαναχὸν
ἐπαί'νεν χώρα=(φράση) μόνο κ'εῖνο
ποδ' τρώγαν πῆγαινε χωριστά=χαρὰκ.
γιὰ τὸ στενὸ δεσμὸ καὶ τὴν ἀγάπη δύο ἐ-
τόμων πουτοσὴ = κοπέλα; καίρευεν=
λ. τ. kayirnak προστάτενε, ὑποστήριξε
χαράντας=γάμους; κισπετλήσσα=λ.

ἀτ. kispetli, με ὠραῖο παρονσιαστικό,
με ἐπιδεικτικό παράσημα χόνενα=λ. τ.
sen, εὐθυμη διασκεδαστική ἄλα τ' ἀ-
τέτα λ. ἄ. ἄδετ ποίνεν=ἄλα τὰ ἔθιμα
ἔκανε (ἐδῶ με περιορισμ. σημασία: ἔθι-
μα=παραιομίες, παλιοδοσιμίες); ἀσ' ἐν-
τρισεν κιάν' = ἀφ' οἴτου παντρεύτηκε
ζωγρόν=χλωρό; ἀσ' σὴν παχουλιαν
ἀτ'ς=ἀπὸ τῆ ζήλια τῆς ἢ τσουνίτσα=
ἢ σκυλλίτσα (χαρὰκτῆρ. γιὰ τὴν ἀφροδί-
σια ροπή τοῦ γυναικ. φύλου) ἢ κοτύλα
τ'ς ἐτσαφίεν (ἢ ἐκνέστεν)=ὁ σβέροκος
τῆς ἐύστηκε (ἢ κνίστηκε) =(φράση) τῆς
μπῆκε ὁ πειρασμός; ἐτουῖρτεψεν (λ. τ.
duyulmak), τὸ λιμόν ἀτ'ς =(φράση)
ἐφανέρωσε τὴν πείνα τῆς = ἀποκάλυψε
τὸν πόθο τῆς; τρώω τὴν ψῆ σ' =(φρά-
ση) νὰ φάγω τὴν ψυχὴ σου = ψυχούλα
μου; ποδεδίζω τ' ὀμμάτ' σ' =(φράση)
νὰ χαρῶ τὰ μάτια σου=νὰ σὲ χαρῶ; σ'
ἀχόρων' = σιὸν ἀχουρῶνα' ἐχτράτ'σεν
=(ἐκ-στρατίζω;); λοξοδρόμησε, πῆγε; τα-
βάν=λ. ἄ. dāna δίκη; σὴν καγβέν =
σιὸ καφενεῖο ἐγιαδάευν=λ. τ. yasa-
mak, καλομεροῦσε σ' ἐγκάλας = σιὸς
ἀγκαλιές; ἐτσιρμουλιαν ἐπειτσιρμου-
λιαν=τσιμπήθηκα; ζετσιμπήθηκα; πεν-
λίν κ' ἐν' = δὲν εἶναι φανερό λ. τ. belli
ἐχπάστεν ἐτον = μόλις ἐκεῖνησε; νὰ
τσακὼν' κ'εῖν λ. τ. kose=(φράση) νὰ
σπάση γωνιά=νὰ τὸ σιγίψη, νὰ τὸ σκά-
ση; μῶ=ἔχει συγκοπεῖ ἢ ἀρχικὴ συλλα-
βή; γα; μῶ π' ἐπλασε σε! (φράση)=
ἀλλοίμονό μας! ἀγνέστικα=νησιτάια;
ἄχαρος=ἢ κακομοῖρα; ἐντῶκ' κ' ἐ-
σέγκεν=ἀμέσως ἔβαλε τὴν χαβέκαν
ἀτ'ς = τὸν κεφαλόδεμό τῆς; ἐδκεπέεν
τὸ λετδέκ'ν ἀτ'ς=ἔβαλε σιὸ κεφάλι τὸ
τσιμπέρι τῆς; πλεκαδόπον=σιενη καὶ
μακοῖα ὑφαντὴ ζώνη; μεσὰ-μεσοῦ=ἐπι-
πόλαια (ἄκορες-μέσες) ἢ χρά τ'ς ἐξέυν=
χρῆθηκε ἢ χροιά τῆς; χλώμιασε; ἐμερμη-
κίασεν τ' ἀπάν' ἀτ'ς=μούδιασε τὸ κορ-
μί τῆς; παδῆαν ἐδαῖρεψεν=(λ. τ.) ba-
stan sasirnak ὀλίγελα τᾶχασε; μεγερ=
μήπως, ἐνῶ; σὸ σεύτελον = (χλευαστι-
κὴ προσωνημία (ἀπὸ τὸ τεῦτλον = ὁ
χάχας (ἀνάλογο με τὸ: κολοκύθας) γαρ-
κόν=ταυρίδι; τορότο' = τρύπα γιὰ δέ-
σιμο χαραγμένη σιὸ παχνί; ἀπ' ἀτ'κα =
ἀπὸ τέτοια ἔπι ἐπαράουτον=δὲν τρώ-
μαζε, δὲ ξαφνιαζόταν' ἐκρέμ'σεν=γκρέ-
μισε; ξυλάγγ' = δρουβάνι; μεσοχάμ'

(τὸ)=ἢ μέση τοῦ ἰσογείου; ἀθογαλε-
ρόν = βαρελάκι γιὰ τὸ ἀνθόγαλο; ἐνέ-
γυρεν=ξέχυσε τ' ἡμ'σὸν=τὸ μισὸ τὸ
χουλαντὸν=ἢ μαζεμένη κορυφὴ τοῦ γά-
λατος; μετ' ἕναν χολῆν=μ' ἕνα θυμὸ
ταβίζ' = ἐπιπλήττει, ἀποπαίρει (λ. τ. da-
na) γιανίγαρας=ἐπιδημ. νόσος (ἀνά-
λογο με τὸ: νὰ σὲ φάη ἢ λάμια); εὐτάς
τ' ἴνάτ' σ' = κἀνεὶς τὸ πείσμα σου (λ. ἄ.
inat); ἰδμάρ' = λ. τ. ismar, νεῦμα; τεά νὰ
τοπλάεῦ' λ. τ. diye toplamak, τάχα νὰ
μαζέψη; ποδεδίζω σε=νὰ σὲ χαρῶ; ἀ-
φέντα=προσαγόρευση σιὸν κουνιάδο ἀπὸ
τὴ νύφη του; μὴ χολάσκεσαι=μὴ θυ-
μώνης; τρεχέλενα=λ. ἄ. cahil ἄμαθη.

ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογή τοῦ κ. Ν. Κ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ

Τῆ Χατζη Σάββα τὸ γυναικίσμαν.

Ἄσαρης ὁ Χατζη Σάββας ἀσ' σὴ
Μονοβάντων, ὄνταν ἔχτιζεν τ' ὄσιπ'ν
ἐμου σὰ 1895 τῆ χρονίας με τὸν Κου-
δοῦκ' τὸν Χαράλαμπον πάντα ἔλεγαν
πολλά ἔστορίας. Ἐναν ἡμέραν εἶπεν
ὁ Χ' Σάββας καὶ τὴν ἱστορίαν πῶς ἐ-
γυναικί'σεν καὶ πῶς ἐπῆγεν γαμπρός
σὴ Μούζεναν. Ἀτώρα ἀρ' ἄς ἀρχινοῦ-
με καὶ λέγουμ' ἀτα ἴσα με τ' ἐσχωρε-
μέν' τῆ Χ' Σάββα τὰ λόγια:

«Ἄρ' ἐδώκαμε, εἶπεν, λόγον, σὴν
Μούζεναν καὶ ἔρθεν καὶ ὁ χεϊμων-
κόντς, θὰ πάμε παίρομε τὴν νύφην
(γιατὶ ἔτον συνήθεια ἂν ἢ νύφε ἐχέι-
μαζεν σὴ Κυροῦ, ἔπρεπεν ὁ γάμος
νὰ γίνεται τᾶλλο τὸ μοθόπωρον) ἄρ'
ἐρχίνεσαμε ἐτοιμάσαμε, ἐτοιμάσαμε
τὸ νυφέπαρμαν καὶ ἐχπάσταμε σὴν
Μούζεναν. Ἐγὼ πὰ ἐγέμ'νε γαμπρός,
ἐφόρεσα τὴν καραβόναν τὸ δαρβάλ',
τὰ πλουμιστὰ τ' ὀρτάρ'α, τὰ καλτσί-
νας, μαλένα ὡς τὰ γόνατα, με τὴν
ζουπούναν καὶ φέσ' χωρὶς πισκίλ' με
τ' ἕναν μαῦρον τῆτ' τυλιγμένος. Ἄρ'
ἐχπάσταμε σὸ νυφέπαρμαν σὴ Μού-
ζεναν ἀσ' σ' ὀρμὰν κιάν' ἐξέβαμε
ἀπάν' σὴ Γοργορά, ἐπέραμε τ' Ἄ-
σπρα τὰ Γωνέας καὶ πάμε, ἄμα τὰ
χόν'α πολλά, ἢ στράτα ἄκοπον, κό-
φτουμε καὶ πάμε ἕναν ἀρδὶν χόν' ἐ-
ξέβαμε σὸ Γαλενιστέρ' καὶ ἐταβιρεύ-
ταμε σὴν Μούζεναν μερέαν' τέλος,

έρρουξαμε. έσο κώθαμε σην Μουζεναν. Οι Μουζενίτ' έπέτησαν και έπ'εφ'εσαν μας έγκανε μας άπέσ', έσπ'εφ'εσαν με τό φορκάλ' και έτίναξαμε τα χόνα από 'πάν' έμουν κι άσ' σά ποδάρα μου και τοί γαρή-δ'επ'εσαν σ' άλλο όσπιτ' και ά-γούρ' έσέβαν άπέσ' ση πεθερομ' τ' όσπιτ'. Εμέν' πα έγκαν με τ' ά-γούρτε "Ολ' έκάτσαν σ' ότδ'άχ' όλό-γερα, τ'ά ζύλα γομάτον' τ' ότδ'άχ' π'άν', άγούρ', ό Ποπάς, όλ' κάθουν-ταν και χουλεινταν, έγώ γαμπρός στέκω σην κ'εδ'αν κιάν'. Τ'ά χόνα έλύ-γαν, έβράχαν τ'ά ποδάρα μ', τ'ό σα-βάλι μ' έβραχμένον, άνταρι μ' τ' ό-μια μ' έβραχμένα, τ'ά ποδάρα μ' έπά-γωσαν άσ' σ'ό κρύον, ή κοιλία μ' έ-πόνεσαν και έπρέσαν στέκω σην κ'ε-δ'αν, ντό νά φτάγω. Έστάθα, έστά-θα καθ' κα κανέις κ'ι λέει με. Σίτ'α έστεκα ή κοιλία μ' έπόνεσαν έπολέ-μεσα νά κρατώ έγώ έμέν' άμα κ'ι έ-πόρεσα κ'ι άλλομιαν: ζούρτ'!... Έ-δέβασα το πλάν. Άσ' σην έντροπή μ' έρωσα: λέγω έγώ έμέν' ντό θά γί-νουμε άούτοι άτώρα, άλλο νύφεν' κ'ι θά δίγ'νε με, ντό θά φτάγω; "Ολ' άγούρ' έκ'σαν άτο, άτώρα νά μη έ-τον νύχτα και έφευα κ' έπαίγ'να έδε-βαί'να, άμα άγούρ' ξάι δέν' κ'ι έλά-λεσαν νά έγέλασαν νά έτέρεσαν με κέλα έγώ νουνίζω και στέκω σην κ'ε-δ'αν, άμα σπιγγώ και τ'ά μερία μ' ά-πάν' γιάμ' κάπ' κλάνω άλλομιαν κι άλλο και άτότε τ'όπ' θά χάμαι. Νύχτα π'ά άν' έν' πρέπ' νά φεύω "Αμα σί-τ'α ένούνιζα άούτα ντό λέγω, κι άλ-λομιαν φεύ' έναν κι άλλο και ζου-ουούρτ'!... Έγώ άτότε έχάσα τ'αα! Άτώρα ντό θά φτάγω άούτοι άπ' άτώρα έξέρω, νύφεν' άλλο κ'ι δίγ'νε με, άτ'άπ' ποίον στράταν θά παί-ρω! Έγώ γαμπρός και νά κλάνω μίαν' κ'ι κανέιται. κλάνω δύο φοράς, ντό θά γίνουμε και έξ' μερέαν κρύος χ'ειμωνκόντε, σκοτία. Άτά κ'ι έπρό-φτασα άκόμαν νά νουνίζω, τερώ ό Ποπάς κούζ' με: «Έλα, όγλού μ', έλα καθ' κα και χουλει και χουλει τ'ά ποδάρα σ'. Έδώκανε με και έναν σκαμνόπον έκάτσα, έδώκα τ'ά ποδά-ρα μ' σ' άψιμον, έξέγκα τ'ά τ'αρούχα

μ' και στεγνώνω άμα έγώ τ'ά δύο κλασίματα άσ' σ'όν νομ' κ'ι έβγάλω ντό θά φτάγω. Μίαν νά έμέρωνεν και έπαίγ'ναμε έδεβήναμε κ'ι άς έπ'ήγνα-με και χωρίς νύφεν'. "Εί, κάποτε έμέ-ρωσαν ό Θεός την ήμέραν, άρ' έσ' κώ-θαμε, έχπάσταμε, έγώ λέγω ποδ' νά δίγ'νε με νύφεν': "Αμα όνταν τερώ ντό τερεις; Κούζ'νε τόν γαμπρόν! Έγώ έχάσα τ'ά ότδ'άπ' ντό θά λέγ'νε με, ντό θά έρωτούν με: Παίρ'νε με και πάγ'νε σ'ό νυφιον και βάλ'νε την νύφεν' σ'ό χ'έρι μ' κιάν', έχπαράγα! Μω τόν τ'όσο σ'! Αούτοι ξάν' θά δίγ'νε με νύφεν'! Έγκαν την νύφεν' όξωκά, έσέγκαν άτεν' σ'ό χ'έρι μ', έ-φίλεσαν με κέλα και έδέβασαν με πλάν...». Άρ' άέτο' έπαθεν ό Χ'Σάββας ούσα έγυναίκ'ισεν.

Ναίλλοι εκείνον ποδ'άει γαμπρός και κλάν'! Καλλιον νά μη άγαπα άσ' σ'ό χωρίον άτ' και πλάν. Ντό θά παίρτε τ'η χώρας τ'ά βραζμένα, νά παίρτε τ'η χωρί' σ' τ'ά φιλεμένα.

Λεξιλόγιο: γυναικισμαν=παντρεία (για άντρα) μοθόπωρον=φθινόπωρον νυπέπαρμαν=άντιπροσωπεία με τ'ό γαμπρό, ποδ' πάει νά πάει τ'η νύφη έχπά-σταμε = ξεκινήσαμε' έγέμ'νε = έγίνα' κ'αραβόναν σαρβ'ολ = σαλβάρι' όρτάρα = μάλλινες κάλτσες καλτσίνας=μεγάλες ός τ'ά γόνατα μάλλινες κάλτσες' φέσ' = φέσι' π'ισκιλ' = λ. τ. rüskül, φούνια τ'όιτ' = τσεμπέρι' Άσπρα γωνέας = τ'ο-πωνύμιο' άρδίν' = λ. τ. arsin, π'ήχ'νε' έτα-βιρεύταμε = λ. τ. denirken, κατηφορί-σαμε, άναποδογυριστήκαμε' έρρουξαμε = πέσαμε' έγκανε μας = μ'ας φέραν' άπέσ' = μέσα' τοί γαρήδας = λ. τ. καγί, τ'ες γυναικες' τ' ότδ'άχ' π'άν' = τ'ό τ'άχ' άνάβει' χουλεινταν = ζεστ'αίρονται' κ'εδ'ά λ. τ. köse, γωνία' τ'όιπ' = δλωσδιόλον' άτδ'άπ' = λ. τ. acaba, άραγε' κούζ' με = με φωνάζει' χουλει, χουλεισ = ζεστ'ά-σου, ζεστ'αίνε έχπαράγα = τ'ρόμαξα, ά-πόρησα' Μω τόν τ'όσο σ'! επιφώνημα ποδ' εκφράζει θανασιμό, άπορία. (Από τ'ό ρήμα μω έχει συγκοπέτ' η πρώτη συλ-λαβή γα). άδέβασαν με πλάν = μ'ας δώσανε δρόμο.

ΧΑΛΛΙΑΣ (Άργυρόπολις)

Συλλογή κ. Π. Β. ΥΨΗΛΑΝΤΗ

Είνας σουμαδεμέντα κι άλλε συλλογίμέντα

Σην Χουτ'ουράν τ'η κανί, τ'ό νερόν όλιγον έτον. "Ολ' οι χωρέτ' είχαν κε-πία κ' έρδευαν άτα με τ'ην σειράν.

"Έναν Παρασ'κευήν ήμέραν τ'η Καν-τενου ή Έλέγκου είχεν σειράν, έξέ-βεν άπάν' σ' άδ'ότ' έγλαθίασεν τ'ό νερόν κ' εκλώσεν άτο σ'ό κεπίν' άτ'ς, έκατήβεν έσέβεν' σ'ό κεπίν', έξέγκεν τ'ά ποδάρα τ'ς κ' έρχίνεσαν νά πο-τίζ' τ'ά πατίτζα τ'ς, τ'ά κολογκύθα τ'ς και τ'ά καρτόφα τ'ς.

Πολλά κ'ι έπήεν, τ'ό νερόν εκόπεν. Έλέγκου έχολ'όσταν:

— Έξέρ'νε, είπεν, όσήμερον τ' έ-μόν ή σειρά έν', ποίος άτδ'απα έπήεν εκοψεν κ' εκλώσεν τ'ό νερόν; Έφόρε-σαν τ'ά ποδάρα τ'ς, έπέρεν τ'ό τσα-κέλ'ν' άτ'ς κ' έξέβεν' ση παχτάς σ'ό κ'ιφάλ' νά τερ'η τ'ς έτον. "Οντας τε-ρεί τ'η Τ'σοπ'άν' τ'η Τρανταφύλλ' τ'ά δύο κορίτζα στέ'κνε σ' άδ'ότ' άπάν' με τ'ά τσακέλα σ'ά χέρ'α των.

— Ναί μαυροκόρτσα, εκούίξεν ή Έλέγκου. κ' έντρέπουστην έσεις κο-ρίτζα παιδία, έρχουστην και κόφτε-τεν τ'ό νερόν σίτ'α ποτίζω; Έγώ ση-μάνας έσουν τ'ην σειράν είμαι, μειζό-τερος είμαι, κ'ι φογοδ'σταν πάγω τα-ράζω κι άλλο κανέις κ'ι παίρ' τ'σας;

Τ'ά κορίτζα τ'η Τρανταφύλλ' άτότε εκλώσταν με τ' έναν χολήν κ' είπαν άτην:

— Πατ'ή Έλέγκω, είνας έμουν σουμαδεμέντα έν' κ'ι άλλε συλλο-γισμέντα, ξάι τ'ην άνάγκη σ' κ' έχο-με, ήνταν θέλετ' δέβα πέ.

— Άρ' άσ' σ' έν' άέτο', άτότε, κορ-τόπα... ήνταν θέλετε ποίστε με, είπεν ή Έλέγκου.

Λεξιλόγιο: κεπία=κ'ηποι, άδ'ότ' = αύλακι' έγλαθίασεν = διενθέτησε έξέγ-κεν τ'ά ποδάρα τ'ς = ξυπολήθηκε' πα-τίτζα = φασολάκια' καρτόφα = πατάτες' έχολ'όσταν = θύμωσε' έξέρ'νε = έξερουν' άτδ'απα = λ. τ. acaba, άραγε' τσακέλ' = τσαπί' εκούίξεν = φωνάζει' σίτ'α = έν'ω,

εκεί ποδ' μειζότερος = μέγ'αλος σ'ην ήλι-κία, ποδ' α'υτοδικαίως έχει αξιώσεις για σεβασμό' τ'αράζω = άνακατώνω μ'ει. σημ. κακοχαρακτηρίζω' πατ'ή = λ. τ. bacı, ά-δελφή τίτλος για ένδειξη σεβασμου, ποδ' άπευθύνεται από τ'ες μικρές, συνήθως, σ'ις ήλικιωμένες' σουμαδεμέντα = άρρα-βωνιασμένη συλλογισμέντα = καπα-ρωμένη, έτοιμη για άρραβώνα ήνταν' ό,τι άσ' σ' έν' = άφοδ' είναι.

ΚΟΤΥΩΡΩΝ

Συλλογή κ. Γ. ΜΑΝΟΥΣΑΡΙΔΗ

Έγώ πα θαμάζω!...

Είνας λεντιπάρτες έπήεν με τ'ό ζευγάρ' τ' όβούδα τ' και όργωνεν τ'ό χωράφ'ν' άτ'. Δύος κλέφτ' έκάτσαν γαρδ'οδ' άτ' σ' έναν ρακ'άν' άπάν' και βίρα κ' εκούίζαν: «θαμάζω, θα-μάζω!». Άτό ή δουλεία έσύρεψεν άσ' σ' άπουρπουνοδ' ούς τ' όλημέρα.

Σ' όλημέρα άπάν' ό λεντιπάρτες έλυσεν τ' όβούδα τ', έδέκεν άτα γέμ' και είπεν, για άς πάγω μαθάνω ά-βουτοίν' οι άνθρώπ'ν' έπαθαν και κούζ'νε και λάσκουνταν». Σίτ' είπα-νεν, έκατήβεν κρυφ'ας κρυφ'ας ό είνας ό κλέφτες, έπήεν έπήεν τ' έναν τ' τ' όβούδ' και έφυγεν. "Ο λεντιπάρτες έσούμωσαν τόν άλλον και λέει άτον: «Νέπε, ντό πράμαν έν' κ'ι άσ' σ' ά-πουρπουνοδ' κιάν' κούζετε: θαμάζω, θαμάζω;» Λέει άτον κι ό κλέφτες: «Θαμάζω, π'ώς έπορείς και γοδεύ'ς με τ' έναν όβούδ'». Εκλώσταν άτό-τες ό λεντιπάρτες σ'ό χωράφ' μερέαν κι άσ' τ'ό τερει' ντό τερεις: έναν τέκ όβούδ'. Έδ'άδεψεν κ' έπέμνεν, ένουν-τσεν όλιγον κ' έπέκει είπεν: «Έγώ πα θαμάζω!»

Λεξιλόγιο: λεντιπάρτες = λ. π. tepe-pret, γεωργός' γαρδ'οδ' = λ. τ. karsi άγ-τίχου' ρακ'άν' = ράχη' έσύρεψεν = λ. τ. surmek, βάσταξε, διάρκησε' όλημέρα = μεσημέρι' γέμ' = λ. τ. yem, τροφή για ζώα' άβουτοίν' = α'υτοί' κούζ'νε και λάσκουνταν = φωνάζουν' άράδα' γο-δεύ'ς = λ. τ. kosmak, ζένω σ'ι' άλέτρι, σ'ι' άμάξι κ'ιλ. τέκ = λ. τ. tek, μονός, μο-ναδικός' έδ'άδεψεν = λ. τ. sasmak, θαν-μασε, άπόρησε.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Συλλογή τοῦ Σένου Σενίτα θεωρημένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρῆ.

Ἡ λεμόνα (1)

Ἦχος λ̣ δ̣ Νη ς Ρυθμὸς 9σημος Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΔΗ)

Σι ι τᾶ παι γνα α μα λα α μα α λα α σι
 ι τᾶ παι γνα α μα α λα α μα λα α η ηυ ρα α
 μα λα α και λει ει βα α δᾶ α η η ηυ ρα α μα λα
 α και λει ει βα α δᾶ

Τραγουδι περιοχῆς Κοτυώρων.

Ἦχος λ̣ Νη ς Ρυθμὸς 5σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΤΣΙΜΠΕΡΛΗ)

Ε κα τον χρο νων ει μαι αι ση ην ἔε π̣εν α
 παν ει ει μαι Κατ 'κι παιρτς με κορ τσο πο ον
 τρι αν τα φυλ λον ει ει μαι αι

(1) Κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ βλ. στὰ «Ποντιακά Φύλλα», τεύχ. 9-10 σ. 29.

Παραλλαγή

Ε κα τον χρο νων ει μαι ση ην ἔε π̣εν α παν
 ει ει μαι Κατ 'κι παιρτς με κορ τσο πο ον τρι αν τα φυλ
 λον ει ει μαι

Ἡ Σουμπούλα.

Ἦχος γ̣ γ̣ Γα φ. Ρυθμὸς 5σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΔΗ)

Κ'ε εναν Σουμπουλαν α γα πω το ο νο ο μα να
 ατ'ς 'κι λε γω ῆ κ'η μανατ'ς α αν κ̣ι δι'μ'ια την
 θα παιρ α την και φευ ω γ̣ Σουμπουλαμ ε ε λα
 ε λα κ̣ι'ον τες τε ρω ω σέ μη τε ε ρεις σφ κα
 κες χα α μο γε λα γ̣

Ἦχος γ̣ γ̣ Γα φ Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ) (2)

Κο ρα ῥον ε ε κουρ φε ευ κου τον φευ
 κου το ο ο ον τον χα α ρον κ̣ι φο γου μαι αι
 2εϊ Και για τι τ'ο σπι ι ταμ ει ν ψη λα α α α
 τ'αυ λο ο νας ιμ πλα τε α α α 2εϊ

(2) Κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ βλ. στή σελ. 220.

Ο ΓΙΩΡ' ΑΓΑΣ (*)

ΔΙΠΡΑΚΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Του κ. ΧΑΡ. Χ. ΛΕΜΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Σκηνή 3η

(Παρουσιάζεται σε λίγο στη σκηνή η Μαρία κ' ή Δέσπω)

Μαρία. Δέσπω, κάτ' θά έρωτώ σε, άμα φέματα 'κι θά λές με. Για πέει με και ξάι μ' έντρέπεται. Άτώρα έ- τράνυνες άντρισματί κορίτσά ένουσα νε. Άσ' σην μάνα σ' 'κι πρέπ' να έν- τρέπεται. Με τον Λάμπον δέν έεις ;

Δέσπω. (χαμογελώντας). Ντό να έχω με τον Λάμπον, μάνα ; Ντ' άγνα λόγια λές με!

Μαρία. Δέσπω, θέλω να λέγω σε : τον Λάμπον αγαπάς άτον ;

Δέσπω. Άτό πα ντό λόγος έν', μάνα, 'κ' έργοικώ ντό θέλεις να λές με.

Μαρία. Έρωτώ σε, Δέσπω, τον Λάμπον αγαπάς άτον και θέλεις να παίρτε άτον άντραν ;

Δέσπω.... (Δέ μιλάει, κατεβάζει τó κεφάλι).

Μαρία. Λαλίαν 'κ' έφτάς ; Φαίνεται αγαπάς άτον.

Δέσπω. (Δειλα και με τó κεφάλι σκυφτό). Ναι.

Μαρία. Τεμέκ αγαπάς άτον, έ ;

Δέσπω. Μάνα, άν θέλεις να λέγω σε την άλήθειαν, αγαπώ άτον, πολλά αγαπώ-γ άτον, κι άτόν θά παίρω άντραν (κλαίει και την άγκαλιάζει).

Μαρία. ('Αργά-αργά). Καλά έλεγεν εκείνος, σ' όμμάτα μ' έμπροστά 'νουνταν δουλείας κ' έγώ χαπάρ' 'κ' έχω! Δέσπω, ένούτσες ρίζα μ', καλά κ' έποίηες όοίκον πράμαν ;

Δέσπω. Πολλά καλά ένούτσα, μάνα, άτόν έγάπεσα και άτόν θά παίρω.

Μαρία. Καλά, άμα ό πατέρα σ' τó 'κι θέλ' να 'νεται άτό τó πράμαν έξέρτες ά ;

Δέσπω. Γιατί να μη θέλ' ; Άπρεπον δουλείαν 'κ' έφτάγω, χόδ. Έγάπεσα, όπως έφτάει ούλον ό κόσμον.

Μαρία. 'Ισα, 'Ισα, εκείνος άτό πολλά άπρεπον έλέπ' ά.

Δέσπω. Γιατί ;

Μαρία. Γιατί, λέει, έσύ, ή Δέσπω, ή θαγατέρα τη Γιώρ' άγά, 'κ' 'Ιγεύ' να παίρτε άντραν άσ' έσέν άφκακεκά, εϊναν χουσιμεκίάρ'ν άτ'. 'Ο κόσμον θά λέει και θά κακολογά τον κύρη σ' πά, έσέν πά κ' έμέν τη μάνα σ' πά.

Δέσπω. 'Ακ'σον, μάνα. 'Ο κόσμος ντό θά λέει ξάι άνάγκην 'κ' 'έχ' ά. Για τον Λάμπον τó λές έν' έφτώχός και χουσιμεκίάρτε, άτό πα ξάι 'κι νουνίζ' ά. Τη δουλείας άτ' άξιος και προκομμένος τó έν' κανείται. Κ' έπεκει, αγαπά με και αγαπώ-γ άτον. Μάνα, κάτ' άς λέγω σε : Πέει τον πατέρα μ', τά λόγια τ' ξάι σην άέραν μη χάν' άτα. 'Εγώ, ό κόσμον να χαλάεται, τον Λάμπον ά παίρ' άτον.

Μαρία. Νέ κουτση, άέτσ' μη καλατζεύ'ς. 'Ημματα! Τόπι ό κύρ'ς άτ'ς. Οί δύοσ άτουν πά άμον άψιπόρτα' να καλατζεύ'ς άτ'ς 'κ' έπορείς. Τομπούλα λιθάρα, πουδέν να βάλτε άτ'ς 'κ' έπορείς Δέσπω, ρίζα μ', έξέρτε καλά τη κυρού σ' τά φυσικά. 'Εξέρτε ντό 'νάτ'ς και άγύριστον 'κιφάλ' έν'. 'Αν πατείς ποδάρ' έσύ, άτόσ τóπι θά 'νεται 'ϊούρκος και τά ύστερ'νά σ' θά εϊναι άδκεμα. 'Ελα, γιάβρουμ, άποδέβα τα άτά και άκ'σον τον κύρη σ'. 'Ο κύρη σ' τ' έσόν τó καλόν θέλ'. 'Εξέρτε ντό εϊπε με ;

Δέσπω. Ντό εϊπε σε ;

Μαρία. 'Ατέν, εϊπεν, πέει άτην, εϊπεν, άτό τó 'έχ' σό νούν άτ'ς άς άνασπάλ' άτο, εϊπεν. 'Αοϊκόν δουλείαν καμίαν 'κι θά 'νεται, εϊπεν. 'Αν θέλ' να παντρεύ', εϊπεν, έγώ θ' άντριζ' άτην με τη Μαλεζά τον Κωσταντίνον, εϊπεν. Πλούσιον παιδίν με τά μαγαζία και με τά παχτζάδες, εϊπεν. Κι άν έφτάει τó λέγω, εϊπεν,

ήταν θέλ' ή ψή άτ'ς θά διγ' άτην, εϊπεν.

Δέσπω. (Θυμωμένα). Με τίναν, με τίναν εϊπεν ; Με τη Μαλεζά τον Κωσταντίνον ; Πολλά άν έρέχτεν άτον, άς δι' άτον τήν άνεψάν άτ' τήν Σοφίαν. Τόν πατέρα μ' αγαπώ γ άτον κι άσ' σό 'κιφάλι μ' κι άπάν τόπον 'έχ'. 'Αμα 'κι θά όρίζ' με εκείνος τίναν θά παίρω. 'Ηντιναν έγάπεσα, εκείνον θά παίρω. Σ' άτό κεκά 'κ' έπορώ ν' άκούγ άτον. 'Εκείνα, τά παλαιά, ντ' έξέρ' ό πατέρα μ' άς άνασπάλ' άτα άτώρα 'κι περάν' νε Κ' έπεκει, εκείνος πά άέτσ' 'κ' έποικεν μη ; 'Ο πάπο μ', ό σ'χωρεμένος, ό κύρη σ', όπως έλεγετε με 'κ' εϊπεν, όσταν έψαλάφεσανε σε, έγώ τοί Χατζηλευτεράντας κορίτσ' 'κι διγ' άτ'ς ; 'Ε, πώς έπήρε σε ύστερα ; 'Κ' έκλεψε σε ;

Μαρία. Ναι, άέτσ' έτον.

Δέσπω. 'Ε, άτώρα ντό θέλετε άπ' έμέν ; Νά παίρω τίναν θέλ' ό πατέρα μ' ; Γιόκ, μάνα, γιόκ, άτό 'κι θά 'νεται. Και ξάι πα μη νεγκάστουστουν να έσύ να κ' εκείνος. Τόν Λάμπον έγάπεσα, τον Λάμπον θά παίρω.

Μαρία. Κι άν θυμών' ό πατέρα σ' και :

Δέσπω. Και ντό θά έπορεί κ' έφτάει ;

Μαρία. (Με κλάματα) 'Αν χατέυ' σε άσ' σ' όσπίτ' ; 'Αχ! Ντό θά 'νομαι έγώ, θά χάνω τη θαγατέρα μ' ! (Κλαίει).

Δέσπω. Μάνα, μη κλαίς. 'Αν θέλ' να χατέυ' με ό πατέρα μ', έγώ έξέρω τη δουλεία μ'.

Μαρία. Ντό θά έφτάς, ρίζα μ' ;

Δέσπω. Θά λέγω τον Λάμπον να παίρ' με και φεύομε. 'Απ' έσέν, μάνα, έναν πράμαν θέλω : να μαθάντε άν άποφασίζ' ό πατέρα μ' να χατέυ' με και να λές μ' άτο. Δέβα άτώρα μάθα. 'Ο Λάμπον ήμπαν έν' θά 'ερται άτώρα. Θέλω να καλατζεύ' άτον για τ' άτό την δουλείαν.

Μαρία. (Κλαίοντας). 'Ε, Θέ μ' και Χριστέ μ', να ποδεδιζώ σας Ποϊστε την καρδίαν τη Γιώρ' άγά να θέλ', και να παίρ' ή Δέσπω μ' τον Λάμπον. 'Αλλέως θά χάνω τη σεβκιλήσαν τη

θαγατέρα μ'. 'Ελα, γιάβρουμ, άς φιλώ σε κ' ή Παναγία να βοηθά σε και να φέρ' 'Ιράσ'α τη δουλεία σ'. (Τη φιλεί και φεύγει).

Δέσπω. (Σκεπτική μονολογεί). Ντ' έξερω τη κυρού μ' τó 'κιφάλ' άέτσ' γολάγια 'κι πιστεύω να κλώδεται. 'Εγώ καλά έξέρ' άτον. 'Αμα εκείνος πά θά μαθάν άτώρα ποϊος έν' ή Δέσπω. Τ' εκείνου ή θαγατέρα 'κ' εϊμαι ; Γέννα με, κι άν 'κι όμάρω σε, πάτ' κά και φουρξο με.

(Μπαίνει ό Λάμπος).

Σκηνή 4η

Λάμπος. Δέσπω, μαναχέσα εϊσαι ;
Δέσπω. (Σκεπτική). Ναι, Λάμπο, έλα.

Λάμπος. Ντ' έπαθες, Δέσπω, κάπως στεναχωρεμέντσα φαίνεσαι. Ντό έν' ;
Δέσπω. Ντό να έπαθάν'να. 'Η δουλεία όλιγον άδκεμα πάει. 'Αμα έγώ εύρα τον τρόπον να διορθών' άτο.

Λάμπος. Ντό έτον, για πέει με άς άκούω

Δέσπω. 'Ο πατέρα μ' έμαθεν άτα ούλα κ' έτ'ούρξεν. 'Εξέρτε ντό λέγω Λάμπο ; 'Εκείνος ό κατακέφαλον ό δεξάμενο μ' ό Καρυδάς έτ'άραξεν την δουλείαν 'Απ' εκείνον κ' έξ' 'κ' έν. 'Οψέ, σό Τσαμλούκ' άπέσ' ξάι 'κ' έρέχτα τον 'Ολον κρυφάς-κρυφάς με τον πατέρα μ' έκαλάτζευεν κ' έλεγαν για τ' έμας 'Εξέρ' άτον έγώ ντό σκάνταλον έν'. 'Επήρεν τη κυρού μ' τ' άχούλ' Εκείνος πά, όπως έν' άγύριστον 'κιφάλ' έκοδξεν τη μάνα μ' κ' έπήρεν άτην κ' έστάθεν. Και ντό 'κ' εϊπεν άτην...

Λάμπος. Για τον Καρυδάν ήταν λές έεις δικαίον. 'Ατόσ, άμον λαχάνοκούταλον σ' δλα τά δουλείας τάράεται. Άτώρα πά, σίτα έρχουμ'νε εϊδα τον με τον πατέρα σ' έντάμαν έποϊναν βόλτας σή Γενή-παζαρης την μαχαλάν, και τó διχως άλλο για τ' άτό τη δουλείαν έκαλάτζευαν. 'Αμα, για πέει με, Δέσπω, ντό εϊπεν τη μάνα σ' ό κύρη σ' ;

Δέσπω. Πολλά εϊπεν άτην, ντό να λέγω σε' άτώρα σειρά 'κ' έν να λέγω σ' άτα. 'Υστερα λέγομ' άτα και γε-

(*) Συνέχεια από τó προηγούμενο τεύχος.

λοόμε. 'Εξέρτς ντό πρέπ' νά έφτάμε Λάμπο; 'Εσὺ ἄς εἶσαι έτοιμος. Σὴν βραδὴν κέσ' θά παίρτς με καί φεύομε. 'Α πᾶμε κρυφά σὸ Σεμέν, σ' έξαλφοῦ μ' τῆ Γιάννε τ' ὄσπιτ', κ' έκει θά στεφανοῦμες κρυφά. 'Ο πατέρα μ' ὄσταν θά μαθάν' ἄ ντό θά έπορεῖ κ' έφτάει; Θέλ' κ'ι θέλ' θά κάθεται σ' ὠβά τ' ἄπάν'. Κι ἄν έφτάει με, σά ὕστερνά, ἀποπαῖδ' ἄτ', δουλεύομε καί ζοῦμε. Δύο χέρα γιά τ' ἔναν κ'ι φάλ'.

Λάμπος. Μπράβο, Δέσπω, ἀτό ντό λές ἄ ἴνεται. Σὴν βραδὴν ἄπάν' ἐγὼ θά έτοιμάγομαι. 'Εσὺ ἄς εἶσαι σὴν αὐλὴν ἄπέσ'. Μάθα ντό θά λέει ὁ πατέρα σ' κ' ὕστερία έλέπομε ντό πρέπ' νά έφτάμε. 'Εγὼ ἄτώρα ἄς πάγω. Δός με τὸ χέρι σ'.

Δέσπω (τοῦ δίνει τὸ χέρι της). Δέβα σὸ καλὸν κι ὅπως εἶπαμε. 'Εγὼ πᾶ θά πάγω σὴν φίλτσα μ' τὴν Πολυξένην, κατ' ἐργόχειρα ἔχω νά παίρω. 'Αἰτε, σὸ καλόν. (Φεύγει ὁ Λάμπος καί ἀμέσως κατόπιν καί ἡ Δέσπω).

Σκηνή 5η

(Μπαίνει σὲ λιγάκι ὁ Γιώρ' ἀγάς στὴ σκηνή, γυρίζει πρὸς τὴ διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ καί φωνάζει):

Γιώρ' ἀγάς. "Εεεῖ, Μάρια, Νικόλα, Νέ κουτῆ νύφε, κανεῖς κ' ἔν' μη ἄδὰ σ' ὄσπιτ' ἄπέσ;

("Ερχεται, συμμαζεμένη ἡ 'Ελπίδα, νύφη του, ποῦ δὲν μιλάει κοντά του' «κρατεῖ μάχ'»).

Ελπίδα.
Γιώρ' ἀγάς. Νύφε, σ' ὄσπιτ' κανεῖς κ' ἔν' ;

Ελπίδα. (Κάνει νόημα, σηκώνοντας τὸ κεφάλι καί τὰ φρύδια πρὸς τὰ πάνω ποῦ σημαίνει: ὄχι).

Γιώρ' ἀγάς. Μέρ' ἐπῆγαν;

Ελπίδα. "Ὅπως ἔχει τὰ χέρια σταυρωμένα μπροστά στὴν ποδιά της, τ' ἀνοίγει πρὸς τὰ έξω καί μορφάζει, σηκώνοντας τὸ κεφάλι καί τὸ κάτω χέιλος, ποῦ σημαίνει: δὲν ξέρω).

Γιώρ' ἀγάς. Φέρε με ἕναν ρακίν.

Ελπίδα. (Κάνει ἑλαφρὴ ἐπιδοκιμαστικὴ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ καί πάει νά τοῦ φέρει (ρακί)).

Γιώρ' ἀγάς. Τσοκ ἰδὸ! κ' ἔποροῦμε νά συνεννογιγοῦμες, ταχά!

Ελπίδα. (Ἰ γυρίζει στὴ σκηνή, μὲ τὸ ρακί στό δίσκο).

Γιώρ' ἀγάς. (Πίνει κ' ἐπειτα): 'Αβοῦτο ἄσ' σ' ἐμέτερον τὸ ρακίν κ' ἔν'. "Άλλο ἔν'.

Ελπίδα... (Κουνάει τὸ κεφάλι ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω κι ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, ποῦ σημαίνει: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. Ποῖος ἔστειλεν ἄ; 'Ο σύντεκνο μ' ὁ Παῦλον;

Ελπίδα... (Κάνει τὸ παραπάνω νόημα ποῦ σημαίνει ὄχι).

Γιώρ' ἀγάς. Κι ἄμ' ποῖος, ὁ Χατζῆς;

Ελπίδα... (Γνέφει πάλι τὸ ὄχι. 'Αμέσως ἐπειτα σηκώνει τὰ χέρια μπροστά μὲ τίς παλάμες πρὸς τὰ κάτω, τίς κουνάει ἑλαφρά ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω δυὸ φορές, ποῦ σημαίνει: στάσου, περίμενε, καί βγαίνει έξω).

Γιώρ' ἀγάς (Μονολογεῖ, σκουπίζοντας τὰ μουστάκια του): "Εμορφον ρακόπον ἔτον. Πολλά ἔμνοστον ρακόπον ἔτον. Ποῖος νά ἔστειλεν ἄ, ἄτ'ζαφα; "Ημιοιός ἔστειλεν ἄ, φαίνεται ἔξερεν τὴ στοματί μ' τὸ τάτ'.

Ελπίδα .. (Μπαίνει, κρατώντας καί μὲ τίς δυὸ φοῦχτες τῆς καρῦδια καί τοῦ τὰ δειχνει)...

Γιώρ' ἀγάς. Ντό εἶν' ἄτὰ τὰ καρῦδια; Γιατί ἔφερες ἄτα; 'Εγὼ καρῦδια κ' ἔψαλάφεσα σε. ρίζα μ'. 'Εγὼ ἐρώτεσα σε, ποῖος ἔστειλεν τὸ ρακίν.

Ελπίδα... ('Εξακολουθεῖ νά τοῦ δειχνεῖ τὰ καρῦδια).

Γιώρ' ἀγάς. Τδὸκ ἰδὸ! κ' ἔποροῦμε νά νοῖζομε ὁ εἶνας τὸν ἄλλον, ταχά!

Ελπίδα... ('Επιμένει νά δειχνεῖ τὰ καρῦδια).

Γιώρ' ἀγάς. (Στέκεται λιγάκι κ' ἐπειτα σκεπτικὰ): 'Ατέ, γιά νά δεικνύζ' με τὰ καρῦδια, κατ' θέλ' νά λέει με, ἄέτο' ὀμάζ'. (Στὴν 'Ελπίδα): Νέ κουτῆ, νύφε, ὁ κουμπάρο μ' ὁ Καρυδάς γιάμ' ἔστειλεν τὸ ρακίν;

Ελπίδα... (Γνέφει πάλι—ὅπως παραπάνω—τό: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. 'Αρ' ἄέτο' πέει, μῶρε, ἄτώρα ἄντζαν ἐνόισα το. (Μετὰ μικρὴ διακοπὴ). Νύφε, ἡ Μαρία μέρ' ἐπῆεν, έξέρτς ἄ;

Ελπίδα... (Γνέφει: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. Μέρ', σ' ἀδελφῆς ἄτ'ς τῆ πῶινῆς;

Ελπίδα... (Γνέφει: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. Ντό δουλείαν εἶχεν;

Ελπίδα... (Γνέφει: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. Ντό δουλείαν εἶχεν;

Ελπίδα. 'Εγὼ πᾶ ἐθέλ' να την.

Ελπίδα... (Τοῦ κάνει νόημα νά περιμένει—ὅπως καί παραπάνω—, βγαίνει έξω βιαστικὴ καί γυρίζει μὲ τέσσερα αὐγά, δυὸ στό κάθε χέρι).

Γιώρ' ἀγάς. Ντό εἶν' ἄτὰ τ' ὠβά; Ντό θά έφτάς ἄτα; 'Εγὼ, γιάβρουμ, ἐρώτεσα σε ἡ Μαρία ντ' ἔργον εἶχεν κ' ἐπῆεν σ' ἀδελφῆς ἄτ'ς.

Ελπίδα .. (Φέρνει τ' αὐγά πρὸς τὰ πίσω τῆς καί κάνει πὼς κάθεται πάνω στ' αὐγά).

Γιώρ' ἀγάς. ('Απορώντας): 'Ατό πᾶ ντό ἔν' ξαν! "Ημάρτα, ἄβουτε ἡ νύφε ντό θέλ' νά λέει; 'Εχάσεν τῶπ τὰ μουσκάρα τ'ς. Νέ κουτῆ, γιάμ' ἐπῆεν φέρ' ὠβά νά καθίζ' κωσοῦν;

Ελπίδα... (Γνέφει: ναί).

Γιώρ' ἀγάς. Καλά, καλά, ἐγὼ ἔχω τὸ φταιξιμον τὸ καλατζεύω σε. Τ' ἄρ' δέβα, ἄλλο κ'ι θέλω σε. ('Η 'Ελπίδα φεύγει κι ὁ Γιώρ' ἀγάς ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ κοινό):

"Αβοῦτο τὸ μάχ' πολλά καλὸν καί ἄγιον πράμαν ἔν', ἄμα κάποτε πᾶ κ' ὕποφέρκεται. Πολλά κ'ι πάει, ἡ εὐλογημέντσα ἡ νύφε μου θά δεικνύζ' μασε καί τὴν τραπεζοῦνταν ἄτ'ς! Χά, χά, χά! "Ας γελῶ πάρεμ ἄδὰ σὴ στενοχωρία μ' ἄπάν'. (Μετὰ μικρὴ διακοπὴ σοβαρὰ καί σκεπτικὰ): Κανεῖς κ'ι φαίνεται. Κανεῖς κ' ἔρται. Ντ' ἔντανε ἄβουτοῖν; 'Ασ' σὴ Δέσπωσ τὴν δουλείαν ἀκομάν τιδὲν κ' ἐπόρεσα νά μαθάνω.

Σκηνή 6η

(Παρουσιάζεται στὴ σκηνή ἡ Μαρία)

Μαρία. 'Αδὰ εἶσαι, Γιώρ' ἀγά; 'Εγὼ ἐπῆγα ὀλίγον σ' ἀδελφῆς-ι-μ' κεκά κι ἄτώρα ἔρθα.

Γιώρ' ἀγάς. 'Εξέρ' ἄ, ἔμαθα το, γιά νά παίρτς ὠβά καί καθίεις κωσοῦν.

Μαρία. Ναί. Ποῖος εἶπε σ' ἄ;

Γιώρ' ἀγάς. 'Η νύφε μου ἡ 'Ελπίδα. Καί οὐς νά λέει μ' ἄ με τ' ἰθμάρα ὀλίγον κι ἄλλο ἐπέμ'νεν νά ἐδείκνυζε με... ἡμάρτα, πὼς νά λέγ' ἄτο! "Ας ἀφίνομε ἄτώρα τ' ὠβά καί γιά πέει με, ντ' ἐποικες; Εἶδες τὴν Δέσπων; 'Εκαλάτ'ζεφετε ἐντάμαν;

Μαρία. ('Αναστενάζοντας). "Αχ, εἶδα την.

Γιώρ' ἀγάς. "Ε, καί ντό λέει; Θά έφτάει ἐγὼ τὸ εἶπα;

Μαρία. Γιώρ' ἀγά, κατ' ἄς λέγω σε; 'Απ' ἄτὰ τὸ εἶπες ἐσὺ ἡ Δέσπω τιδὲν κ'ι θά έφτάει. 'Εκείνη τ' ἐκείνές θά έφτάει.

Γιώρ' ἀγάς. Ντό λές, Μάρια! Τεμὲκ ἄσκεμα χαπάρα, ἔ; ('Αρχίζει νά σκέπτεται σοβαρὰ κ' ἐπειτα σὲ λιγάκι): Νέ τῶη, Μάρια, γιάμ' κ' εἶπες ἄτα κεῖ καλά, ὅμπως εἶπα σ' ἄτα ἐγὼ;

Μαρία. Πολλά καλά εἶπα τὰ κεῖ. "Αν θέλτς νά 'ρωτᾶς, ἄσ' σὸ εἶπες με πᾶ παραπάν' εἶπα την. 'Ο πατέρα σ' λέει, εἶπα την, ἄν παίρτς τὴ Μαλεζᾶ τὸν Κωσταντῖνον, εἶπα την, ἦνταν θέλτς θά διει σε, εἶπα την. Πρόγατα, παχτζάδες, φυλιρία, ἦνταν θέλ' ἡ ψῆ σ', εἶπα την.

Γιώρ' ἀγάς. Καί ἔαμ' κ' ἐθέλεσεν;

Μαρία. κ' ἐθέλεσεν. 'Ατέ, κατ' ἄς λέγω σε, Γιώρ' ἀγά, τῶπ ἐσὺ. 'Αέτο' πᾶ νά ἐμάζετε ὁ εἶνας τὸν ἄλλον! 'Οτουνοῦμ, λές ἐσὺ, ὄτουνοῦμ λέει κι ἄτέ. Ξαί ἡ τῶιφτᾶ τ'ς δύο κ' ἴνεται. 'Αγαπῶ ἄτον, λέει, τὸν Λάμπον καί θά παίρ' ἄτον.

Γιώρ' ἀγάς. (Θυμωμένος). 'Αγαπᾶ τον, λέει, καί θά πάρ' ἄτον, ἔ; 'Εγὼ πα λέγω σε. Μάρια, ἀγαπᾶ τον ἄμα κ'ι θά πάρ' ἄτον. "Ας τεροῦμε τίνος ἄ δάν'.

Μαρία (Κλαίγοντας). Τίνος ἄ δάν' κ' ἐξέρω. 'Εγὼ ἕναν πράμαν ἐξέρω: Θά χάνω τὴ θγατέρα μ', τὸ τᾶκ καί τὸ μαναχὸν τὸ κορτοσόπο μ'.

Γιώρ' ἀγάς... (Σκέπτεται βαθιά).

Μαρία (Σηκώνεται νά φύγει). "Ελα, Χριστέ μ' καί Παναγία μ', γουρπᾶν' σ' ὄνομαν ἔσουν, ἐσεῖς νά βοηθάτε. (Φεύγει).

Γιώρ' ἀγάς. (Κάθεται σκεπτικὸς καί σὲ λιγάκι φωνάζει): Μάρια, νύφε, μέρ' εἴστουν!

Ελπίδα. (Παρουσιάζεται σιωπηλή).

Γιώρ' ἀγάς. Μέρ' ἔν' ἡ Μαρία, ἄπέσ' κ' ἔν' ;

Ελπίδα (Γνέφει: ὄχι).

Γιώρ' ἀγάς. Ποῖσο με ἕναν καίβεν ἀγλήγορα. (Φεύγει ἡ 'Ελπίδα. 'Ο Γιώρ' ἀγάς σκεπτικὸς καπνίζει καί τραβᾶει τὸ κομπολόγι του. 'Ερχεται σὲ λίγο ἡ 'Ελπίδα μὲ τὸν καφέ, τὸν ἀφήνει καί φεύγει.

‘Ο Γιώρ’ αγῶς πίνοντας τὸν καφέ, χειρονομεί και μορφάζει ἀνήσυχα. Στὸ τέλος κλαίει και βγάζει τὸ μαντήλι του νὰ σκουπίσει τὰ δάκρυά του. Σὲ λιγάκι μπαίνει μέσα κ’ ἡ Μαρία δακρυσμένη κάθονται κ’ οἱ δύο σιωπηλοὶ και σκεπτικοί. Ἡ Μαρία προσεύχεται σιωπηλά. Κάθε τόσο κάνει τὸ σταυρὸ της και σιγανοκλαίει. ‘Ο Γιώρ’ αγῶς ἀπευθύνεται σὴ Μαρία):

Μάρια.

Μαρία. Ὅριστε.

Γιώρ’ αγῶς. Πέει τὴν Δέσπων, ὁ πατέρα σ’ πολλὰ ἀγαπᾶ σε και θέλ’ νὰ καλατζεῦ’ σε ὀλίγον. (Δὲν κρατιέται και κλαίει).

Μαρία. Μέρ’ ἂ ἠύρική’ ἀτην ἀτῶρα; Γιώρ’ αγῶς. Σούκ’ ἀγλήγορα δέβα εὔρικοι ἀτην και φέρειν ἀτην ἀδακά, θέλω νὰ ἐλέπ’ ἀτην. Κάπως ἔντονε ἡ καρδιά μ’ ἐθαρεῖς ἂ κόπεται ἡ ἀνάσμα μ’. Τὴν Δέσπω μ’ φέρτε ἄς ἐλέπω, τρέξτε, ἀγλήγορα. (Σηκώνεται ἡ Μαρία νὰ φύγει. Τὴν ἴδια στιγμή μπαίνει βιαστικός και ταραγμένος ὁ Νικόλας και λέγει λαχανιασμένος):

Νικόλας. Πάτερα, μάνα, ντ’ ἔπαθα με τὸ κακόν!

Γιώρ’ αγῶς. (Τρομαγμένος). Ντό ἔν’, Νικόλα, γιάμ’ κάτ’ ἔπαθεν ἡ Δέσπω μ’;

(Ἡ Μαρία φωνάζει σὰν τρελλή)

Νικόλας. Τιδὲν κ’ ἔπαθεν, τζᾶνουμ, ἀσταθέστε. Γιατί ἐφτάτε ἀέτ’; Κάτ’ ἄλλο ἔν’, μὴ φογούστουν, καθέστε θὰ λέγω σας.

Γιώρ’ αγῶς. Πέει, γιάβρ’ουμ, πέει, μὴ στέκ’ς, πέει ἀγλήγορα.

Νικόλας. Ἀπράνας ἔρθεν ὁ τῶπᾶνον ἔμουν ὁ Χρηστον και εἶπε με: ‘Ο Λάμπων μὲ τ’ ὄλις τοῖ τῶπᾶνις ἔμουν και μὲ τὴ Δέσπων ἐφόρτωσαν ἔναν μουλάρ’ πράματα, λωμματατικά και ἀγοῖκα και πᾶνε και στέκ’νε σὸ Σεμὲν’ νὰ στεφανοῦνιανε κρυφά. Οἱ τῶπᾶν’ ἐπεδέβαν τὰ πρόγατα κι οὐλ’ ἐντάμαν μὲ τὰ σιλᾶχα τουν ἐκλόθεσαν τὸ Λάμπων σὸ Σεμὲν’. Ἀτῶρα σὸν Ἀ-Παντελεήμονον κεκά ἄνιζαν θὰ εἶναι, εἶπεν ὁ τῶπᾶνον ὁ Χρηστον. Ἀτὸς κ’ ἐθέλεσεν νὰ ἐπαίν’νεν μὲ τ’ ἐκείνις κ’ ἔρθεν εἶπε μ’ ἀτα οὐλᾶ.

(Ἡ Μαρία κλαίει κι ἀναστενάζει. ‘Ο Γιώρ’ αγῶς, μόλις τελείωσε ὁ Νικόλας τὴν ἀφήγησή του, πέφτει ζαλισμένος, σὰ

λιποθυμισμένος ἀπάνω σὴν καρέκλα. ‘Ο Νικόλας ποῦ τὸν βλέπει φωνάζει):

Μάνα, Ἐλπίδα, τρέξτε φέρτε ὀλίγον νερόν, ἀγλήγορα, ὁ πατέρα μ’ ἐλιγῶθεν.

(Τρέχουν ὄλοι μαζί και τοῦ ρίχνουν νερό. ‘Ο Γιώρ’ αγῶς συνέρχεται και ἀνοίγει τὰ μάτια).

Γιώρ’ αγῶς. (Συγκινημένος και μὲ τρεμάμενη φωνή): Νικόλα, λάγκεψον, τρέξον, κάλκεψον τὴν φοράδαν και δέβα ἀπ’ ὀπίσ’ ἀτου. Ἄς ἔρχουνταν σ’ ὀσπίτ’ κ’ ἐγὼ θὰ στεφανῶν’ ἀτ’ς. Χαλάλ’ν ἀτ’ τὸν Λάμπων, ἄς παίρ’ ἀτην τὴν Δέσπων.

Νικόλας. Καλά, πάτερα, πάγω. ἄμα ἂν κ’ πιστεύ’νε με;

Γιώρ’ αγῶς. Νά, ἔπαρ’ δεῖξον τὸ ταζπιχι μ’ τὴ Δέσπων, κι ἀτότες ἐκείνε θὰ πιστεύ’ σε και θὰ κλώσκουνταν. Ἀγλήγορα, ἀγλήγορα, τρέξον, ἄμον πουλί.

Νικόλας (Παίρνοντας τὸ κομπολόγι): Ἀμᾶν πάγω, πάτερα. (Φεύγει τρεχάτος).

Μαρία. (Κάνοντας τὸ σταυρὸ της): Ἐ, νὰ ποδεδίζω σας, Χριστέ μ’ και Παναγία μ’, ἐποικετε ξάμ τὸ θάμαν ἔσουν.

Γιώρ’ αγῶς. Ἐεε! Ἀρ’ ἀγοῖκον ἔν’ ὁ κόσμον, Μάρια. Ἦνταν ἐφτάς ἐκείνο εὔρική’ς. Παίρις και φεῦ’ς τὴν Μαρίαν και στεφανοῦσαι κρυφά, παίρ’νε ἡ χώρα τὴν Δέσπω σ’ γιά νὰ πᾶνε στεφανοῦνιανε κρυφά. Γωνέαν λιθάρ’ νὰ ἴνεσαι και γονέος νὰ μὴ ἴνεσαι. Σὴν καρδιά μ’ ἀπέσ’ δύο πράματα ἔρθαν κ’ ἐπάλεψαν κ’ ἔκονταροχτυπέθαν; Τὸ ἴνατλούκ’ και ἡ ἀγάπ’ τὴ γονέονος σὸ παιδί ἄτ’. Σὸ τέλος ἐνίκεσεν ἡ ἀγάπ’ τὴ παιδί’.

(Μπαίνει ἡ Ἐλπίδα και κάτ’ λέει κρυφά στ’ αὐτὴ τῆς Μαρίας, ἐνῶ ἀπὸ μακριὰ ἀκούονται πυροβολισμοί. ‘Ο Γιώρ’ αγῶς μετὰ μικρὴ σιωπή):

Ντό λέει ἡ νύφε, Μάρια;

Μαρία. Ἐκλώστην ὀπίσ’, λέει, ἔρχουνταν και στέκ’νε. Ἀκούς τὴ μαρτινί’ τὰ λαλίας; Σῦρ’νε.

Γιώρ’ αγῶς. Νέκουτῆ, ἀτοῖν ἀπ’ ἀτῶρα ἐσκάλωσαν τὸν γάμον. (Συγκινημένος): Μάρια, οἱ τῶπᾶν’ τὸν Λάμπων πολλὰ ἀγαποῦν ἀτον Σ’ ἔναν λόγον ἀτ’ σὴν θάλασσαν πᾶνε ρούζ’-

νε. (Κυτάει πρὸς τὸ μέρος τοῦ δρόμου και σὲ λίγο συνεχίζει). Ἐρχουνταν, ἔρχουνταν. Νύφε, φέρειν τὸ ρακίν, ἐτοιμάστε ἦνταν χρειάζεται.

(Τρέχει ἡ Ἐλπίδα νὰ πάει νὰ φέρει τὸ ρακί).

Μαρία. (Μὲ συγκίνηση). Ἐρθαν, ἔρθαν!

(Μπαίνουν πρώτη ἡ Δέσπω κ’ ἔπειτα ὁ Λάμπων συγκινημένοι και συμμαζεμένοι και φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ Γιώρ’ αγῶ και τῆς Μαρίας. Καὶ οἱ τελευταῖοι φιλοῦν τοὺς πρώτους. Μπαίνουν ἔπειτα οἱ τσοπάνηδες και τελευταῖα, ἀπὸ τὴν ἄλλη εἰσοδοὴ ἡ Ἐλπίδα μὲ τὸ δίσκο και τὸ ρακί).

Γιώρ’ αγῶς. (Παίρνει τὸ ρακί σὸ χέρι, καθώς και ἡ Μαρία και οἱ ἄλλοι και λέγει). Ἄιτε, νὰ ἔχετε τὴν εὐχὴ μ’!

(Πίνουν ὄλοι μαζί. Ἡ Δέσπω και ὁ Λάμπων εὐχαριστοῦν μὲ σκύψιμο τοῦ κεφαλοῦ και ὁ Γιώρ’ αγῶς συνεχίζει):

Νικόλα, ποῖσον τὰ ἐτοιμασίας. Ὁπουρνὰ θὰ πάμε οὐλ’ μίαν σὴ Σινιλοῦς τὴν Παναγίαν. Ἐκεῖ θὰ στεφανῶνομε κ’ ἐπέκει θὰ κλώσκομε ὀπίσ’ σὸ Τδάμπασην και θὰ ἐφτάμε ἀδὰ τὴν χαράν. Ἐναν γάμον θὰ ἐφτάγω, τὴ Φελλόγλου τὸν γάμον θὰ ὀμάξ’. Ὁλον τὸ Τδάμπασην θὰ σ’ κών’ ἂ σὸ ποδάρ. Στείλιτε σαῖδες σὸ Μελέτ’ κι ἄς ἔρχουνταν πῆλιβᾶν’, ἐτοιμάστε και τὰ τσακούγια. Εἶναν θαγατέραν ἔχω, σὸν γάμον ἀτ’ς πρέπ’ νὰ χαλάεται τὸ Τδάμπασην. (Στὸν Πέτρο): Πέτρο, ἀδὰ εἶσαι; Νά βοηθᾶς τὸν Νικόλαν γιά νὰ ἐφτάμε τὸν γάμον ὅπως πρέπ’.

Δέσπω. Πάτερα κάτ’ θὰ ψαλαφῶ σε και πολλὰ παρακαλῶ σε νὰ ἐφτάς ἄ.

Γιώρ’ αγῶς. Ἦνταν θέλις ψαλάφα. Ἡ ψὴ σ’ ἦνταν θέλ’ θὰ ἴνεται.

Δέσπω. Γιά τὸν Πέτρον θὰ ἔλεγα σε, πάτερα. Πολλὰ παρακαλῶ σε, ἄφ’ς ἀτον ἄς πάει σὴ Τραπεζούντας τὸ σκολεῖον. Ὁ καημένον, τρανὸν πόθον ἔχ’ νὰ σπουδάξ’.

Γιώρ’ αγῶς. Νέπε, Πέτρο, ἄιτε, γιά τὸ χατῆρ’ τὴ Δέσπω σ’ θὰ πᾶς σὴν Τραπεζούνταν. Ἄμα τέρεν και τὴν γλώσσαν ἔμουν μ’ ἀνασπάλτς κ’ ἐκείνο, πῶς λέν ἀπο κέλα, τὴν... γημετρίαν πᾶ θ’ ἀποδᾶνς ἀτο. Θέλω νὰ σπουδάεις και νὰ ἴνεσαι γιατρός, γιά νὰ ἐφτάς χαῖρα σὸν κόσμον.

Ἐκ’σες; Ἐ, παῖδια, ἐλάτε ἀτῶρα οὐλ’ ἐντάμαν ἄς τραγωδοῦμε τὴ Τδάμπασης τὴν τραγωδίαν

(τραγουδοῦν ὄλοι μαζί)

Ἐκάεν και τὸ Τδάμπασην κ’ ἐπέμναν
τῶ τσουβάρᾶ (!)

(Κατὰ τὸ τέλος τοῦ τραγουδιοῦ πέφτει σιγὰ σιγὰ ἡ αὐλαία)

ΤΕΛΟΣ

Λεξιλόγιο: ξάι=καθόλου· ἐτράνω-νες=μεγάλωσες· ἀντρισματ’=τῆς παντοειᾶς· ἐνουσ’νε=ἔγιτες· δὲν ἔεις=ἔχεις τίποτε; ἔχεις σχέσεις; ντ’ ἄγνα=τί περίεργα, τί παρόξενα· τεμέκ=λ. τ. demek, δηλαδή· χῶδ=λ. π. hos, καλός, ὠραῖος, βέβαια· κ’ ἰγεύ’=λ. τ. uymak, δὲν ταιριάζει· ἀφκακεκά=παρακάτω· κατώτερο· χουσμετκιάρτς=λ. ἄ. π. hizmetkâr, ὑπηρέτης· νουνίζω=σκέπτομαι· κανεῖται=φτάνει· καλατζεῦω=μιλῶ· τσίπ=ἀπαράλλαχτα· ἀψυπόρτα και ἀψυπότᾶ=εὐερεθιστοὶ (ἀψυπότ’=οὐζομὲ πολλὰ γράδα) ἰνάτ’ς=λ. ἄ. inad πεισματῶρης· πατῶ ποδάρ=ἐπιμένω· ἀποδέβα=παράτησε· ἀνασπάλλω=ξεχνῶ· ἀοῖ· κόν=τέτοιο· παχιτζάδες=περβόλια· μεγάλα ἀπὸ φρονιτικιές· ἐρέχτεν ἀτον=τοῦ ἄρεσε ἦντιναν=ὄποιαν· γιόκ=λ. τ. yok, ὄχι· νεγκάσκομαι=κονορᾶζομαι· νᾶ=λ. τ. ne öñte· χατῆω=διώγω· ἦμπαν ἔν’=ὄπον κι’ ἂν εἶναι· ποδεδίζω σε=πέφτω στὰ πόδια σου, σὲ παρακαλῶ, νὰ σὲ χαρῶ· σεβκιλήσσα=λ. τ. sevgili, ἀγαπημένη· ἰράστα=λ. τ. rast, και· εὐχὴν· γολάγια=λ. τ. kolay, εὐκόλα· νὰ κλώσκειται=νὰ γυρίσει ἐτῶυρ’· σεν=τούρκεψε, θύμωσε· πολῶ· κατακέφαλος=ἀνάποδος, στρεψόδικος· ἔτᾶραξεν=ἀνακάτωσε, μπέρθηκε· ἀχούλ’=λ. ἄ. akil, νοῦς, μυαλό· ἐκοῦξεν=κάλεσε, φώναξε ἦνταν=ὄ. τ. σίτα=ἐνῶ, ἐκεῖ πῶ· φίλτσα=φιληγάδα· μέρ’=ποῦ· τῶκ ἰῶ=φρ. τ. çok is, περίεργο! ἔμνοστον=νόσιμο· ἄτῆσπα=ἄραγε· τᾶτ’=λ. τ. dat και tat, γέυση, νοστιμάδα· κ’ ἔψαλάφεςα=δὲ ζήτησα· μάχ’=ἔδιμο σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ νύφη δὲ μιλοῦσε μπροστὰ σὸν πεθερό, πεθερὰ και κάποτε και στὰ μεγαλύτερά της τ’ ἀνιραδέλφια· τρα-

πεζούντα=μεταφ. πιανός· άβουτοίν= αιδοί· καθίζω κωσσούν = βάζω κλώσα· ιδμάρα=λ. τ. ismar, νεύματα, παντομίμα· τεμέκ = λ. τ. demek, δηλαδή· ξάμ και ξάν=πάλι, ξανά· ότουνούμ= λ. τ. odunum, τὰ ξύλα μου, μεταφ.: ένδειξη έπιμονής άλύγισης· (ή μεταφορά από σχετικό άνέκδοτο)· τσιφτά=λ. τ. cifte, ζευγάρι· ή τσιφτά τ'ς δύο 'κ' ίνεται=παροιμ έκφρ., δέ λογαριάζει, έπιμένει· ά δάν·=θά περάσει, θά γίνει, θά έπιβληθεί· τ'άκ=λ. τ. tek, μονό, μοναδικό· γουρπάν· = λ. τ. kurban, θυσία· σούκ·=σήκω· άνάσμα = άναπνοή· άπράνας=προλίγον· λωμματικά=ρουχισμός· άγοϊκα=τέτοια· πάνε και στέκ'νε=κίνησαν να πάνε έπεδέβαν=παράτησαν· σιλάχα=λ. ά. silâh, όπλα· έκλόθεσαν=άκολούθησαν· άνιζαν = μόλις· έλιγώθεν=λιγοθύησε· λάγκεψον=πή-

δα, τρέξε γλήγορα· κάλκεψον = καβάλησε χαλάλ'ν άτ' =χαλάλι του (λ. ά. helâl) τ'αζπιχ' (τό)=λ. ά. tespih, κομπολόγι· άμάν=λ. τ. hemen, άμέσως· ή χώρα=οί ξένοι, ό κόσμος· γωνέαν λιθάρι·=άγκονάρι· Ινατλούκ·=λ. τ. inatlik = πείσμα· μαρτίν·=τουφέκι· σύρ'νε=ρίχνουν, πυροβολούν· έσκάλωσαν = άρχισαν ρούζ'νε=πέφτουν· όπουρνά=αύριο· ούλ· μίαν=όλοι μαζί· Φελλόγλους =Τούρκος μεγαλοκρηματίας τών Κοιτώνων, πολν πλούσιος· σαήδες=λ. ά. sai, άγγελιοφόροι, έκτακτοι ταχυδρομοί· πείλιβάνος = λ. π. rehliyan, παλαιστής· Μελέτ·=κωμόπολη κοντά στο Τδάμπαδη· τὰ τσαλκούγια=λ. τ. çalgi, τὰ μουσικά όργανα· ψαλαφώ = ζητώ· θ' άποδάντς=θά παρατήσεις· χαίτρα=λ. ά. hayit=καλοσύνες, ευεργεσίες, φιλανθρωπικές πράξεις.

Ζωή και Κίνηση

Για την ιστορία μας.

Είναι καιρός να μιλήσουμε αλλά και να φροντίσουμε και για ένα σοβαρό ζήτημα, που θα πρέπει ν' αποτελέσει ένα από τα κύρια μελήματα του περιοδικού μας. Πρόκειται για την προσφορά τών Ποντίων τόσο στους έθνικούς άγώνες της τελευταίας τετραετίας, όσο και στα έργα κοινωνικής άλληλεγγύης, φιλοξενίας δικών μας και συμμαχών στρατιωτικών σε ποικιλιά χωριά της μεθορίου και του έσωτερικού, καθώς και για κάθε άλλη σχετική δράση.

Η ιδέα αυτή γεννήθηκε εύθυς μετά την έκστρατεία της Άλβανίας από άρχετούς. Ιδιαίτερος ζωηρό ενδιαφέρον έχουν επιδείξει για την υπόθεση οι κ. κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτος, Γρ Τηλεκίδης και Χρυσ. Μυρίδης. Προστούτο έχουν από τότε άκόμα άνταλλαγή σκέψεων και άρχισε ή συλλογή σχετικών στοιχείων.

Για νά ένημερωθούν όλοι οι συμπατριώτες μας στο άντικείμενο του ζητήματος και να μάς βοηθήσουν θετικά και άποτελεσματικά στο ύπόψη έργο, παραθέτουμε τó άκόλουθο έρωτηματολόγιο και παρακαλούμε όλους να συντάξουν και να μάς στείλουν ό,τι σχετικό άφορά τόν καθένα. Όσοι τυχόν δέν έχουν την ευχέρειαν να γράφουν, άς καταφύγουν σε συγγενείς και γνωστούς των έγγραμμάτων. Ειδικώς για τὰ χωριά οί δάσκαλοι μας θα μπορούσαν και στο κεφάλαιο αυτό να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες.

Τα στοιχεία που θα μάς στείλουν παρακαλούμε να είναι άπολύτως έξακριβωμένα και να εξαντλούν όλα τὰ έρωτήματα που άφορούν τον καθένα, για να άποφύγουμε έτσι άσκοπη άλληλογραφία.

Έχομε την πεποίθηση πως όλοι έχουν βαθιά συνείδηση της σημασίας και της άξιας του έργου και θα προθυμοποιηθούν να μάς βοηθήσουν στην ολοκλήρωσή του.

Μετά την συγκέντρωση όλου αυτού του υλικού θα ληφθεί από τó Σύλλογό μας ή μέριμνα να συνταχθεί και να έκτυπωθεί ένα έργο συνθετικό, που θα περιλάβει όλη τή συμβολή και την προσφορά τών συμπατριωτών μας στους άγώνες του 1940-1944.

Έρωτηματολόγιο για συμπλήρωση.

1) Για κάθε σκοτωμένο άξιό, όπλίτη, άντάρη ή άντάρτισσα του στρατού ξηράς, του ναυτικού (πολεμικού και έμπορικού) και της άεροπορίας:

-Όνομα και επώνυμο, όνομα πατρός, βαθμός και στρατολογική κλάση ή ήλικια.

-Μονάδα που υπηρετούσε (Σύνταγμα, Τάγμα, Λόχος, Μοίρα ή Πυροχια, Σχηματισμός, πολεμικό ή έμπορικό πλοίο, άεροπορική μονάδα κλπ. Αν δρούσε παράνομα, άν τυφεκίστηκε ή πέθανε σε φυλακή ή ως όμηρος).

-Πού γεννήθηκε και που κατοικούσε;

-Πότε κατατάχθηκε ή πότε βγήκε άντάρτης (αυτών προγενέστερες υπηρεσίες του είτε έδώ είτε στο Πόντο).

-Σε ποιές μάχες ή συμπλοκές ή πράξεις σαμποτάζ έλαβε μέρος;

-Σε ποιά μάχη ή υπό ποιές περιστάσεις σκοτώθηκε, ποιά ήμερομηνία και κάτω από ποιές συνθήκες;

-Φωτογραφία του, άν είναι δυνατόν με στρατιωτική ή άντάρτικη στολή.

-Ποιές τυχόν διαμνημονεύσεις του γέννηκαν από τή μονάδα του και τί ήθικες άμοιβές του άπνευήθησαν κλπ.)

-Μήπως σώζονται έπιστολές του ή διαθήκη του, όπω να κάνει λόγο για ήθικές άξίες που άξίζει να μνημονευτούν; Σε καταφατική περίπτωση να μάς σιαλθούν τὰ πρωτότυπα, που θα έπιστραφούν μετά την άντιγραφή τους.

Έχει άναγράψει τίποτε τó σχετικό ό ήμερήσιος ή ό περιοδικός τύπος για τή δράση του; Σε καταφατική περίπτωση να μάς άποσταλεί άπόκομμα ή να γίνει μνεία του έντύπου και της ήμερομηνίας π ή δημοσιεύτηκε.

-Παίρνει σύνταξη ή οικογένειά του, ή έχουν υποβληθεί τὰ σχετικά δικαιολογητικά άρμοδίω και πε ποιό σημείο βρίσκονται; (Για τó ζήτημα αυτό θα ενδιαφερθεί ιδιαίτερος ό Σύλλογός μας προπαντός για τούς δικαιούχους που βρίσκονται στις έπαρχίες).

2) Για κάθε άνάπηρο.

-Να συμπληρωθούν οί παραπάνω έρωτήσεις, όσες άναλογούν στην ιδιότητα και τή δράση του.

3) Για κάθε τραυματία.

-Τά ίδια κ' έδώ.

4) Για όσους έχουν διαπρέψει σε άνδραγαθίες:

-Τά ίδια κ' έδώ.

5) Για κάθε χωριό ή συνοικισμό.

-Πόσοι Πόντιοι έχουν έπιστρατευθεί στον Έλληνοϊταλικό πολεμο και πόσοι βγήκαν άντάρτες στον καιρό της κατοχής; Αν δέν μπορεί να έξακριβωθεί ό άριθμός από τὰ έπίσημα μητρώα της Κοινότητας, άς σημειωθεί ό περίπου άριθμός.

-Ποιές μονάδες δικές μας ή συμμαχικές πέρασαν από τó χωριό είτε στην άρχή είτε στο τέλος του Έλληνοϊταλικού πολέμου και βαθμός φιλοξενίας τους. (Άριθμός άνδρων που πέρασαν, πόσες μέρες έμειναν, τί έφόδια και περίθαλψη τούς δόθηκαν, με ήμερομηνίες).

-Γράφτηκε τίποτε σχετικό στο τύπο; Αν ναι, να έπισυναφτούν άποκόμματα τών έφημερίδων ή να μνημονευτεί τó έντυπο και ή ήμερομηνία του.

-Τυχόν βοήθεια και περίθαλψη που δόθηκαν σε άνταρτικές μας μονάδες.

-Προσφορές για τούς στρατιώτες τού με-

τώπου ή τους αντίστοιχους (δέματα, κάλτσες, φανέλλες, κολόβια, τρόφιμα κλπ.).

6) Κοινωνική Αλληλεγγύη.

— Βοηθήματα σε χρήμα ή σε τρόφιμα οικογενειών επιστράτων ή ανταρτών εκ μέρους συγχωριανών των, Συλλογών και λοιπών Ποντιακών οργανώσεων.

— Συσσίτια, περίθαλψη και λοιπά βοηθήματα για τους άπορους συμπατριώτες μας κατά τις ζοφερές ημέρες της δυστυχίας στο διάστημα της κατοχής.

Τα παιδικά μας Συσσίτια.

Η λειτουργία των παιδικών συσσιτίων του Συλλόγου μας έπαιξε με το τέλος του μηνός Σεπτεμβρίου. Ο Διεθνής Έρωθμος Σταυρός, με γενικό του μέτρο, είχε διακοπεί τη χορήγηση τροφίμων και οι πόροι του Συλλόγου με την υπερβολική υπερτίμηση των τροφίμων και των καυσίμων στην ελεύθερη αγορά δεν επαρκούσαν στη συνέχιση του έργου. Καταχωρίζουμε παρακάτω τις τελευταίες δωρεές που στάλθηκαν στο Σύλλογό μας για τα παιδικά συσσίτια:

Αγώνυμος	Δρχ. 75	έκ.
Οί κ. κ. Δ. Κεραμίδης και Δ. Μέντζελος	50	>
Η κ. Αθηνά Θεοφυλάκτου	Δρχ. 100	>
Ο κ. Χρ. Τζιβελειδής	> 1.000	>
Ο κ. Γω. Μιχαηλίδης	> 1.000	>
Είς μνήμην Ελένης Κυριδίου		
Ο κ. και η κ. Α. Καρρά Λτζ (ή λίρ. τουρ. χρυσή) 1		
Ο κ. και η κ. Αγγ. Παπαδάτου	Δρχ. 50	>
Ο κ. και η κ. Γ. Παπαναστασίου	> 50	>
Οικογένεια Ιωάν. Παπαδάτου	> 50	>
Ιωάν. Τσαλιγοπούλου	> 50	>
Ο κ. και η κ. Π. Ι. Τσαλιγοπούλου	> 50	>
Ο κ. και η κ. Π. Γιαννηκαπάνη	> 50	>
Είς μνήμην αδελφού του Κωνσταντίνου		
Ο κ. Γρ. Μιχαηλίδης	> 100	>
Είς μνήμην Γεωρ. Α. Ψωμιάδη		
Ο κ. Α. Σουρμελής	> 400	>
Ο κ. και η κ. Κ. Σακελλαρίδη	> 25	>
Είς μνήμην Χαριστ. Πιπεροπούλου		
Ο κ. και η κ. Γ. Παπαναστασίου	> 50	>
Ο κ. Ιωάν. Σιδηρόπουλος, δικηγόρος:		
Είς μνήμην γονέων του Γεωργίου και Δεοποιήνης	Δρχ. 200	έκ.
Είς μνήμην θείας του Μαρίας Ζωγραφίδου	> 100	>
Είς μνήμην γαμβρού του Θεοδ. Σεϊτανίδου	> 100	>
Είς μνήμην Χαριστ. Εύκαρπίδου	> 100	>
Ο κ. Παντ. Θ. Θεοφανίδης:		
Είς μνήμην Ιωάν. Γαιροζίδη	> 1.000	>
Ο Σύλλογός μας εκφράζει με την ευκαιρία αυτή θερμότερες ευχαριστίες σε όλους που τον		

ένισχυσαν στην προσπάθειά του για την οργάνωση και τη λειτουργία των παιδικών συσσιτίων σε μια τόσο κρίσιμη εθνική περίοδο, γεμάτη πολλαπλούς κινδύνους προπάντως για την παιδική ηλικία.

Νέα καθήκοντα.

Με την αποκατάσταση της ελευθερίας μας και την με τον καιρό επάνοδο σε κανονικούς όρους ειρηνικής ζωής, ο Σύλλογός μας θα προχωρήσει πιά σταθερά στην πραγματοποίηση των επιδιώξεών του που έχουν εξαγγελθεί στο 1ο τεύχος του περιοδικού μας (σελ. 29). Παράλληλα θα συνεχίζεται η προσπάθεια του Συλλόγου και σε έργα κοινωνικής αλληλεγγύης για την ένισχυση των αναξιοπαθούντων άπορων συμπατριωτών μας, όσο το επιτρέπουν τα οικονομικά του μέσα. Γι' αυτό εκφράζει την ευχή, να μη διακοπούν οι συνδρομές των εύπορων συμπατριωτών μας που προσφέραν για τα παιδικά μας συσσίτια. Θέλουμε να ελπίζουμε πως και τη φορά αυτή θα έχουμε να στηρίχουμε στη συνάντησή όλων των συμπατριωτών μας που έδειξαν τόση κατανόηση στους δύσκολους καιρούς της τετραετίας που περάσαμε.

Εκτακτες συνεισφορές.

Μας έστειλαν για ένισχυση του περιοδικού μας τις ακόλουθες εκτακτες συνεισφορές κατά το μήνα Σεπτέμβριο:		
Η κ. Αθηνά Α. Μιχαηλίδη	είς μνήμην του υιού της	Δρχ. 200
Ο κ. Π. Τζανίδης		> 150
Ο κ. Στ. Πηλείδης		> 150
Ο κ. Στ. Ανθρακόπουλος		> 150
Ο κ. Ν. Σαββαντίδης		> 4
Ο κ. Θεόδ. Μυρόθεος		> 350

Νέα βράβευση του Ζυμαριδίου.

Κατά τους διαγωνισμούς του ακαδημαϊκού έτους 1943—44 της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών ο σπουδαστής Στάθης Ζυμαριδής πήρε: *Έπαινο στο Κεφάλι και Α' βραβείο στο Γενικό Γλυπτικής. Τα <Χ. τ. Π.> συγχάριρον το συμπαθή μας καλλιτέχνη για τις νέες του αυτές επιτυχίες.

Η τιμή του περιοδικού μας.

Τώρα που σταθεροποιήθηκε η δραχμή καθορίζεται οριστικά και η τιμή του περιοδικού μας προς 50 δραχμές το τεύχος.

Την τιμή αυτή ακολουθούν και όλα τα προηγούμενά μας τεύχη.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Λαμβάνω την τιμήν να σας παρακαλέσω όπως προσέλθητε εις την Γενικήν Συνέλευσιν των μελών του καθ' ήμας Συλλόγου, ήτις θέλει λάβει χώραν έν τοίς Γραφείοις αύτοθ (γωνία Δήμητρος και Δοϊράνης—Καλλιθέα) την μεταπροσεχή Κυριακήν 10ην Δεκεμβρίου έ. έ. και ώραν 10ην πρωϊνήν.

Ήμερησια Διάταξις

- 1) Απολογισμός και Λογοδοσία του Διοικ. Συμβουλίου.
- 2) Έκθεσις έξελεγκτικής Έπιτροπής.
- 3) Αρχαιρεσείαι.

Μη έπιτυχανομένης άπαρτίας ή Γενική Συνέλευσις θα διεξαχθῆ την 17ην Δεκεμβρίου έ. έ. έν τῷ αύτῷ χώρῳ και με τά ίδια θέματα με όσαδήποτε μέλη και άν παρευρίσκωνται έν αύτῆ.

Έπί τούτοις διατελώ μετά πάσης τιμής

Ο Πρόεδρος

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΡΒΑΝΙΔΗΣ

ΣΗΜ.—Κατόπιν αποφάσεως του Δ. Σ. τά μη ταμειακῶς έν τάξει μέλη θα θεωρηθῶν ώς τακτικά μέλη λόγω των έκτάκτων περιστάσεων. Επίσης πάντες οι συνδρομηταί των παιδικών συσσιτίων θεωροῦνται τακτικά μέλη και ταμειακῶς έν τάξει. Τά λοιπά μέλη του Συλλόγου διά να θεωρηθῶν ταμειακῶς έν τάξει, πρέπει να καταβάλουν πρό της έναρξεως της Γενικής Συνελεύσεως εις τό ταμείον του Συλλόγου 50 δρ.

Το τεύχος τούτο τυπώθηκε την 27 Νοεμβρίου 1944

Σημείωση. Ο Διευθυντής του περιοδικού βρίσκεται στα γραφεία μας, Μεγάλου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή, ώρα 10—11.

Τυπογραφικές άβλεψίες στο 9ο τεύχος.

— Σελ. 189, στήλη 1, στίχ. 27, αντί τά όποια ή μάς παρεδόθησαν γρ. τά όποια ή όλοι δέν μάς παρεδόθησαν εκ Πόντου ή μάς παρεδόθησαν κτλ.